

Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging

Utopisk tenkning i høymoderniteten

En kvalitativ undersøkelse av utopisk tenkning i norsk politikk

—
Simen Tuft

Masteroppgave i sosiologi - november 2016

FORORD

Det er et stort privilegium å i lengre tid kunne arbeide med et prosjekt med temaer man selv synes er svært interessant. På tross av dette har den prosessen det har vært å skrive denne oppgaven vært lang, krevende og til tider svært frustrerende - men jeg ville ikke vært foruten. Underveis i arbeidet har det blitt plukket opp mange personlige og faglige lærdommer, både fra selve skriveprosessen, men også fra de som har bidratt til at oppgaven ble som den ble. I denne sammenhengen er det særlig tre takksigelser jeg ønsker fremheve:

For det første en spesielt stor takk til min veileder i dette prosjektet, Gunnar C. Aakvaag, som har vist stor tålmodighet og som virkelig har *ledet vei* med et utall gode faglige innspill og forslag. Samtlige veiledningsøker har vært både svært givende, inspirerende og engasjerende, og ofte blitt avsluttet på en ganske så sjenerøs overtid.

For det andre ønsker jeg å takke denne oppgavens informanter. Takk for at dere fant tid i det som unektelig er en travel hverdag – uten deres konstruktive deltakelse hadde denne oppgaven ikke latt seg gjennomføre.

Jeg vil til sist også takke de nære og kjære som har gitt meg støtte og omsorg i denne skriveprosessen. Det har vært helt nødvendig. En spesiell takk til min kjæreste som også har bidratt med korrekturlesning. Alle resterende feil i denne oppgaven er, selvsagt, mine.

God lesning!

Simen Tufte

Drammen, 14. november 2016.

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	1
1.1 Utopisk tenkning	2
1.2 Tilnærming	3
1.3 Oppgavens relevans	4
1.4 Oppgavens struktur	5
2. TEORETISK RAMMEVERK	6
2.1 En samfunnsutvikling og tre teorier om endring i utopisk tenkning	6
2.1.1 <i>Industrisamfunnet og høymoderniteten</i>	7
2.1.2 <i>Jürgen Habermas og uttømmingen av arbeidsutopiens utopiske energi</i>	8
2.1.3 <i>Anthony Giddens og høyre/venstre-aksens minkende relevans</i>	10
2.1.4 <i>Jean-Francois Lyotard og den vitenskapsteknologiske optimismen</i>	11
2.1.5 <i>Oppsummering av de sosiologiske teoriene</i>	12
2.2 Utopisk profil	13
2.2.1 <i>Samfunnsvisjon</i>	15
2.2.2 <i>Samfunnsstyring</i>	17
2.2.3 <i>Teknologisk utvikling</i>	18
2.2.4 <i>Automatisering</i>	21
2.2.5 <i>Oppsummering av utopisk profil</i>	24
3. METODE	25
3.1 Kvalitativ metode	25
3.2 Intervju	26
3.2.1 <i>Intervju som metode</i>	26
3.2.2 <i>Intervjuguide</i>	27
3.2.3 <i>Informanter og utvalg</i>	27
3.2.4 <i>Strukturert eller åpent intervju?</i>	29
3.2.5 <i>Gjennomførelsen av intervju</i>	29
3.3 Dokumentanalyse	31
3.3.1 <i>Dokumentanalyse som metode</i>	31
3.3.2 <i>Kildene</i>	31
3.4 Analysen	32
3.4.1 <i>Fra data til utopisk profil</i>	33
3.4.2 <i>Fra utopisk profil til testing av hypoteser</i>	34

3.5 Etiske bemerkninger	35
3.5.1 <i>Sensitive personopplysninger</i>	35
3.5.2 <i>Informert samtykke</i>	36
3.5.3 <i>Etiske hensyn i analysen</i>	36
4. DE POLITISKE PARTIENES UTOPIСКE PROFIL: PRESENTASJON AV DATA	38
4.1 Presentasjon av de politiske partienes utopiske profil	39
4.1.1 <i>Fremskrittspartiet</i>	39
4.1.2 <i>Høyre</i>	44
4.1.3 <i>Venstre</i>	49
4.1.4 <i>Arbeiderpartiet</i>	54
4.1.5 <i>Sosialistisk Venstreparti</i>	60
4.1.6 <i>Miljøpartiet De Grønne</i>	65
4.2 Oppsummering av de politiske partienes utopiske profil	70
5. UTOPIСК TENKNING I HØYMODERNITETEN: ANALYSE AV DATA.....	72
5.1 De tre hypotesenes empiriske holdbarhet	72
5.1.1 <i>Jürgen Habermas og arbeidsutopien</i>	73
5.1.2 <i>Anthony Giddens og høyre/venstre-aksen</i>	74
5.1.3 <i>Jean-Francois Lyotard og vitenskapsteknologisk optimisme</i>	76
5.1.4 <i>Ingen empirisk støtte til de tre hypotesene</i>	78
5.2 Hvorfor er det en diskrepans mellom teori og empiri?.....	78
5.2.1 <i>Første forklaring – ingen samfunnsutvikling å spore?</i>	79
5.2.2 <i>Andre forklaring – har ikke politikerne fulgt med i timen?</i>	80
5.2.3 <i>Tredje forklaring – modernitetens utopiske dypstruktur</i>	80
5.3 Utopisk pragmatisme: avstanden mellom utopi og virkelighet	83
6. KONKLUSJON OG AVSLUTNING	86
6.1 Oppsummering og konklusjon	86
6.2 Veien videre	88
6.2.1 <i>Videre forskning på andre samfunnsområder</i>	88
6.2.2 <i>Utfordringer for det norske samfunnsprosjektet</i>	89
6.2.3 <i>Avsluttende ord</i>	91
LITTERATURLISTE	92
Empiriske dokumenter	93
VEDLEGG 1	95
VEDLEGG 2	98

VEDLEGG 3	99
VEDLEGG 4	100

1. INNLEDNING

En vanlig forståelse av begrepet utopi er at det er en beskrivelse av det perfekte og ideelle samfunn. I dag brukes ofte begrepet som en avvisende beskrivelse av noe man betrakter som urealistiske og håpløse ideer for samfunnsutviklingen, som en *motsetning* til virkeligheten. En slik diskreditering av utopier er ikke uten grunn, for utopier har i nyere tid fått et nokså frynsete rykte. Forskjellige visjoner om det perfekte samfunn forbindes ofte med totalitære og autoritære regimer, og religiøse, politiske, økonomiske eller vitenskapelige visjoner om det perfekte samfunn har ført til både varm og kald krig, og fått mennesker og samfunn til å begå nærmest utenkelige grusomheter i utopiens navn. Samtidig kan utopiens *funksjon* betraktes som å gi retning for samfunnsutviklingen, som en ledestjerne der framme i horisonten. Slik sett er nok den diskrediterende bruken av utopi også fortjent, men det er utvilsomt at utopier, på tross av dette ryktet, på en eller annen måte spiller en rolle i det norske samfunnets samfunnsutvikling. Det norske samfunnets utvikling foregår ikke i en rekke tilfeldige beslutninger, det finnes da nettopp *noe* som gir retning for samfunnets utvikling – det finnes noe der framme i horisonten som jages av den norske samfunnsutviklingen. Likevel hører vi sjelden om utopier i den norske offentligheten, selv blant de politiske partiene. Den offentlige diskusjonen virker i stor grad å dreie seg om de mer umiddelbare bekymringene og temaene som settes på dagsorden av media. Jeg mistenker derfor at dette *noe* som er med å gi retning for det norske samfunnets utvikling er å betrakte som utopiske *selvfølgeligheter*, ettersom de ikke virker å være oppe til offentlig diskusjon – og det vekker min sosiologiske nysgjerrighet.

Denne oppgaven er et resultat av personlig undring, en bekymring, om mangelen på diskusjon og refleksjon om utopienes rolle og betydning i den norske samfunnsutviklingen. Ikke bare virker offentligheten som et område fattig på diskusjon om utopier, men også i samfunnsvitenskapen har utopisk forskning måtte finne seg i å være utenfor det gode selskap (Hacker 1955, s.135). Ifølge Ruth Levitas kan en årsak til dette være utopiens iboende *normativitet*, det vil si dens evne til å si hvordan samfunnet *bør være*, som bryter med de vitenskapelige kravene om *objektivitet*, altså å kunne forklare noe *som det er*, en konflikt som kan spores tilbake til sosiologiens inntog som institusjonalisert vitenskap (Levitas 2013, s.85). Selv om denne oppgaven kan sies å tilhøre utopisk forskning så er ikke målet med denne studien å kunne si hva som *bør være*, men heller hva som *er*, selv om *det som er* handler om *hva som bør være*. Med andre ord er mitt mål å undersøke de utopiske selvfølgelighetene,

som handler om hva som bør være, ved å finne ut hvordan disse selvfølghetene ser ut i det norske samfunnet, altså hva som er.

1.1 Utopisk tenkning

For å kunne undersøke disse utopiske selvfølghetene vil jeg se nærmere på *den utopiske tenkningen i norsk politikk*. I et demokratisk samfunn, som det norske samfunn, er politikken et naturlig område å undersøke disse betingelsene fordi det er politikken oppgave å ta standpunkter og beslutninger om samfunnets kollektive utvikling. Norsk politikk har et relativt rikt antall politiske partier, noe som gjør det til et interessant felt for en slik undersøkelse, og man kan tenke seg at det finnes en mangfoldighet i den norske politikken utopiske tenkning. Målet i denne oppgaven er ikke å skissere noen ideell samfunnsvisjon, ei heller å undersøke og kartlegge ”de store samfunnsutopiene” i norsk politikk, de mange - *ismene*, som sosialismen, kommunismen, liberalismen, kapitalismen, osv. Målet med denne oppgaven er heller å undersøke utopiens rolle i det norske samfunn, ved å undersøke de betingelser den utopiske tenkningen er underlagt i det norske samfunnet.

I denne oppgaven tar jeg, for å forstå den utopiske tenkningen, utgangspunkt i en mye omdiskutert samfunnsutvikling, fra industrisamfunnet og til høymoderniteten. Selv om det er uenighet om de nøyaktige definisjonene av denne samfunnsutviklingen, så er det sosiologisk rimelig å anta at det har skjedd en slik samfunnsutvikling, eller i det minste at det norske samfunn befinner seg i den. Den utopiske tenkningen skal altså forstås i sammenheng med en relativt stor strukturell endring i de sosiale betingelsene og i samfunnet. I samfunnets beslutninger om samfunnsutviklingen så kan utopisk tenkning betraktes som verktøy for disse beslutningene, og det å vite hva slags slike verktøy som finnes for samfunnet bør i anledning av en slik strukturell samfunnsendring være av samfunnsmessig og sosiologisk interesse. I denne oppgaven vil jeg særlig undersøke hvordan den utopiske tenkningen i norsk politikk vil forholde seg til fremtidens teknologi, da særlig den digitale teknologiens inntog i stadig flere områder av samfunnets og menneskers liv. Denne teknologiske utviklingen kan sies å føre til det som kan kalles *den andre maskinalder*¹ (Brynjolfsson og McAfee 2014, s. 9). Det er potensielt store muligheter, men også utfordringer, som kommer av denne teknologiske utviklingen, muligheter og utfordringer som samfunnet og politikken må forholde seg til.

---

¹ Egen oversettelse av ”*the second machine age*”.

Med dette utgangspunktet er denne oppgavens hovedproblemstilling som følger:

Hva skjer med utopisk tenkning i norsk politikk som følge av samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten?

For å undersøke denne problemstillingen har jeg tatt for meg tre sentrale sosiologiske teorier om denne samfunnsutviklingen. De tre teoriene, tilhørende Jürgen Habermas, Anthony Giddens og Jean-Francois Lyotard, antar alle at det vil skje en form for endring i den utopiske tenkningen som følge av den aktuelle samfunnsutviklingen. Disse teorienes perspektiver på endring i den utopiske tenkningen som følge av samfunnets utvikling fra industrisamfunnet og til høymoderniteten er altså grunnlaget for å kunne svare på oppgavens problemstilling.

1.2 Tilnærming

For å kunne svare på denne oppgavens hovedproblemstilling er det som nevnt valgt ut tre viktige teoretiske bidrag fra den sosiologiske teorien om den aktuelle samfunnsutviklingen, og om påfølgende endring i den utopiske tenkningen. Disse tre teoriene er valgt som følge av deres faglige og tematiske relevans, og gir ulike perspektiver på samfunnsutviklingen og påfølgende endring i den utopiske tenkningen. Fra hver av disse tre teoriene utledes tre hypoteser og forskningsspørsmål.

Jürgen Habermas' teori tar for seg innholdet i samfunnsvisjonen, og mener at arbeidet, som er viktig i industrisamfunnet, mister sin viktighet i høymoderniteten. Dette fører ifølge Habermas til at arbeidsutopien vil være mindre viktig. Fra Habermas' teori utledes følgende hypotese: *Norsk politikk er i liten grad preget av arbeidsutopien.* Anthony Giddens' teori handler om samfunnsstyring, og mener at høyre/venstre-aksen, som er viktig i industrisamfunnet, mister sin relevans for å forstå politikken i høymoderniteten. Fra Giddens teori utledes følgende hypotese: *Høyre/venstre-aksen er i liten grad relevant for å forstå norsk politikk.* Jean-Francois Lyotards teori handler om samfunnets syn på teknologi og vitenskap, og går ut på at samfunnet utvikler seg fra en vitenskapsteknologisk optimisme i industrisamfunnet til en vitenskapsteknologisk pessimisme i høymoderniteten. Hypotesen som utledes fra Lyotards teori er som følger: *Norsk politikk er i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk.* For å kunne empirisk undersøke disse tre hypotesene er hypotesene omformulert til følgende forskningsspørsmål:

- 1) *Er norsk politikk i liten grad preget av arbeidsutopien?*
- 2) *Er høyre/venstre-aksen i liten grad relevant for å forstå norsk politikk?*
- 3) *Er norsk politikk i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk?*

Ved å undersøke de tre forskningsspørsmålene, vil jeg kunne svare på om de tre teoriene er empirisk holdbare, og deretter undersøke hva dette kan si om hva som skjer med den utopiske tenkningen i norsk politikk i samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten.

For å kunne svare på de tre forskningsspørsmålene, benytter jeg meg av kvalitativ metode. Jeg har konstruert et analytisk redskap som jeg har valgt å kalle *utopisk profil*. Dette redskapet består av fire *elementer*, i form av følgende temaer: samfunnsvisjon, samfunnsstyring, teknologisk utvikling og automatisering. Hvert av disse temaene består av en til to *dimensjoner*, i form av spørsmål, og hensikten er å, i hver dimensjon, kunne plassere de enkelte politiske partiene i en av to mulige *posisjoner*. Hvert deltakende politiske parti blir tilegnet hver sin utopiske profil, som altså er en oppsummering av partienes plasseringer i de forskjellige spørsmålene som er å finne i den utopiske profilens fire temaer. Det er seks deltakende politiske partier i denne studien: *Sosialistisk Venstreparti*, *Arbeiderpartiet*, *Venstre*, *Høyre*, *Fremskrittspartiet* og *Miljøpartiet De Grønne*. Det virker i denne oppgaven naturlig å undersøke politiske partier ettersom de er sentrale aktører i norsk politikk. Innsamlingen av data er gjort ved dokumentanalyse, hovedsakelig av partienes partiprogram og prinsippprogram, samt intervju med en representant fra hvert av de deltakende partiene.

1.3 Oppgavens relevans

Det er fra før gjort relativt lite forskning på utopisk tenkning i norsk politikk, i alle fall slik det her er definert, noe som kanskje ikke er så overraskende med tanke på den utopiske forskningens plass i den samfunnsvitenskapelige bevisstheten. Jeg håper at denne oppgaven vil kunne inspirere med begreper og verktøy for utopisk forskning, og ikke minst inspirere til å drive med både fremtids- og utopisk forskning. Videre håper jeg at oppgaven vil kunne bidra til faglig og samfunnsmessig forståelse av, og kunnskap om, både norsk politikk og den aktuelle samfunnsutviklingen, som ikke er ubetydelige begreper og fenomener, hverken i sosiologien eller i samfunnet forøvrig. Ikke minst er det et mål at oppgaven vil bidra til forståelse av hva som skjer med det norske samfunnet og norsk politikk i møtet med store samfunnsendringer og teknologisk utvikling, noe som bør være interessant for svært mange,

ettersom samfunnet angår *alle*, og det vil være i alles interesse å bedre forstå hvilken og hva slags fremtid vi, som samfunn, går i møte. Mot slutten av oppgaven skal leseren forhåpentligvis bedre kunne forstå hva slags politiske metoder og verktøy som, i form av utopisk tenkning, nå finnes og som norsk politikk møter fremtiden med.

1.4 Oppgavens struktur

I denne innledningen har jeg redegjort for oppgavens tema og hovedproblemstilling, samt forklart hvordan temaet tilnærmes og problemstillingen skal besvares. I kapittel 2 vil jeg redegjøre for oppgavens teoretiske rammeverk. Dette kapittelet er delt i to deler, der første del er en presentasjon av samfunnsutviklingen og de tre sosiologiske teoriene om en påfølgende endring i den utopiske tenkningen som følge av denne samfunnsutviklingen. Andre del er en presentasjon av begrepet utopisk profil, dets temaer og spørsmål. I kapittel 3 redegjøres det for mitt valg av kvalitativ metode, intervju og dokumentanalyse, samt av oppgavens analyse og etiske bemerkninger knyttet til både metoden og analysen. Kapittel 4 er en presentasjon av de seks politiske partienes utopiske profil, med grunnlag i datamaterialet som er samlet inn. I kapittel 5 presenteres oppgavens analyse. Først er en analyse av de tre sosiologiske teoriens empiriske holdbarhet. Deretter presenteres tre forklaringer på hvorfor de tre sosiologiske teoriens empiriske holdbarhet viser seg som det gjør. Til sist er en beskrivelse av hva dette kan si om den utopiske tenkningen i norsk politikk. Kapittel 6 avslutter oppgaven. Her oppsummerer jeg først oppgavens gang og funn, for deretter å komme med noen forslag for veien videre.

2. TEORETISK RAMMEVERK

For å undersøke de tre hypotesene og svare på oppgavens hovedproblemstilling trenger jeg et teoretisk rammeverk, både for systematiseringen av det innsamlede datamaterialet og for den videre analysen. I dette kapitlet redegjør jeg for det teoretiske rammeverket jeg har utviklet. Dette rammeverket deles her inn i to deler: i første del redegjør jeg for samfunnets utvikling fra industrisamfunnet og til høymoderniteten, og om Jürgen Habermas', Anthony Giddens' og Jean-Francois Lyotards teorier om endring i den utopiske tenkningen som følge av denne samfunnsutviklingen. Fra hver enkelt av de tre teoriene utledes det så en hypotese, og denne hypotesens empiriske holdbarhet undersøkes så ved hjelp av et tilhørende forskningsspørsmål, som også presenteres. I andre del redegjøres det for begrepet utopisk profil. Dette er et empirisk analyseredskap jeg har konstruert, som skal systematisere hvert enkelt av de deltakende politiske partienes politikk, slik at det skal være mulig å få svar på de tre forskningsspørsmålene i denne oppgaven.

2.1 En samfunnsutvikling og tre teorier om endring i utopisk tenkning

I denne delen av teorikapitlet skal jeg i hovedsak presentere tre sentrale sosiologiske teorier om endring i den utopiske tenkningen som følge av samfunnets utvikling fra industrisamfunnet og til høymoderniteten. Fra hver av disse tre teoriene utledes en hypotese om hva teoriene antar skjer med den utopiske tenkningen som følge av denne samfunnsutviklingen, hypoteser som senere vil testes ved hjelp av partienes utopiske profil.

Før jeg presenterer de tre teoriene og hypotesene vil jeg redegjøre for de to typene samfunn som i denne oppgaven er aktuell. På den ene siden er samfunnstypen som forlages, industrisamfunnet, og på den andre siden er det en samfunnstype som tar over, en ny type modernitet. Som nevnt er dette et mye omdiskutert tema i sosiologien, og det finnes en rekke forsøk på å beskrive industrisamfunnet og den nye samfunnstypen som følger. Jeg vil videre redegjøre for disse to samfunnstypene slik det kommer fram i boka "Moderne sosiologisk teori" (Aakvaag 2008, s.262-284), som tar utgangspunkt i sosiologene Ulrich Becks, Anthony Giddens' og Zygmunt Baumanns beskrivelser av denne samfunnsutviklingen. Målet er ikke her å tre inn i den store diskusjonen om denne samfunnsutviklingen, men å skissere karakteristiske forskjeller mellom industrisamfunnet og den nye typen modernitet, slik at denne samfunnsutviklingen, som fungerer som en *ramme* for dette studiet, lettere kan forstås.

2.1.1 Industrisamfunnet og høymoderniteten

Det er flere kjennetegn som preger industrisamfunnet, og som jeg nå skal redegjøre for. Industrisamfunnet blir beskrevet som en kulturelt homogen nasjonalstat, det vil si at nasjonens grenser definerer samfunnets omfang og består av en slags kollektiv bevissthet, et felles ”vi”. Som navnet tilsier så er industrien sentral, der produksjon gjennom arbeid skal sørge for stadig økt velstand. Industrisamfunnet er et klassesamfunn, og politikkenes konfliktlinjer er basert på fordelingen av resultatet fra produksjonsprosessen. Individenes plass i denne produksjonsprosessen avgjør i stor grad ens livsskjebne. Politikken løser konflikter gjennom mer eller mindre demokratiske prosesser, med innspill fra både stemmeberettigede borgere og korporasjoner. Industrisamfunnet er preget av en tro på fremtiden, på at vitenskapelig og teknologisk utvikling, og økt kunnskapsproduksjon, skal løse det meste av menneskets problemer. Både tradisjonelle kjønnsroller og kjernefamilien er sentrale, med en far i arbeid og en hjemmeværende mor.

For denne oppgaven er premisset om at det har skjedd en samfunnsutvikling sentral, nemlig at det i kjølvannet av industrisamfunnet har kommet en ny samfunnstype. Jeg har allerede flere ganger avslørt at jeg velger å kalle denne nye samfunnstypen for *høymoderniteten*. Dette er ikke selvsagt. Av noen er denne nye samfunnstypen navngitt som det *postmoderne*, *posttradisjonelle* eller *postindustrielle* samfunn. Både for ordens skyld, altså for å kunne slippe å omtale det nye samfunnet med en rekke forskjellige begreper, men også fordi disse begrepene kan gi, ved å benytte seg av prefikset *post (etter)*, inntrykk av at den nye typen samfunn ikke lenger er moderne, tradisjonelt eller industrielt, så vil jeg benytte meg av *høymoderniteten* for å beskrive denne nye moderniteten.

Høymodernitetens karakteristikk er på mange måter i kontrast til mange av kjennetegnene ved industrisamfunnet. Geografisk mobilitet og kommunikasjon på tvers av nasjonale grenser har ført til at høymoderniteten i større grad er preget av globalisering fremfor av nasjonalstaten, og en kulturell pluralisme fremfor industrisamfunnets homogenitet. I høymoderniteten er individenes rolle som konsumenter viktigere enn deres rolle som produsenter, og derav er konsum viktigere enn produksjon. Det er ikke lenger et like definert skille mellom arbeider og kapitaleier, og økt sosial mobilitet har ført til at samfunnet ikke lenger kan forstås og analyseres som et klassesamfunn. Individene har i større grad mulighet til å forme sin egen skjebne og identitet, fremfor at den er overlatt til eksterne faktorer som tradisjoner og medfødt klassesammenheng. Politikken handler om å frigjøre mennesker fra

tradisjonenes lenker i større grad enn om fordelingen av produksjonens goder. Troen på fremtiden har blitt erstattet med en viten om risiko og bivirkninger, og derav en skepsis til fremtiden. Nye former for familier har dukket opp, som baserer seg på partenes ønsker i kjærlighetslivet, fremfor på tradisjonelle og institusjonelle normer og forventninger.

Her er en enkel oversikt over noen av forskjellene mellom industrisamfunnet og den nye moderniteten, altså høymoderniteten, slik det presenteres i Aakvaag 2008 (s.284).

Industrisamfunnet	Høymoderniteten
Nasjonalstat	Globalisering
Kulturell homogenitet	Posttradisjonell pluralisme
Produksjon	Konsum
Klasse	Klassesamfunn på hell
Emansipatorisk og parlamentarisk politikk	Livspolitik og subpolitikk
Fremskrittstro	Risiko
Kjernefamilie	Postfamilial familie
Standardbiografier	Individualisering

Tabell 2.1: Oversikt over forskjellene mellom industrisamfunnet og høymoderniteten.

Ikke alle disse kjennetegnene er like viktige for denne oppgaven, men som vi ser fremstår disse beskrivelsene av de to typer samfunn som nokså forskjellige. Mitt mål her er som nevnt å kunne gi en skisse av de to typene samfunn som inngår i en samfunnsutvikling, som fungerer som et premiss for denne oppgaven (en empirisk begrunnet gjennomgang av det norske samfunn som i høymoderniteten kan finnes senere i oppgaven, i kapittel 5.2.1). Hva er det så som antas å skje med den utopiske tenkningen som følge av samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten? Jeg vil nå presentere de tre sosiologiske teoriene som sier noe om nettopp dette.

2.1.2 Jürgen Habermas og uttømmingen av arbeidsutopiens utopiske energi

Ifølge Jürgen Habermas er industrisamfunnet preget av en *arbeidsutopi*. Denne formen for utopi er basert på at industrisamfunnets fremtidsoptimisme realiseres gjennom arbeid. De moderne sosiale utopier, som liberalismen, sosialismen og sosialdemokratiet, er ifølge Habermas arbeidsutopier, og de baserer seg alle på at utvikling i kunnskap, teknologi og vitenskap, gir utopiene presise og effektive instrumenter for å være herre over både natur og samfunn (Habermas 1999, s.47-48). Han mener at arbeid gjennomtrenger alle samfunnsområder, og dermed at de utopiske forventningene i industrisamfunnet rettes mot

produksjonssfæren, det vil si resultatet av arbeidet. Det endelige resultatet av denne utopien skal være ”[...] *en frigjøring av arbeidet fra fremmedbestemmelse.*” (Habermas 1999, s.49).

Habermas mener at arbeidsutopien ikke lenger kan tilby utopisk energi i høymoderniteten. For det første fordi de vitenskapelige og teknologiske instrumentene har *mistet sin uskyld*, ettersom: ”[...] *produktivkrefter forvandles til destruktivkrefter [...]*” (Habermas 1999, s.48). For det andre har arbeidsutopien mistet tilknytning til virkeligheten, ved at arbeid, slik det fremkommer i disse arbeidsbaserte utopiene, i mindre grad bestemmer samfunnstilstanden og samfunnsutviklingen (Habermas 1999, s.49). Arbeidsutopien er ikke lenger i stand til å realisere *frigjøringen av arbeidet fra fremmedbestemmelse.*

For Habermas er det problematisk at store deler av vestlig politikk har den arbeidsbaserte samfunnsutopi som grunnlag, fordi de da ”[...] *mister evnen til å åpne for fremtidige muligheter for et kollektivt bedre og mindre truet liv.*” (Habermas 1999, s.50). Samfunnet er selv bevisst denne begrensningen i sin egen utopiske energi, og av mangelen på utopiske alternativer blir realiseringen av arbeidsutopiens mål overlatt til en mer gradvis og reformbasert prosess basert på et sysselsettingssystem med mål om full sysselsetting. Statens oppgave i dette systemet er å sørge for at både kapitalistiske og demokratiske interesser blir ivaretatt – næringsliv og arbeidstakere. Resultatet er ifølge Habermas et velferdssystem som skal sørge for et sosialt sikkerhetsnett i et kapitalistisk samfunn. For å ta hensyn til de kapitalistiske og demokratiske interessene blir *målet* om å realisere den arbeidsbaserte utopi her hindret av samfunnets *midler*, nemlig en reformbasert prosess (Habermas 1999, s.54).

Ifølge Habermas blir altså den utopiske energien i arbeidsutopien uttømt i høymoderniteten. Fra denne teorien ønsker jeg å empirisk teste følgende hypotese: *Norsk politikk er i liten grad preget av arbeidsutopien.* Denne hypotesen bør ifølge Habermas være sann i høymoderniteten ettersom arbeidet har mistet sin viktighet, og skulle den ikke få empirisk støtte vil det, ettersom den utopiske energien i arbeidsutopien er uttømt, få konsekvenser for den utopiske tenkningen i norsk politikk. Forskningsspørsmålet som skal besvares for å teste den empiriske holdbarheten til hypotesen som er utledet fra Habermas er som følger: *Er norsk politikk i liten grad preget av arbeidsutopien?*

2.1.3 Anthony Giddens og høyre/venstre-aksens minkende relevans

Ifølge Giddens er industrisamfunnet preget av *høyre/venstre-aksen*, på grunn av at den *frigjørende politikken* (*emancipatory politics*) er sentral. Den frigjørende politikken handler om frigjørelse fra tradisjoner og andre former for begrensninger for det menneskelige liv (Giddens 1991, s.210). Denne formen for politikk søker etter menneskets frihet fra hierarkiets og tradisjoners dominans over menneskets *livssjanser*. Felles for den frigjørende politikken er ønsket om å eliminere eller redusere ulikhet, utnyttelse og undertrykkelse (Giddens 1991, s.215), etter idealer om rettferdighet, likhet og deltakelse (Giddens 1991, s.212). Denne formen for politikk er tydelig i høyre/venstre-aksen og dens inndeling av politikken. Reduksjon av ulikhet, utnyttelse og undertrykkelse foregikk enten gjennom marked eller stat, henholdsvis høyre eller venstre. Et grunnleggende eksempel på dette er kapitalismen på høyresiden og kommunismen på venstresiden. Dette førte til en dyp konfliktlinje mellom høyre og venstre-siden, og høyre/venstre-aksen var dermed relevant for å forstå det politiske landskap. Ifølge Giddens kan motstridende meninger og synspunkter oppfattes som essensen i politikk (Giddens 1999, s.36), og en så dyp konfliktlinje gjør det mulig for *radikal politikk*.

I høymoderniteten har, ifølge Giddens, *livspolitikken* (*life politics*) blitt viktigere for samfunnet. Livspolitikken har andre problemstillinger enn den frigjørende politikken. Livspolitikken handler om *livsstil* og spør ”hvordan skal vi leve?” i en verden som i stor grad kan sies å være frigjort fra tradisjonenes og hierarkiets lenker (Giddens 1991, s.215). Når tradisjonenes autoritet og sannhet i stor grad er borte så er både samfunn og individ nødt til å stille spørsmål til det som før var selvfølgheter. Giddens kommer selv med noen eksempler på livspolitiske problemstillinger: Hva slags ansvar har mennesket overfor naturen? Hva slags rettigheter har et foster? Hva slags begrensninger i vitenskapelig og teknologisk utvikling skal finnes? Hva slags rettigheter har dyr? (Giddens 1991, s.227). Som vi ser så handler livspolitikken om *hvordan* vi skal leve.

I det politiske landskap får livspolitikken rolle i høymoderniteten konsekvenser. Høyre/venstre-aksen mister ifølge Giddens sin relevans i høymoderniteten som følge av livspolitikken inntog i samfunnet. Skillet mellom høyre og venstre er langt mindre enn i den frigjørende politikken problemstillinger, og høyre/venstre-aksen dekker ikke like mye av det politiske feltet som før (Giddens 1999, s.38). Begge sidene virker også å ha funnet seg til rette med at det ikke finnes noe alternativ til kapitalismen, noe som før var et av de viktigste skillelinjene mellom høyre og venstre (Giddens 1999, s.39). Skillet mellom stat og marked

har her mistet sin dype konfliktlinje, og Giddens påpeker at det istedenfor handler om i hvor stor grad kapitalismen skal styres og reguleres – altså mindre reformer og modifikasjoner i det etablerte systemet.

Hypotesen som i denne oppgaven utledes fra Giddens' teori er som følger: *Høyre/venstre-aksen er i liten grad relevant for å forstå norsk politikk*. Denne hypotesen skal bidra til å forstå utopisk tenkning relatert til samfunnsstyring, mer spesifikt maktforholdet mellom stat og marked i spørsmål om samfunnsutvikling og teknologisk utvikling. Slik Giddens kan tolkes så vil skillet mellom høyre og venstre i høymoderniteten være utydelig i et livspolitisk landskap, og høyre/venstre-aksen være lite relevant. Dersom skillet mellom høyre og venstre skulle tydelig vise seg, så vil det kunne sette spørsmål ved graden av radikal politikk, og derav den utopiske tenkningen, i norsk politikk. For å kunne undersøke den empiriske holdbarheten til hypotesen som er utledet fra Giddens skal følgende forskningsspørsmål svares på: *Er høyre/venstre-aksen i liten grad relevant for å forstå norsk politikk?*

2.1.4 Jean-Francois Lyotard og den vitenskapsteknologisk optimismen

Ifølge Lyotard kjennetegnes industrisamfunnet ved at det består av *metafortellinger (grand narratives/metanarratives)*. Metafortelling er et overordnet rammeverk for samfunnsutviklingen, som samler de mange samfunnsdelene for å realisere et mål. Særlig to slike metafortellinger har vært viktige i industrisamfunnet: det moderne opplysningsprosjektet og marxismen (Aakvaag 2008, s.331). Disse ga, ved å være totalitære konsepter, legitimering til samfunnsutviklingen så lenge den passet inn i metafortellingens mål. En viktig faktor for metafortellingenes suksess i industrisamfunnet var en *vitenskapsteknologisk optimisme*. Det vil si at industrisamfunnet hadde en fremtidsoptimisme, preget av en tro på at vitenskap og teknologi kunne produsere sannhet. Den vitenskapsteknologiske optimismen ga metafortellingene en drivkraft, og troen på vitenskapelig og teknologisk utvikling vil kunne realisere metafortellingenes mål. Samtidig fikk den vitenskapelige og teknologiske utviklingen legitimering fra metafortellingene, så lenge den altså fremmet metafortellingens mål.

Lyotard hevder at metafortellingene mister sin troverdighet i høymoderniteten (Lyotard 1984, s.37). Særlig tre årsaker relatert til samfunnets forhold til vitenskap og teknologi er viktige i denne sammenhengen. For det første har vitenskap og teknologi blitt *misbrukt*. Det vil si at erfaring og historien har lært oss at vitenskap og teknologi kan brukes i onde hensikter, som

legitimeres av metafortellinger. På denne måten har metafortellinger fått et dårlig rykte: ”*All the metanarratives lead to the death camps [...]*” (Davies 1998, s.87), være det til Auschwitz eller til en Gulag. For det andre har vitenskapen blitt *instrumentalisert*. Det vil si at vitenskapen skal sikre stadig økende effektivitet fremfor å søke etter sannhet (Smart 1998, s.44). For det tredje har vitenskapen begynt å omfavne såkalte *paralogier*, som et motsvar til denne instrumentaliseringen. Det er en måte for vitenskapen å utvikle seg selv på, som innebærer kunnskap om kaos og det ukjente, fremfor sikker kunnskap og det kjente (Lyotard 1984, s.60). Vitenskapen innser at sikker og objektiv kunnskap er et umulig ideal. Dette fører altså til det som, av Lyotard, kan beskrives som metafortellingenes død. Dette er ikke bare begrenset til opplysningsprosjektets eller marxismens død, men det er snakk om *metafortellingenes død* – slutten på de store, overordnede fortellingene i samfunnet.

Det som da skjer i høymoderniteten er at det blir en stadig større pluralisme, det vil si at der metafortellingene før ga industrisamfunnet noen nærmest universelle sannheter og retningslinjer for samfunnsutviklingen, så er det i høymoderniteten langt flere mindre fortellinger som operer med *hver sin sannhet*. Metafortellingenes død vil i en slik forståelse få konsekvenser for den utopiske tenkningen i høymoderniteten ved at større, tildels utopiske visjoner for samfunnsutviklingen, blir borte. Slik Lyotard tolkes så vil høymoderniteten utvikle en *vitenskapsteknologisk pessimisme*, som følge av de tre årsakene for metafortellingenes død. Dette fører til følgende hypotese: *Norsk politikk er i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk*. Ifølge Lyotard bør denne hypotesen være sann ettersom høymoderniteten skal ha utviklet en skepsis til vitenskap og teknologi, og dermed være vitenskapsteknologisk pessimistisk. Dersom dette er tilfellet vil det være grunn til å tro at metafortellingene er død i norsk politikk. Skulle hypotesen vise seg å ikke få støtte vil det åpne for at norsk politikk er preget av en metafortelling, i alle fall viser da Lyotards påstand om en vitenskapsteknologisk pessimisme i høymoderniteten seg å ikke stemme. Følgende forskningsspørsmål skal besvares for å kunne undersøke den empiriske holdbarheten til Lyotards hypotese: *Er norsk politikk i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk?*

2.1.5 Oppsummering av de sosiologiske teoriene

Hittil har jeg beskrevet karakteristiske forskjeller mellom industrisamfunnet og høymoderniteten. Deretter har jeg redegjort for tre sosiologiske teorier om endring i den utopiske tenkningen som følge av samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten. Fra hver enkelt av disse tre teoriene har jeg utledet en hypotese som skal få

sin empiriske holdbarhet undersøkt, ved hjelp av tilhørende forskningsspørsmål. Teoriene som skal forklare endringer i den utopiske tenkningen som følge av denne samfunnsutviklingen er Jürgen Habermas' teori om en uttømming av arbeidsutopiens utopiske energi, Anthony Giddens' teori om høyre/venstre-aksens minkende relevans og Jean-Francois Lyotards teori om en vitenskapsteknologisk pessimisme og metafortellingenes død. For ordens skyld har jeg nedenfor konstruert en tabell som oppsummerer kjernen i hver teori, hypotesen som er utledet av den enkelte teori, og de relevante forskningsspørsmålene.

	Kjerne i teorien om den utopiske tenkningen i høymoderniteten	Hypotese	Forskningsspørsmål
Jürgen Habermas	Uttømming av arbeidsutopiens utopiske energi som følge av at arbeidsutopien er relevant i et samfunn der arbeidet har mistet sin viktighet	Norsk politikk er i liten grad preget av arbeidsutopien	Er norsk politikk i liten grad preget av arbeidsutopien?
Anthony Giddens	Redusert radikal politikk som følge av høyre/venstre-aksens relevans i politisk landskap med livspolitiske problemstillinger	Høyre/venstre-aksen er i liten grad relevant for å forstå norsk politikk	Er høyre/venstre-aksen i liten grad relevant for å forstå norsk politikk?
Jean-Francois Lyotard	Metafortellingenes død som følge av vitenskapsteknologisk pessimisme	Norsk politikk er i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk	Er norsk politikk i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk?

Tabell 2.2: Oppsummering av de tre sosiologiske teoriene, hypotesene og forskningsspørsmålene.

2.2 Utopisk profil

I denne oppgaven er jeg altså interessert i å svare på hva som skjer med utopisk tenkning i norsk politikk i overgangen fra industrisamfunnet og til høymoderniteten. Dette skal jeg gjøre ved å foreta en empirisk analyse av de tre hypotesene om utopisk tenkning i norsk politikk. Denne empiriske analysen gjøres ved å gi svar på tre relevante forskningsspørsmål. For å få svar på disse forskningsspørsmålene, har jeg konstruert et teoretisk analyseredskap jeg har valgt å kalle *utopisk profil*. Før jeg går nærmere inn på min redegjørelse av utopisk profil som et slikt redskap vil jeg kort utdype hvorfor politikken er et interessant undersøkelsesområde for denne oppgaven.

Grunnen til at jeg ønsker å undersøke norsk politikk er som følge av at politikk er det samfunnsområdet som i demokratiske samfunn skal ta beslutninger om samfunnsutviklingen (Reese-Schäfer 2009, s.105-106). I tillegg til at politikk er relevant for beslutninger om samfunnsutviklingen, så er ideene og meningene bak de politiske beslutningene svært tilgjengelig i et demokrati. I norsk politikk er det flere politiske partier, hver med sin ideologi

og samfunnsvisjon, noe som gjør det til et egnet sosiologisk undersøkelsesområde for denne oppgaven – politikk som helhet kan i denne sammenhengen forstås som bestående av flere deler, de politiske partiene. Utopisk tenkning er alltid tilstede i de politiske partienes beslutninger, uavhengig av om beslutningene kan regnes som radikale og ”utopiske” eller mer pragmatiske og reformbaserte, som underliggende betingelser for partienes holdninger, meninger og beslutninger. Ved å undersøke den utopiske tenkningen blant de politiske partiene, vil jeg kunne si noe om den utopiske tenkningen i norsk politikk som helhet.

Utopisk profil som analyseverktøy skal altså bidra til forståelse av utopisk tenkning i norsk politikk. Dette analyseverktøyet er en *idealtipe* bestående av fire *elementer*, i form av temaer, som hver for seg består av en til to *dimensjoner*, i form av spørsmål. En idealtipe er et analytisk begrep som definerer analytiske kategorier basert på bestemte egenskaper ved det man undersøker, og som skal hjelpe meg å *fange* virkelighetens mangfoldighet (Månson 2003, s.91). Det vil si at en kompleks virkelighet forenkles til noen relativt enkle spørsmål og svar, og i alt det mangfoldet av svar og begrunnelser de politiske partiene har på den utopiske profilens spørsmål, så reduseres partienes politikk til deres synspunkter og holdninger til de bestemte spørsmålene og temaene.

De fire elementene i utopisk profil er altså i form av fire temaer, som hver har en til to dimensjoner, i form av spørsmål. I hvert av disse spørsmålene skal partiene plasseres i en av to mulige posisjoner i et kontinuum, det vil si en skala med to ytterpunkter, og partiene skal plasseres i den posisjonen de, av meg som forsker, tolkes som *nærmest*. Denne plasseringen av partiene skjer ved at datamaterialet som er samlet inn, det vil si informasjon om partienes ideologi og holdninger til relevante temaer, blir *spurt* spørsmålene som finnes i de forskjellige dimensjonene i den utopiske profil. På denne måten skal hvert deltakende parti bli tilskrevet hver sin utopiske profil basert på de samme temaene og spørsmålene. Å konstruere et slikt begrep var nødvendig for å kunne gjennomføre en systematisk analyse, ettersom partiene ikke eksplisitt nevner rollen til utopisk tenkning for deres politikk.

De fire elementene som utgjør utopisk profil er *samfunnsvisjon*, *samfunnsstyring*, *teknologisk utvikling* og *automatisering*. Disse elementene, som temaer, har vært interessante helt siden det tidlige arbeidet med denne oppgaven, men det var først etter å ha lest meg opp på de sosiologiske teoriene at den utopiske profilen, slik dens elementer og dimensjoner nå ser ut, kom på plass. Hver av de tre sosiologiske teoriene som er redegjort for tidligere i dette

kapittelet har en spesiell tilhørighet til bestemte deler av den utopiske profil (men uten at denne tilhørigheten er absolutt). Habermas er knyttet til temaet samfunnsvisjon, Giddens er knyttet til temaet samfunnsstyring, og Lyotard er knyttet til temaene teknologisk utvikling og automatisering.

I den følgende presentasjonen av begrepet utopisk profil vil jeg gå igjennom hvert tema og presentere dets spørsmål. Først ut er *samfunnsvisjon*, deretter *samfunnsstyring*, *teknologisk utvikling* og til slutt *automatisering*. Tanken er å starte på høyest abstraksjonsnivå med samfunnsvisjon, for deretter å bli stadig mer spesifikk. Jeg vil i hvert tema si noe om hva temaet handler om, dens dimensjon(er) og posisjoner, og dimensjonen(es) forhold til de tre sosiologiske teoriene. På grunn av begrensninger i tid, og ikke minst plass, er jeg nødt til å forkorte og selektivt definere poeng jeg mener er interessante og aktuelle for å forstå temaene, dimensjonene og de mulige posisjonene. Jeg tar derfor forbehold om at de forskjellige dimensjonene er langt dypere og komplekse enn det jeg gir uttrykk for i den følgende presentasjonen. Til slutt i dette kapittelet vil jeg gi en mer helhetlig oppsummering av analyseredskapet utopisk profil.

2.2.1 Samfunnsvisjon

Første tema er også den med høyest abstraksjonsnivå. Dette temaet har som mål å undersøke *innholdet* i partienes samfunnsvisjon. En samfunnsvisjon er den visjonen eller målet et politisk parti har for samfunnet og samfunnsutviklingen – hvor vil partiet at samfunnet skal utvikle seg, hvordan ser det ideelle samfunnet ut og hvordan skal det nås? Ethvert politisk parti har noen grunnleggende ideologiske prinsipper og visjoner deres beslutninger tas etter, og det er på dette nivået dette temaet undersøker.

Dette temaet er delt inn i to dimensjoner, en for *mål* og en for *middel*. Målet vil her si partiets samfunnsvisjon, og arbeidets og arbeidslinjas rolle i denne samfunnsvisjonen. Middelet er partiets foretrukne vei til målet, bruken av pragmatisk eller utopisk politisk handling. De to dimensjonene er som følger: 1) *Hva slags samfunnsvisjon har partiet?*, og 2) *Benytter partiet pragmatisme eller utopi som metode for politisk handling?*

Første dimensjon skal forklare partienes samfunnsvisjon, med hensyn til arbeid og arbeidslinja. Partienes mål og visjon for den fremtidige samfunnsutviklingen kommer som regel frem i de forskjellige parti- og prinsippprogrammene, og gir relativt abstrakte og

ideologiske skisser av hvordan partiene ønsker å organisere samfunnet i det store bildet. Selv om samfunnsvisjonene på denne måten realistisk sett kan regnes som uoppnåelig, så er de retningsgivende i partienes daglige politikk, som grunnleggende prinsipper for partienes holdninger og beslutninger.

Arbeidets og arbeidslinjas rolle i partienes samfunnsvisjon er interessant fordi den kan hjelpe oss å forstå hypotesen som utledes fra Jürgen Habermas' teori, nemlig om arbeidsutopien i liten grad preger norsk politikk. Det relevante forskningsspørsmålet er i denne sammenhengen følgende: Er norsk politikk i liten grad preget av arbeidsutopien? Dette spørsmålet vil bli besvart ved en ideologisk basert tilnærming til Habermas' hypotese, som ser på arbeidets og arbeidslinjas rolle i de politiske partienes ideologi. I spørsmålet som i denne dimensjonen stilles: *Hva slags samfunnsvisjon har partiet?*, er det to mulige posisjoner i et kontinuum: et ønske om å *beholde arbeidslinja* og et ønske om å *ikke beholde arbeidslinja*. I dette spørsmålet vil jeg altså undersøke om partiene ønsker å beholde arbeidslinja eller ikke, ved å beskrive partienes ideologiske grunnlag, arbeidet og arbeidslinjas rolle i dette grunnlaget, og se til partienes beskrivelse av deres mer dagligdagse politiske virksomhet.

Andre dimensjon beskriver midlene for politisk handling, som skal sørge for oppnåelse av partienes samfunnsvisjon. Her plasseres hvert enkelt parti innenfor et kontinuum mellom ytterpunktene *pragmatisme* og *utopi*, inspirert av Karl Poppers to former for sosialt ingeniørskap: *det skrittvis* og *det utopiske*. Dette er to typer metodologiske forutsetninger for politiske beslutninger. Den skrittvis metode forsøker å forbedre samfunnet gradvis, med et mål å fjerne samfunnets mest *presserende onder* og på denne måten *fjerne ulykke* (Popper 2013, s.179). Den utopiske metoden baserer seg på at man har et *endemål*, en *blueprint*, for hva det gode og ideelle samfunn er, og ved å forsøke å realisere dette endemålet forsøker man å *skape lykke*.

Spørsmålet i denne dimensjonen er som følger: *Benytter partiet pragmatisme eller utopi som metode for politisk handling?*, og som inspirert av Poppers to typer metode for politiske beslutninger er det en vesentlig forskjell mellom det pragmatiske ytterpunktet og det utopiske ytterpunktet. For å sette lys på denne forskjellen kan vi se til Poppers beskrivelse av disse to metodenes konsekvenser i et demokrati. Han mener at politikeren som benytter seg av den skrittvis metode vil måtte skaffe seg støtte for sin kamp mot ulykke, som i form av urettferdighet, krig og annen lidelse, mens politikeren som benytter seg av den utopiske

metoden vil måtte få støtte for en kamp for lykke, og etableringen av sitt idealsamfunn. I et demokrati vil det, ifølge Popper, være lettere å skaffe oppslutning om samfunnsønskene og bekjempelse av disse, enn å skaffe oppslutning om hva idealsamfunnet er og hvordan det skal oppnås (Popper 2013, s.180). I denne oppgaven vil denne dimensjonen undersøkes særlig ved å se på de politiske partienes pragmatiske eller utopiske holdning til teknologisk utvikling og automatisering, men også ved å se i deres ideologiske grunnlag.

Denne dimensjonen er ikke direkte knyttet til noen av de tre sosiologiske teoriene, men er likevel et sentralt spørsmål for å forstå utopisk tenkning. Den første dimensjonen i dette temaet spør ”hvor skal vi?”, mens denne dimensjonen spør ”hvordan skal vi nå dit?”. Innholdet i samfunnsvisjonen innebærer altså ikke bare målet, men også midlene.

2.2.2 Samfunnsstyring

Dette temaet handler om styring av samfunnsutviklingen og består av en dimensjon. Jeg ønsker i dette temaet å undersøke partienes ønske og vilje til politisk kontroll og styring av samfunnsutviklingen, og dette gjøres ved hjelp av følgende spørsmål: *Er partiet styringsoptimistisk eller styringspessimistisk?* Denne dimensjonen er i form av et spørsmål som skal plassere partiene i et kontinuum med ytterpunktene *styringsoptimistisk* og *styringspessimistisk*. De to ytterpunktene, styringsoptimistisk og styringspessimistisk, vil presenteres som svar på spørsmålet om politisk styring av samfunnet er mulig. Sannsynligvis vil partiene ikke befinne seg i disse posisjonenes ytterkant, og det vil heller handle om partienes ønske om politisk styring av samfunnsutviklingen, hovedsakelig gjennom deres syn på maktforholdet mellom stat og marked.

Det styringsoptimistiske perspektivet kan ses i eksempel av Jürgen Habermas, som mener at politisk styring av samfunnsutviklingen er mulig gjennom demokratiets prosesser, i det som kan kalles *det demokratiske maktkretsløp*. Kort fortalt handler dette maktkretsløpet om at det oppstår informasjon, argumenter og meninger i uformelle diskusjoner om allmenninteressante temaer i sivilsamfunnet (Habermas 1999, s.74-75), som så blir plukket opp av, og diskutert i offentligheten. Slik dannes det en offentlig mening, som blir brukt av politikken i utarbeidelsen av politiske programmer og dannelsen av lover og regler. De uformelle diskusjonene i sivilsamfunnet ender altså opp som administrativ makt, og som en del av det formelle samfunnet (Habermas 1999, s.76). Dette maktkretsløpet er en ideell prosess som

viser et styringsoptimistisk perspektiv, i spørsmålet om politisk styring av samfunnsutviklingen.

Det styringspessimistiske perspektivet kan ses i perspektivet til Niklas Luhmann. Ifølge han er det moderne samfunnet *funksjonelt differensiert* (Reese-Schäfer 2009, s.28), noe som betyr at politikken bare er et av flere isolerte og autonome delsystemer i det totale systemet, samfunnet. Politikken samfunnsfunksjon er ifølge Luhmann å ”[...] *frambringe kollektivt bindende avgjørelser.*” (Reese-Schäfer 2009, s.105), noe som vanskelig lar seg gjøre ettersom de forskjellige delsystemene ikke kan kommunisere seg imellom. Politikken funksjon krever at det politiske delsystemet har en sterkere hierarkisk posisjon enn de andre delsystemene, mens politikken i realiteten ”[...] *bare er et delsystem blant mange andre.*” (Reese-Schäfer 2009, s.114). Resultatet er, ifølge Luhmann, at økende funksjonell differensiering begrenser politikken evne til å fullføre sin funksjon i samfunnet (Luhmann 1977, s.38), og er et eksempel på det styringspessimistiske perspektivet.

I dette temaet og denne dimensjonen er hypotesen som utledes av Anthony Giddens interessant, nemlig at høyre/venstre-aksen i liten grad er relevant for å forstå norsk politikk. Forskningsspørsmålet som i denne sammenhengen skal besvares er følgende: Er høyre/venstre-aksen i liten grad relevant for å forstå norsk politikk? Konfliktlinjen i høyre/venstre-aksen er i stor grad basert på maktforholdet mellom stat og marked, med henholdsvis styringsoptimistene og styringspessimistene. I denne dimensjonen kan vi undersøke om høyre/venstre-aksens inndeling av politikken fortsatt kan sies å være relevant i spørsmålet om politisk styring av samfunnsutviklingen.

2.2.3 Teknologisk utvikling

Tredje tema handler om teknologiens rolle i samfunnsutviklingen. Teknologi har i lange tider hatt en viktig rolle for menneske og samfunn, men i løpet av de siste tiårene har det skjedd store teknologiske innovasjoner med svært store muligheter og ikke minst utfordringer. I dette temaet ønsker jeg å finne ut hvordan partiene forholder seg til teknologisk utvikling, og om de er villige til å styre den. Dette temaet består av to dimensjoner, med følgende spørsmål: 1) *Er partiet optimistisk eller pessimistisk til teknologisk utvikling?*, og 2) *Ønsker partiet å styre den teknologiske utviklingen?*

Første dimensjon skal undersøke hva slags holdning partiene har til teknologisk utvikling. Teknologiske nyvinninger har løst mange av menneskets og samfunnets problemer gjennom historien, men har samtidig skapt mange nye. Et kjerneeksempel på dette er industrisamfunnets reduksjon av knappheten på livsnødvendige ressurser, som mat og klær, men i bytte mot miljø- og klimaproblemer. I denne dimensjonen vil jeg spørre: *Er partiet optimistisk eller pessimistisk til teknologisk utvikling?*, og plassere partiene i et kontinuum med ytterpunktene *teknologioptimistisk* og *teknologipessimistisk*. Det finnes mange ulike årsaker for å tilhøre enten den ene eller andre siden i denne dimensjonen, men jeg vil videre gi en presentasjon av noen grunnleggende årsaker for hver av de to ytterpunktene.

Det teknologioptimistiske ytterpunktet er, ikke overraskende, positiv til teknologisk utvikling. En grunnleggende årsak for teknologioptimismen er troen på at teknologien kan løse mange, om ikke alle, av samfunnets problemer og utfordringer. Gjennom historien har teknologi bidratt til å gjøre livet bedre for svært mange mennesker. Mest grunnleggende har teknologien beskyttet mot eksterne ulykker og farer, være det rovdyr eller større naturkatastrofer. Senere har den teknologiske utviklingen siden den industrielle revolusjon skapt det moderne liv, blant annet ved hjelp av masseproduksjon og massetransport (Brynjolfsson og McAfee 2014, s. 7), ikke ulikt de instrumentene som Habermas kaller produktivkrefter. Teknologi tilbyr menneske og samfunn instrumenter for kontroll over naturen, og dermed i større grad kontroll over sin omverden.

Det andre ytterpunktet, teknologipessimismen, er grunnleggende negativ til den teknologiske utviklingen. Dette som følge av at teknologien selv er årsak for noen av de viktigste og mest eksistensielle problemene menneskene i dag står overfor. Industrisamfunnets mange gevinster har ført til store fremtidige bivirkninger, som miljø- og klimaproblemer. Et lignende eksempel er kjernefysikk, som gir enorme destruksjonsmuligheter når det benyttes i atomvåpen, eller ved ulykker i atomkraftverk. Teknologisk utvikling gjør omfanget av intenderte og uintenterte ødeleggelser stadig større, og teknologiske løsninger på problemer innebærer alltid en mulighet og et potensiale for ytterligere utilsiktede problemer (Sejersted 2002, s.101). I den digitale sfæren dukker i tillegg sikkerhetsutfordringer opp, knyttet til overvåkning og personvern, med trusler fra både kriminelle og statlige aktører. ”*Det er sannsynlig at noe usannsynlig vil skje.*”, skal Aristoteles ha uttrykt (NOU 2000:24, s.5), og dette prinsippet virker relevant i forståelsen av teknologipessimismen når teknologiens omfang og kraft stadig øker.

I denne dimensjonen er Jean-Francois Lyotard og hypotesen om at norsk politikk i liten grad er vitenskapsteknologisk optimistisk spesielt interessant. Denne dimensjonen vil gjøre det mulig å forstå om de politiske partiene er optimistiske eller pessimistiske til teknologisk utvikling. Teknologi er tett forbundet med vitenskap og vitenskapelig utvikling, men er mer spesifikk og håndfast. Denne dimensjonen bør på denne måten kunne si noe om partienes *vitenskapsteknologiske* holdning, og kunne gi svar på følgende relevante forskningsspørsmål: Er norsk politikk i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk?

Andre dimensjon handler om partienes villighet til å styre den teknologiske utviklingen. I likhet med dimensjonen i temaet om *samfunnsstyring* så er dette et spørsmål som i stor grad handler om maktforholdet mellom stat og marked – på den ene siden er ønsket om å politisk styre den teknologiske utviklingen, mens på den andre er ønsket om å overlate den til markedet. Denne dimensjonen spør: *Ønsker partiet å styre den teknologiske utviklingen?*, og partiene plasseres så i et av to mulige posisjoner og ytterpunkter innenfor et kontinuum. Disse posisjonene er på den ene siden *pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling* og på den andre siden *optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*. Jeg vil nå redegjøre for noen årsaker for å tilhøre den ene eller andre posisjonen.

Den siden som er pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling handler om lite villighet til politisk styring av teknologisk utvikling. Denne siden kan oppsummeres i tre kategorier: *systemtvang*, *uvitenhet* og *likegyldighet* (Sejersted 2002, s.79). Det første er *systemtvang*. Det vil si at det finnes en forestilling om *teknologideterminisme*, der den teknologiske utviklingen er viklet inn i et system som er utenfor både politikk og moral, og heller dreier seg om effektivitet og produktivitet. Her er teknologisk utvikling overlatt til "[...] *tilfeldige hensyn og enkeltmiljøer (blant annet teknologer)* [...]" (Sejersted 2002, s.80), fremfor politisk styring og koordinering. Det andre er *uvitenhet*, som tar grunnlag i at konsekvensene av valg og handlinger er umulig å forutse, og at det dermed er umulig å politisk styre den teknologiske utviklingen rasjonelt (Sejersted 2002, s.81). *Likegyldighet* er det politiske dilemmaet mellom å styre teknologisk utvikling for langsiktige goder med upopulære valg, fordi folk ønsker de kortsiktige godene: "[...] *vi ønsker industrisamfunnets goder, men vi ønsker ikke det samfunn som har frembragt dem.*" (Sejersted 2002, s.81). Politisk styring av teknologisk utvikling er dermed et vanskelig valg, og for partiene er det muligens mest tjenlig og ønskelig å overlate det til markedet.

På den andre siden er det en optimisme til politisk styring av teknologisk utvikling, det vil si en villighet til politisk styring av teknologisk utvikling. Sejersted hevder at samtidig som systemtvangen er handlingsdeterminerende, så er den handlingsåpnende – dette ved at systematiske bindinger for teknologisk utvikling gir forutsigbare føringer, og derav mulighet for mer kontrollert innflytelse på fremtiden. På denne måten kan uvitenheten også til en viss grad overvinnes (Sejersted 2002, s.97). På tross av likegyldigheten kan det være mulig å politisk styre teknologisk utvikling ved å se til sosiale gruppers politiske engasjement, der kollektiv handling gjør politisk styring mulig. *Sammen* kan sosiale grupper gjøre teknologisk utvikling til et moralsk og politisk tema, ikke ulikt prosessen som beskrives i Habermas' demokratiske maktkretsløp. Sosiale gruppers engasjement for politisk styring av teknologisk utvikling kan gi de politiske partiene et godt insentiv for nettopp dette, og kombinert med en teknologisk utvikling som befinner seg i et form for system, er det mulig å, til en viss grad, ta rasjonelle valg om politisk styring av teknologisk utvikling.

I denne dimensjonen er Anthony Giddens og høyre/venstre-aksens relevans for å forstå norsk politikk interessant. Den optimistiske og pessimistiske siden i spørsmålet politisk styring av teknologisk utvikling er tett forbundet med partienes ønske om å enten overlate teknologisk utvikling til markedet, eller å i større grad benytte seg av statlig og politisk styring. Det relevante forskningsspørsmålet som her kan bli besvart er altså: Er høyre/venstre-aksen i liten grad relevant for å forstå norsk politikk?

2.2.4 Automatisering

Det siste temaet handler om en mer spesifikk form for teknologi, nemlig automatisering. Gjennom historien har store teknologiske revolusjoner ført til at stadig flere arbeidsoppgaver som krevde manuelt arbeid har blitt overtatt av maskiner. Automatisering er sentralt i så mangt, fra dagligdagse oppgaver som klesvask, til store fabrikker som produserer avanserte produkter og tjenester. Resultatet er økt produktivitet og effektivitet, med færre menneskelige hender involvert (Brynjolfsson og McAfee 2014, s.165). Dette temaet består av én dimensjon som spør: *Er partiet pessimistisk eller optimistisk til automatisering?*, med to mulige posisjoner i hver sin ytterkant av et kontinuum. Disse to posisjonene er *pessimistisk til automatisering* og *optimistisk til automatisering*. Posisjonene vil redegjøres for med særlig fokus på forholdet mellom automatisering og arbeidslivet, som følge av at nyere vitenskapelige rapporter mener at automatisering vil kunne føre til store forandringer i

arbeidslivet de neste 20 årene: rundt halvparten av arbeidsplassene i USA (Frey og Osborne 2013, s.1) og Sverige (Stiftelsen för Strategisk Forskning 2014, s.6), og en tredjedel av arbeidsplassene i Norge (Pajarinen, Rouvinen og Ekeland 2015, s.2) vil med høy sannsynlighet bli automatisert.

Den posisjonen som er pessimistisk til automatisering vil her knyttes spesielt til to hovedårsaker: *teknologisk arbeidsledighet og økt sosial ulikhet*. Teknologisk arbeidsledighet har vært et relevant men kontroversielt begrep i de siste århundrene, der teknologiske innovasjoner har blitt spådd å overta for menneskelige arbeidere i større grad enn å skape nye arbeidsplasser, men uten at slike spådommer har vist seg å bli en empirisk realitet – enda. Det er ikke sikkert at erfaringene fra de siste århundrene kan bidra til å avvise teknologisk arbeidsledighet, da de siste femten årene har vist seg annerledes enn de foregående to århundrene, mye grunnet utviklingen av digital teknologi (Brynjolfsson og McAfee 2014, s.180). Kognitive arbeidsoppgaver, som tidligere var regnet som ”fredet” for slik utvikling, i tillegg til mer rutinepreget manuelt arbeid, kan nå automatiseres (Frey og Osborne 2013, s.44). Automatisering gir økt produktivitet, og når store deler av arbeidsplassene i Norge i løpet av de neste tiårene blir automatisert så betyr det en større produksjonsgevinst (Brynjolfsson og McAfee 2014, s.165) – *kaka blir større*. Relatert til spørsmålet om hvordan denne kaka skal fordeles er faren for økt sosial ulikhet som følge av økt automatisering. Økt profitt med færre å dele den på kan sørge for større forskjeller mellom kapitaleiere, de som eier fabrikkene, og arbeiderne. Dette kan bety utfordringer for velferdsstaten, ettersom økt arbeidsledighet kan bety større utgifter, og lønningene for arbeiderne kan synke som følge av større konkurranse for arbeidsplassene.

De som er optimistisk til automatisering vil ikke nødvendigvis ha tro på teknologisk arbeidsledighet eller økte sosiale skiller som følge av automatisering. Teknologisk arbeidsledighet er som nevnt et kontroversielt begrep, og man kan fortsatt ha tro på de siste to århundrenes erfaringer om at teknologisk utvikling vil, over tid, skape nye og flere menneskelige arbeidsplasser enn den fjerner. Samtidig er det ifølge markedsøkonomiens egne prinsipper ikke lønnsomt med høyest mulig automatisering – færre folk i arbeid vil kunne bety færre og dårligere konsumenter og kunder, som kan forkludre forholdet mellom tilbud og etterspørsel. For å opprettholde etterspørselen vil varer og tjenester bli langt rimeligere og mer tilgjengelig, for alle (Brynjolfsson og McAfee 2014, s.166). Fremtidens arbeidsplasser vil ha behov for kreative og sosiale ferdigheter (Frey og Osborne 2013, s.45), noe som betyr at

arbeidere kan utdanne seg og lære slike ferdigheter for å fortsatt være relevant for et nytt arbeidsmarked. Videre er det flere interessante politiske ideer som med økt automatisering kan bli aktuelle. En slik idé med en relativt lang historie, og som tidvis er oppe i norsk offentlighet² er borgerlønn (*basic income*) (Brynjolfsson og McAfee 2014, s.232), en universal garantert minsteinntekt som fordeler produktivitetsgevinsten uavhengig av behov. Automatisering er også, om svært utopisk sagt, spennende i lys av ordene til forfatteren Arthur C. Clarke: ”*The goal of the future is full unemployment, so we can play.*” (Brynjolfsson og McAfee 2014, s.178).

I dette temaet og dens dimensjon er hypotesen som er utledet fra Jean-Francois Lyotards teori interessant, som går ut på at norsk politikk i liten grad er vitenskapsteknologisk optimistisk. I denne dimensjonen vil det være mulig å undersøke de politiske partienes enten pessimistiske eller optimistiske holdning til en spesifikk, aktuell og potensielt svært betydningsfull teknologi. På denne måten vil følgende relevante forsknings spørsmål kunne bli besvart: Er norsk politikk i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk?

---

² Se for eksempel: <https://www.nrk.no/ytring/borgerlonn---en-god-ide-i-norge-1.12979187> (Sist sett 30/9/2016 kl.12:10), <https://www.nrk.no/ytring/vi-burde-snakke-om-borgerlonn-1.11814756> (Sist sett: 30/9/2016 kl.12:15), og <http://www.dagbladet.no/2016/04/28/kultur/meninger/kommentar/borgerlonn/robotifisering/44041850/> (Sist sett: 30/9/2016 kl.12:17)

2.2.5 Oppsummering av utopisk profil

Utopisk profil er et analyseredskap som forenkler de politiske partienes politikk, ved å plassere partiene i en av to mulige posisjoner i forskjellige dimensjoner. På denne måten skal utopisk profil gjøre det mulig å undersøke de tre hypotesene som er utledet fra de tre sosiologiske teoriene til Habermas, Giddens og Lyotard. Nedenfor er en tabell som oppsummerer redegjørelsen av begrepet utopisk profil.

Dimensjoner	Posisjoner	Relevant sosiologisk teori
2.2.1: <i>Hva slags samfunnsvisjon har partiet?</i>	<i>Beholde arbeidslinja eller ikke beholde arbeidslinja</i>	Jürgen Habermas og hypotesen om at arbeidsutopien i liten grad preger norsk politikk.
2.2.1: <i>Benytter partiet pragmatisme eller utopi som metode for politisk handling?</i>	<i>Pragmatisme eller utopi</i>	
2.2.2: <i>Er partiet styringsoptimistisk eller styringspessimistisk?</i>	<i>Styringsoptimistisk eller styringspessimistisk</i>	Anthony Giddens og hypotesen om at høyre/venstre-aksen i liten grad er relevant for å forstå norsk politikk.
2.2.3: <i>Er partiet optimistisk eller pessimistisk til teknologisk utvikling?</i>	<i>Teknologioptimistisk eller teknologipessimistisk</i>	Jean-Francois Lyotard og hypotesen om at norsk politikk i liten grad er vitenskapsteknologisk optimistisk.
2.2.3: <i>Ønsker partiet å styre den teknologiske utviklingen?</i>	<i>Pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling eller optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling</i>	Anthony Giddens og hypotesen om at høyre/venstre-aksen i liten grad er relevant for å forstå norsk politikk.
2.2.4: <i>Er partiet pessimistisk eller optimistisk til automatisering?</i>	<i>Optimistisk til automatisering eller pessimistisk til automatisering</i>	Jean-Francois Lyotard og hypotesen om at norsk politikk i liten grad er vitenskapsteknologisk optimistisk.

Tabell 2.3: Oppsummering av begrepet utopisk profil.

3. METODE

Målet med dette kapittelet er å redegjøre for mine valg relatert til denne oppgavens metode. For å kunne svare på oppgavens tema og problemstilling, har jeg foretatt flere valg relatert til hvordan jeg samler inn og analyserer oppgavens empiri, og jeg skal her begrunne noen av disse valgene. Kapittelet er delt i fem deler som noenlunde svarer til selve forskningsprosessen: *kvalitativ metode, intervju, dokumentanalyse, analyse* og *etiske bemerkninger*. I første del, *kvalitativ metode*, vil jeg redegjøre for hvilken metode jeg har valgt – altså hvilke verktøy jeg har valgt fra verktøykassa, og hvorfor. I andre og tredje del vil jeg redegjøre for både hva slags styrker og svakheter mine to valgte verktøy for datainnsamling har, og hvordan min fremgangsmåte for å gjennomføre *intervju* og *dokumentanalyse* har sett ut. I fjerde del, *analyse*, vil jeg redegjøre for valg relatert til analysen av datamaterialet som er samlet inn. Femte og siste del vil være en redegjørelse av *etiske problemstillinger og bemerkninger* knyttet til de valgene jeg tidligere i kapittelet har forklart.

3.1 Kvalitativ metode

Mitt første metodiske valg var mellom kvantitativ eller kvalitativ metode, et valg som er strategisk viktig og med stor betydning for resten av dette studiet. Denne oppgavens formål er å kunne svare på følgende problemstilling: *hva skjer med den utopiske tenkningen i norsk politikk som følge av samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten?* Dette formålet har jeg valgt å oppfylle ved å undersøke og analysere innholdet i ideene til de politiske partiene i norsk politikk. Kvantitativ metode samler inn data i form av tall og frekvenser for å kunne gi statistiske generaliseringer om sosiale fenomener, mens kvalitativ metode forsøker å gi analytiske beskrivelser av innsamlet tekst (Thagaard 2013, s.18). Jeg har i denne oppgaven valgt å benytte meg av kvalitativ metode, selv om valget av en form for metode ikke nødvendigvis utelukker bruk av den andre. Samfunnsvitenskapelige forskere kan benytte seg av en kombinasjon av både kvantitativ og kvalitativ metode, ofte kalt *mixed methods* eller *triangulering*. Kvantitativ metode kunne blitt brukt i form av spørreskjemaer levert til de politiske partiene, og deretter analysert for å finne mønstre og frekvenser i besvarelsene, som dermed kunne gitt meg interessant informasjon om potensielt flere temaer og dimensjoner enn det som finnes i utopisk profil. Mitt valg av kvalitativ metode kan oppsummeres i tre årsaker: for det første ønsket jeg å samle inn et datamateriale som består av de politiske partienes holdninger, ideer og meninger knyttet til bestemte temaer, som jeg så

kunne ”spørre” om informasjon. Kvalitativ metode gjør dybden bak partienes holdninger, ideer og meninger mer tilgjengelig enn den kvantitative metodens tall og frekvenser. For det andre er det i norsk politikk i underkant av ti betydningsfulle politiske partier, og som potensielle deltakere i dette prosjektet, og dermed passer kvalitativ metode bedre for å kunne gå i dybden på de som deltok. Kvantitativ metode krever et større utvalg for bedre validitet. For det tredje gjorde begrensninger i ressurser som tid og penger det nødvendig å fokusere på én type datainnsamling, og valget på kvalitativ metode virket med tanke på denne oppgavens problemstilling dermed som det beste valget.

Etter å ha valgt kvalitativ metode som min verktøykasse så falt mitt valg av verktøy for datainnsamling på metodene *intervju* og *dokumentanalyse*, to av de mest brukte metodene i kvalitativ forskning. Hovedsakelig hadde jeg tenkt å basere meg utelukkende på dokumentanalyse, men jeg fant fort ut at jeg var nødt til å samle inn mer data enn det jeg kunne hente inn fra de tilgjengelige dokumentene. Årsaken til dette var at dokumentene ikke hadde tilstrekkelig informasjon om temaene jeg var interessert i. Dokumentanalysen baserer seg i hovedsak på dokumenter som partiprogrammer og prinsippprogrammer. For å supplere på datamaterialet som kunne innhentes av disse dokumentene så falt valget på å gjennomføre intervjuer med informanter fra de ulike politiske partiene. På denne måten får jeg muligheten til å stille spørsmål og innhente mer spesifikk informasjon om de temaene jeg ønsker, med utgangspunkt i det jeg allerede vet fra dokumentene.

3.2 Intervju

3.2.1 Intervju som metode

Intervju er et av de mest brukte verktøyene i kvalitativ metode (Thagaard 2013, s.13). Formålet med intervju er å ”[...] få fylldig og omfattende informasjon om hvordan andre mennesker opplever sin livssituasjon, og hvilke synspunkter og perspektiver de har på temaer som blir tatt opp i intervjusituasjonen.” (Thagaard 2013, s.95). Hensikten med mine gjennomførte intervjuer oppsummeres godt av det siste punktet i den overnevnte definisjonen av intervjuets formål – jeg ønsket i mine intervjuer, gjennom å prate med informanter som representerer de forskjellige politiske partiene, å få informasjon om de politiske partienes synspunkter, perspektiver og holdninger til temaer og spørsmål som jeg ikke fant i dokumentene. Teknologisk utvikling og automatisering er to temaer som viste seg spesielt avhengig av intervju for tilstrekkelig informasjon, ettersom disse temaene var nevnt lite eller ikke i det hele tatt i partienes dokumenter.

3.2.2 Intervjuguide

Intervjuene besto av rundt 20 spørsmål, fordelt i tre temaer, og med hovedspørsmål og oppfølgingsspørsmål (se Vedlegg 1 for intervjuguiden). De tre temaene var *utopi og utopisk tankegang, teknologi og teknologisk utvikling, og automatisering og teknologisk arbeidsledighet*. Det var tidlig klart at jeg ønsket å inkludere disse temaene, og selv om jeg enda ikke hadde konstruert begrepet utopisk profil, så er koblingen mellom intervjuguidens temaer og utopiske profil tydelig. Første tema, utopi og utopisk tankegang, forsøkte å finne ut hva slags rolle informantene mente at utopi har for sitt partis politikktutvikling, samt utopiens rolle i norsk politikk som helhet. Andre tema, teknologi og teknologisk utvikling, skulle hente svar på partienes holdning til teknologi og det å politisk styre teknologisk utvikling. I tredje tema, automatisering og teknologisk arbeidsledighet, ville jeg problematisere det som virker som arbeidslinjas sterke rolle i det norske samfunn i møte med antakelser om store endringer i arbeidsmarkedet som følge av ”robotenes inntog” i arbeidsmarkedet. Automatisering er også et tema som var hyppig nevnt i media, men lite diskutert utad av de politiske partiene. Jeg forhørte meg videre om dette var et tema som ble diskutert innad i partiene og hvordan partiene forholder seg til automatisering. Jeg var også interessert i om det finnes noen politiske ideer som kunne ”tas i bruk” som følge av utviklingen av automatisering.

Hvert tema besto som nevnt i hovedspørsmål og oppfølgingsspørsmål, der tanken var at hovedspørsmålene skulle være relativt åpne spørsmål som introduserte temaene, mens jeg så hadde noen oppfølgingsspørsmål som var mer spesifikke. Et slikt oppsett skal oppfordre informanten til å kunne gi åpne svar på hovedspørsmålene, mens oppfølgingsspørsmålene både skal få mer utdypende svar på det informanten forteller underveis, samt oppfordre informanten til å gi svar på mer spesifikke og lukkede spørsmål (Thagaard 2013, s.101). Jeg har valgt et mer strukturert intervju (et valg som forklares i delkapittel 3.2.4) fordi det vil gi meg svar som er lettere å sammenligne, og dette krever at jeg har noen forhåndsvalgte oppfølgingsspørsmål som kan gi meg svar på spesifikke spørsmål som informantene ikke nødvendigvis kommer innom i hovedspørsmålene.

3.2.3 Informanter og utvalg

For å samle inn informasjon om de politiske partienes synspunkter og holdninger til de temaene jeg er interessert i, så ønsket jeg å gjennomføre intervjuer med representanter for de forskjellige politiske partiene. I første omgang tok jeg kontakt, via epost, med det som kan

beskrives som de største og mest betydningsfulle politiske partiene i Norge: *Rødt, Sosialistisk Venstreparti, Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Kristelig Folkeparti, Venstre, Høyre, Fremskrittspartiet og Miljøpartiet De Grønne*. Denne eposten ble sendt til den ”generelle” epostadressen for kontakt til disse partiene³, og inneholdt beskrivelse av mitt prosjekt og med en forespørsel om partiene selv kunne anbefale en representant for sitt parti for deltakelse i prosjektet (Se Vedlegg 2 for denne henvendelsen). Jeg baserte mitt utvalg på såkalt *strategisk utvalg*, det vil si at informantene har ”[...] *egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiver.*” (Thagaard 2013, s.60). Det vil her si at informantene jeg ønsket skulle være kompetente i partiens politikk knyttet til de temaene jeg var interessert i – altså at informantene kan representere sitt politiske parti på en kompetent måte. Andre personlige egenskaper hos informanten hadde ingen betydning. Ved å overlate valget av informant til det enkelte parti så ga jeg fra meg kontrollen over valget av informanter, men jeg mener det veier opp ved at jeg fikk informanter som hvert enkelt parti selv mener kunne gi en representativ og kompetent presentasjon av deres politikk. Alternativt kunne jeg selv ha søkt opp og kontaktet enkeltpersoner i partiene, men denne fremgangsmåten ble ikke valgt fordi jeg hadde tiltro til at partiene selv har oversikt over hvilke personer som er godt egnet til deltakelse.

Ettersom jeg ønsket å undersøke utopisk tenkning i norsk politikk, og ikke et avgrenset område av norsk politikk, som for eksempel et bestemt parti, en bestemt side i politikken, eller den sittende regjeringen, var det viktig at de deltakende partiene kunne sies å dekke *bredden* i norsk politikk. Denne bredden tok da utgangspunkt i den tradisjonelle høyre/venstre-aksen, og for å få oppfylt dette behovet måtte jeg purre på bestemte partier. Etterhvert endte jeg opp med informanter fra de følgende partier: *Sosialistisk Venstreparti, Arbeiderpartiet, Venstre, Høyre, Fremskrittspartiet og Miljøpartiet De Grønne*. På denne måten skulle bredden i politikken være representert, med deltakende partier fra venstresiden, høyresiden, sentrum og et parti som selvutnevnt er utenfor denne aksen.

Jeg endte altså opp med et utvalg informanter som var representativt for *bredden* i norsk politikk, og som ga *dybde* ved at informantene var anbefalt av de enkelte politiske partiene som kompetente informanter. Informantene var både folkevalgte politikere og personer som var ansatt i partiene.

---

³ Disse epostadressene er den mest tilgjengelige på partienes nettsider (ofte å finne nederst på nettside-forsiden), som for eksempel: venstre@venstre.no, frp@frp.no og post@sv.no.

3.2.4 Strukturert eller åpent intervju?

Et viktig valg når man skal gjennomføre et forskningsintervju er om man skal forholde seg til et såkalt strukturert eller åpent intervju. Et åpent intervju er preget av å være en noe uformell samtale mellom forsker og informant, og der temaene og spørsmålene i intervjuet i større grad avhenger av det informanten forteller og drar inn i samtalen. I et strukturert intervju er temaene og spørsmålene, samt rekkefølgen som spørsmålene blir stilt, mer rigid (Thagaard 2013, s.97). I det åpne intervjuet kan vi forestille oss at personlige opplevelser og erfaringer om bestemte temaer kommer godt frem, mens det strukturerte intervjuet egner seg bedre til å samle inn informasjon som så skal sammenlignes. I min datainnsamling er ikke personlige erfaringer og opplevelser av størst verdi, men heller de politiske partienes politikk, i form av partienes synspunkter, perspektiver og holdninger til forskjellige temaer og spørsmål. Jeg er ute etter så objektiv informasjon som mulig om de politiske partienes holdninger til mine spørsmål. I denne oppgaven falt derfor valget på strukturert intervju, slik at jeg var sikker på å få svar på de samme spørsmålene fra de forskjellige politiske partiene, noe som gjør sammenligning av svarene lettere. Helt rigid var likevel ikke intervjuene som ble gjennomført. I noen tilfeller kom informantene inn på temaer og spørsmål som jeg senere hadde tenkt å spørre om, eller nevnte noe interessant som jeg ikke hadde tenkt på. En viss grad av fleksibilitet gjør at informantene selv kan gi svar de føler er tilfredsstillende for å opplyse om deres politiske partis standpunkter og holdninger til temaene jeg ønsker svar på.

3.2.5 Gjennomførelsen av intervju

Totalt seks intervjuer ble gjennomført, der hvert intervju hadde en varighet på ca. 1 time. Fire intervjuer ble gjort ansikt-til-ansikt, og to intervjuer ved hjelp av dataprogrammet Skype. Intervjuene som ble gjennomført ansikt-til-ansikt foregikk på et sted som informantene selv valgte, og i alle tilfeller ble intervjuene valgt gjennomført på informantenes arbeidsplass. Å la informantene selv få velge sted for intervjuet var både praktisk og intervjumessig nyttig – praktisk sett var det greit å få gjennomført intervjuene i lokaler som egnet seg godt for en intervjusituasjon, enten i form av kontor eller kantine, mens det også var godt for intervjuet å la informantene få velge et sted de selv betrakter som trygt. Bruken av Skype fungerte også godt, med unntak av et intervju som hadde noen frakoblinger underveis, trolig grunnet ustabil internettilkobling, men dette gjorde, slik jeg oppfatter det, ingen skade på hverken intervjuet eller opptakene. Alle intervjuene ble tatt opp digitalt. Intervjuene som ble gjort ansikt-til-ansikt ble tatt opp ved hjelp av mobiltelefon og bærbar datamaskin, mens intervjuene over

Skype ble tatt opp ved hjelp av et av dataprogrammene som Skype selv anbefalte for opptak⁴. I tilfellene hvor mobiltelefon og bærbar datamaskin ble brukt så var det ikke merkbart at dette førte til noe ubehag hos informanten, noe som er forståelig som følge av at disse innretningene er såpass dagligdagse. Dataprogrammet som ble brukt for opptak over Skype fungerte også nokså knirkefritt og virket ikke å påvirke intervjuet noe. Å gjennomføre opptak av intervjuene var helt nødvendig for å kunne benytte meg av all den informasjonen som ble gitt av informantene.

Intervjusituasjonen, bestående av forsker og informant, krever innsats fra begge parter om den skal bli fruktbar. Som forsker kan en betrakte seg som *aktiv* eller *nøytral* intervjuer, der den aktive vil bidra til å skape mening i intervjusituasjonen, mens den nøytrale vil være en mer passiv formidler av spørsmål (Thagaard 2013, s.106). I denne sammenhengen lente jeg meg mer mot å være en nøytral intervjuer, men dette utelukker ikke at jeg aktivt kunne spørre oppfølgingsspørsmål, eller at jeg var interessert og oppmerksom på det som ble sagt. Rollen som nøytral intervjuer ble valgt i sammenheng med mitt valg av strukturert intervju, der jeg hadde bestemte spørsmål og temaer som jeg ønsket informasjon om. Som nøytral intervjuer oppfattes intervjuobjektet mer som et *objekt* med informasjon om sitt partis holdninger til de forskjellige temaene, fremfor å fokusere på informantens subjektive erfaringer. I tillegg til oppfølgingsspørsmål så er forskerens kroppsspråk og holdning viktige faktorer i intervjusituasjonen som kan bidra til å forbedre informantens villighet til å gi svar. Om man tolker eller oppfører seg feil i den sosiale relasjonen som et intervju skaper, så kan det redusere sjansen for et fruktbart intervju. Jeg opplevde at informantene med stor villighet fortalte og svarte på de spørsmålene jeg hadde, noe som også muligens ligger i deres natur som politisk engasjerte personer. Ved å være bevisst på hvordan man oppførte seg under intervjuet var det lettere å kunne skape en god relasjon med informanten.

I etterkant av intervjuene ble opptakene som ble gjort av intervjuene transkribert. Hvert intervju foregikk som nevnt i ca. 1 time, så det ble en god del ord som skulle skrives ned – totalt hadde jeg ca. 6 timer med opptak, så det å transkribere tok tid. I denne transkriberingen forsøkte jeg å beholde den muntlige ”stemningen”, ved å notere ned svarene slik informantene ordla seg, inkludert lengre pauser og ord som ”uhm” og ”hmm”. Transkriberingen foregikk kort tid etter at intervjuene foregikk, slik at selve intervjuet var ferskt i minnet.

---

⁴ <https://support.skype.com/en/faq/fa12395/how-can-i-record-my-skype-calls> (Sist sett: 3/10/2016 kl.13:00)

3.3 Dokumentanalyse

3.3.1 Dokumentanalyse som metode

Dokumentanalyse er, som navnet tilsier, en analyse av interessante og relevante dokumenter. Dokumenter i denne sammenhengen er ikke skrevet med et formål om å være et objekt for analyse i dette prosjektet, og skiller seg dermed fra data jeg selv har samlet inn (Thagaard 2013, s59). I denne oppgaven vil, som nevnt tidligere, disse dokumentene i hovedsak være partiprogrammer og prinsippprogrammer, men også et kronikkhefte fra MDG. Disse analyseres ved at jeg forsøker å finne og forstå holdningene, meningene og ideene som de politiske partiene ønsker å få frem i disse dokumentene. Denne analysen bærer preg av det som kan kalles *idéanalyse*, det vil si at jeg samler inn relevante dokumenter og forsøker å finne svar på de spørsmålene jeg har ved å se på ideene som kommer frem i disse dokumentene. Spørsmål om partienes samfunnsvisjon, deres villighet til å styre samfunnsutviklingen, samt deres holdninger til teknologi, teknologisk utvikling og automatisering, kan besvares ved å både se det enkelte partis ideologiske grunnlag, og deres betraktninger om hvordan verden ser ut og henger sammen (Bratberg 2014, s.58-59). Likevel fant jeg det nødvendig i min oppgave å gjennomføre intervjuer for å mer utfyllende informasjon om disse temaene. Jeg leter altså etter svar i partienes normative og deskriptive ideer, slik de kommer frem i dokumentene. Bruken av idéanalyse er nødvendig ettersom dokumentene som analyseres ikke er skrevet for dette prosjektets formål og problemstilling, så det å finne direkte svar i teksten er ikke alltid mulig. Idéanalyse gir meg mulighet til å kunne finne svar i det jeg leser gjennom linjene.

3.3.2 Kildene

Dokumentene jeg har samlet inn for analyse er hovedsakelig to typer dokumenter: partiprogram og prinsippprogram. I tillegg er det som nevnt brukt et dokumenthefte fra Miljøpartiet De Grønne som inneholdt relevant informasjon. Disse dokumentene utgjør kildene for denne oppgavens dokumentanalyse.

Partiprogram er en allment tilgjengelig presentasjon av et enkelt partis politikk for en bestemt tidsperiode, og er retningsgivende for den daglige praktiseringen av partiets politikk⁵. I mitt tilfelle var denne perioden fra år 2013-2017, altså en presentasjon av partienes politikk for perioden som sto på spill i forrige stortingsvalg, i 2013. I denne sammenhengen er det viktig å påpeke at denne perioden i skrivende stund nærmer seg slutten, og at i denne oppgaven så kan

---

⁵ <https://snl.no/partiprogram> (Sist sett: 18/6/2016 kl.16:50)

det sies at de aktuelle partiprogrammene nærmer seg slutten på sin levetid. På en side er denne relativt korte tidsperioden mulig å oppfatte som en svakhet i datamaterialet, men på en annen side er relativt korte tidsperioder naturlig ettersom politikken operer med demokratiske valg hvert fjerde år og at det dermed er naturlig at slike dokumenter fornyer seg med jevne mellomrom. Uansett gir partiprogrammet et representativt bilde av partiets politikk i den aktuelle perioden og vil på denne måten bidra som en verdifull kilde til partienes politikk.

Prinsippprogram er et dokument som skal gi bredere ideologiske retningslinjer for politikken til et politisk parti, man kan si at de gir et bilde av de dype ideologiske røttene til det enkelte parti. Som navnet tilsier er det de grunnleggende prinsipper som et politisk parti ønsker å styre seg etter. Dette inkluderer blant annet hva slags mål et parti har for samfunnsutviklingen og hvilke midler de ønsker å benytte seg av for å realisere dette målet.

I presentasjonen av de utopiske profilene refererer jeg bevisst til disse dokumentene som enten partiprogram eller prinsippprogram, for eksempel: ”FrP prinsippprogram” og ”Ap partiprogram”, istedenfor ”FrP 2013” og ”Ap 2013”. Dette for å gjøre det lettere å forstå hvilket dokument påstander og sitater kommer fra. Partiene benytter seg av forskjellige navn på partiprogrammene, som ”arbeidsprogram”, ”stortingsvalgsprogram” eller ”handlingsprogram”, fremfor ”partiprogram” – i analysen refereres det altså til disse dokumentene som *partiprogram*. Arbeiderpartiet operer med bare et enkelt dokument, som i hovedsak virker å være et partiprogram, men inneholder også noe styringsprinsipper og visjoner som man typisk kan finne i et prinsippprogram. Disse empiriske dokumentene har sin egen kategori i litteraturhenvisningen i slutten av oppgaven.

De dokumentene jeg benytter for informasjon er altså partiprogram, prinsippprogram og et kronikkhefte. Jeg kunne også ha benyttet meg av avisartikler for å hente ut partiers standpunkter og holdninger til de spørsmålene jeg har, men jeg ønsket å gå ”nærmere kilden”, det vil si forholde meg til det enkelte partis egne dokumenter som beskriver deres politikk, fremfor tolkninger og artikler i media. På denne måten forholder jeg meg til troverdige dokumenter som gir et representativt bilde av partienes politikk.

3.4 Analysen

Jeg har altså valgt en kvalitativ tilnærming for denne oppgavens datainnsamling. Fra den kvalitative metodens verktøykasse har jeg valgt å benytte meg av intervju og

dokumentanalyse. Hensikten med datainnsamlingen er å kunne skaffe et datamateriale som jeg kan spørre for svar på de spørsmålene jeg har, slik at jeg kan få testet hypotesenes empiriske holdbarhet. Når jeg skal si hva som skjer med den utopisk tenkningen i norsk politikk i overgangen fra industrisamfunnet og til høymoderniteten, så er dette datamaterialet mitt empiriske grunnlag, altså min beskrivelse av virkeligheten, og det er denne beskrivelsen av virkeligheten jeg så skal analysere.

Analysen foregår i denne oppgaven i to omganger. Første omgang er en analyse av datamaterialet, der jeg etablerer hvert enkelt partis utopiske profil. I andre omgang analyserer jeg empirien, i form av de utopiske profilene, for å kunne teste de tre hypotesene. Videre skal jeg nå kort redegjøre for noen metodiske valg knyttet til de to analyseomgangene.

3.4.1 Fra data til utopisk profil

Med et stort datamateriale samlet inn, ved hjelp av intervju og dokumentanalyse, så har jeg behov for å redusere og systematisere dette datamaterialet, slik at den endelige analysen lettere kan gjennomføres. I denne systematiseringen har jeg valgt å tilskrive en såkalt utopisk profil for ethvert av de deltakende partiene.

Som tidligere nevnt er utopisk profil et analytisk begrep jeg har konstruert, og er en idealtipe med flere temaer (se delkapittel 2.2 for redegjørelsen av begrepet idealtipe). Ifølge Bratberg bør en idealtipe i en idéanalyse føre til et analyseskjema som så benyttes i den empiriske analysen (Bratberg 2014, s.67-68). Dette er også tilfellet i denne oppgaven. På slutten av veien fra datamateriale og til utopisk profil så produserer jeg et slikt analyseskjema, som på en enkel måte presenterer de enkelte partienes posisjoner i de spørsmålene og temaene som berøres i den utopiske profil (se Tabell 4.1 i kapittel 4 for dette analyseskjemaet). Disse posisjonene begrunnes først ved hjelp av datamaterialet jeg har samlet inn, og dette presenteres i denne første analyseomgangen. Bruken av idealtipe egner seg godt til å redusere store mengder data om til noe sammenlignbart, men samtidig er det viktig merke seg at dette er en reduksjon av virkelighetens mangfold, og man taper derfor noe på veien.

Konstruksjonen av utopisk profil som et analyseredskap passer inn i det Bratberg beskriver som en deduktiv strategi, altså der modellen, analyseredskapet, er utarbeidet av sekundærlitteratur før den anvendes på det empiriske materialet (Bratberg 2014, s.73). Denne sekundærlitteraturen ga bakgrunn for den utopiske profilens temaer, dimensjoner og posisjoner. Dette vil si at det kan finnes andre typer modeller som kan gi andre forklaringer

og resultater, både med hensyn til oppgavens problemstilling og til de tre hypotesenes empiriske holdbarhet.

Valget av å systematisere mine data i analyseredskapet utopisk profil er altså gjort fordi det legger et godt grunnlag for en sammenlignende analyse av svarene til hvert enkelt parti på de forskjellige spørsmålene. Selve tildelingen av partienes posisjoner i de forskjellige spørsmålene i utopisk profil var gjort ved å finne svar på spørsmålene i mitt datamateriale. Fra dokumentanalysen benyttet jeg meg av dokumentenes innholdsfortegnelse for å finne relevant informasjon, men også ved å søke internt i dokumentene etter forskjellige relevante nøkkelord. I datamaterialet fra intervjuene var det lettere å finne relevant informasjon ettersom jeg personlig var kjent med strukturen og innholdet i intervjuguiden og transkriberingen, men jeg benyttet meg også her av internt søk i dokumentene etter relevante nøkkelord, i tillegg til å gå til de relevante spørsmålene i intervjuguiden. Utopisk profil er denne oppgavens empiriske grunnlag, som skal gjøre det mulig å undersøke den empiriske holdbarheten til de tre hypotesene som er utledet av de tre sosiologiske teoriene.

3.4.2 Fra utopisk profil til testing av hypoteser

Temaene og dimensjonene som utgjør den utopiske profil gir et empirisk grunnlag for å kunne undersøke de tre hypotesene som er utledet fra teoriene til Habermas, Giddens og Lyotard, og som sier noe om endring i utopisk tenkning som følge av samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten.

De tre hypotesene er som nevnt utledet fra hver sin sosiologiske teori. Valget av de tre sosiologiske teoriene kan oppsummeres i tre årsaker. For det første sier hver enkelt av de tre teoriene noe om endring i utopisk tenkning som følge av samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten. For det andre er hver teori relevant til de temaene jeg tidlig i arbeidet med denne oppgaven var interessert i. For det tredje var teoriene valgt ut på grunn av deres betydning for sosiologien som fag, men også for deres betydning for den sosiologiske forståelsen av den aktuelle samfunnsutviklingen.

Disse tre teoriene gir altså mulighet til å undersøke den utopiske tenkningen i norsk politikk i den aktuelle samfunnsutviklingen, men det er verdt å nevne at det kan finnes andre sosiologiske teorier som kan være av interesse og relevans, både når det kommer til de temaene jeg er interessert i, men også for å generelt sett forstå utopisk tenkning. Det viste seg

relativt kjapt at disse tre teoriene var relevante til temaene jeg tidlig var interessert i, og at disse teoriene kunne bidra konstruktivt til å forstå oppgavens hovedproblemstilling. Det har, med andre ord, ikke vært behov for å finne alternative sosiologiske teorier. De mest substansielle endringene underveis har vært å modifisere analyseredskapet utopisk profil, slik at spørsmålene som ble stilt var mer presise med hensyn til de tre forskningsspørsmålene, men uten at dette var en særlig stor prosess.

Den andre analyseomgangen, som altså vil si den videre analysen av det empiriske materialet, som er partienes utopiske profiler, handlet om å kunne svare på oppgavens tre forskningsspørsmål. Slik skal jeg kunne få testet de tre hypotesene som er utledet fra de tre sosiologiske teoriene, for deretter å undersøke hva dette kan bety for oppgavens hovedproblemstilling.

3.5 Etiske bemerkninger

I bruken av kvalitative metoder må forskeren forholde seg til etiske problemstillinger om både datainnsamling og analysen av dataene, og hele tiden ta etiske hensyn. Jeg vil her redegjøre for noen etiske bemerkninger og refleksjoner jeg har fra arbeidet med dette prosjektet.

3.5.1 Sensitive personopplysninger

I de totalt seks gjennomførte intervjuene i dette prosjektet har jeg snakket med en informant fra de forskjellige politiske partiene, og som skal opplyse om partiets politikk. Det er et viktig prinsipp at deltakelse i et forskningsprosjekt ikke skal skade de personene som blir intervjuet (Thagaard 2013, s.119). Mine informanter er alle med på grunn av deres politiske tilhørighet, en egenskap som av *Personvernombudet for forskning*, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), i likhet med for eksempel etnisitet, religion, seksuell legning og helseforhold, regnes for å være en ”sensitiv personopplysning”⁶. Før oppstart med intervjuene trengte jeg derfor godkjenning av NSD, noe prosjektet også fikk (se Vedlegg 3). Slike sensitive personopplysninger krever ekstra hensyn i både innsamling og behandling av datamaterialet, men min interesse ligger ikke i informantens personlige politiske tilhørighet, men i det som kan betraktes som deres kompetansenivå i deres politiske partis politikk. Informantene er ikke interessante som privatpersoner og subjekter, men enten som offentlige personer (som folkevalgte politikere) eller som ansatt i sitt politiske parti, og derav med

---

⁶ http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/vanlige_sporsmal.html?id=10 (Sist sett 17/6/16 kl.14:02)

oppgave å kunne bidra til opplysning for sitt partis politikk. Informantenes politiske tilhørighet er i denne sammenhengen ikke å regne som noen hemmelighet eller som særlig sensitivt, og de kan heller ikke regnes som spesielt sårbare, men det er likevel verdt å merke seg at opplysninger som innebærer en persons politiske tilhørighet krever ekstra hensyn. I dette prosjektet ble denne problemstillingen løst ved at informantenes navn i alle tilfeller ble utelatt fra transkriberingen og behandlingen av datamaterialet, og at koblingsnøkkelen mellom datamaterialet og identifiserende opplysninger ble holdt adskilt. På denne måten tilfredsstilles kravet om *konfidensialitet* i behandlingen av informasjon i forskningsprosjektet (Thagaard 2013, s.28). Lydopptakene og transkriberingen av disse ble behandlet slik som er beskrevet i samtykkeskjemaet godkjent av NSD. Det vil si at lydopptak og annet materiale som inneholder personopplysninger ble slettet slik det forekommer i dette dokumentet, samt at dette materialet, inkludert transkriberingen, bare har vært tilgjengelig for forsker og veileder (se Vedlegg 4 for dette samtykkeskjemaet).

3.5.2 Informert samtykke

Alle informanter fikk før sitt intervju utdelt et samtykkeskjema for denne oppgaven og som var godkjent av NSD. Dette samtykkeskjemaet inneholdt en beskrivelse av prosjektets bakgrunn og formål, hva deltakelse i studien innebærer, informasjon om behandlingen av personvernsopplysninger, samt kontaktinformasjon til både veileder og student (se Vedlegg 4). Dette samtykkeskjemaet skal oppfylle krav om såkalt *informert samtykke*, som er en nødvendighet i ethvert forskningsprosjekt, og vil si at informanten har gitt sitt samtykke til deltakelse uten press utenfra og at informanten er informert om hva deltakelsen innebærer (Thagaard 2013, s.26).

3.5.3 Etiske hensyn i analysen

Tolkningen av det innsamlede datamaterialet er forskerens ansvar (Thagaard 2013, s.214). I etterkant av intervju kan informanten være uenige med forskerens tolkning og analyse av det som har blitt sagt, og det er viktig at jeg som forsker tar hensyn til det ansvaret som er gitt meg i tolkningen og analysen av datamaterialet. En måte å løse dette på er å gi informantene tilgang til min analyse og tolkning av deres opplysninger, enten for godkjenning eller for å samarbeide i analysen, men på grunn av begrensninger i tid og ressurser, både for forsker og informanter, så er dette en løsning som vanskelig lot seg gjøre – med seks informanter ville dette vært en særlig krevende prosess. Bare en av informantene ønsket å motta sin transkribering, og hadde ingen innvendinger. Samtidig er en slik løsning, eller noen andre

løsninger, ikke nødvendigvis den rette. En gjennomgang av denne problemstillingen kan finnes i Thagaard 2013 (s.216-217). Jeg sier meg enig i Thagaards utsagn om at det grunnleggende etiske prinsippet om at deltakerne ikke skal kunne ta skade av deltakelsen også skal ligge til grunn i det etiske hensynet i analysen, og dette har også vært viktig i arbeidet med denne oppgaven. Ved å henvise til sitater fra de gjennomførte intervjuene i min fremstilling av de politiske partienes posisjoner i den utopiske profil så håper jeg at min analyse og tolkning av informantene fremstår som troverdig og uten hensikt å gjøre skade på informantene.

4. DE POLITISKE PARTIENES UTOPISE PROFIL: PRESENTASJON AV DATA

Hittil har jeg redegjort for den sosiologiske teorien og de tre hypotesene, for begrepet utopisk profil, og for oppgavens metode for datainnsamling og analyse. Både for enkelthets skyld og for å unngå at kapitlene blir for lange har jeg valgt å dele inn analysen i to kapitler. Først er et kapittel for *presentasjonen* av de enkelte partienes utopiske profil, og deretter et for *diskusjonen* av de tre hypotesenes forhold til de funnene som er gjort i partienes utopiske profiler. Jeg vil i dette kapittelet presentere hver enkelt av de politiske partienes utopiske profil, og kapittelet avsluttes med en oppsummering av partienes utopiske profil.

I den påfølgende presentasjonen av hvert enkelt partis utopiske profil vil jeg benytte meg av den samme tematiske strukturen som benyttes i den teoretiske redegjørelsen av begrepet utopisk profil og dens fire elementer (se Tabell 2.3 tidligere i denne oppgaven). Det vil si at hvert partis utopiske profil vil starte med temaet *samfunnsvisjon*, deretter *samfunnsstyring*, *teknologisk utvikling* og til slutt *automatisering*. Hvert av disse temaene inneholder, som nevnt, en til to dimensjon(er), som skal plassere hvert enkelt parti i en av to mulige posisjoner.

De politiske partiene som skal presenteres er, i rekkefølge ut ifra deres posisjon på høyre/venstre-aksen, som følger: Fremskrittspartiet (FrP), Høyre, Venstre, Arbeiderpartiet (Ap), Sosialistisk Venstreparti (SV) og Miljøpartiet De Grønne (MDG). Som vi ser presenteres de fra høyre-siden og mot venstre, før jeg avslutter med MDG som er selverklært blokkuavhengig. I presentasjonen av hvert politiske partis utopiske profil vil jeg først kort beskrive partiets informant.

Jeg vil kort minne om det som tidligere er beskrevet i delkapittel 3.3.2, nemlig at de forskjellige partiene kan ha ulike betegnelser for sine partiprogram. I den følgende presentasjonen vil, med unntak av MDGs kronikkhefte, kildene fra dokumentanalysen refereres til som enten partiprogram eller prinsippprogram. Data fra intervjuene vil refereres til som "[Parti] informant".

4.1 Presentasjon av de politiske partienes utopiske profil

4.1.1 Fremskrittspartiet

Fremskrittspartiets informant var ikke folkevalgt politiker, men ansatt i partiets hovedorganisasjon som rådgiver når intervjuet ble gjennomført.

Samfunnsvisjon

FrP er et parti som ønsker å *beholde arbeidslinja*, og som foretrekker *pragmatismen* som metode for politisk handling. De beskriver seg selv som et liberalistisk parti, noe som betyr ”[...] *at folk selv er bedre i stand enn politikerne til å bestemme hva som er best for seg og sine.*” (FrP prinsippprogram, s.2) og at partiet ønsker ”[...] *mer individuell frihet og ansvar for enkeltmennesket.*” (FrP prinsippprogram, s.2). Partiet beskriver sitt hovedmål som ”[...] *sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep.*” (FrP prinsippprogram, s.2).

FrPs ønske om å beholde arbeidslinja kommer fram på flere steder i både parti- og prinsippprogrammet. At det skal lønne seg å arbeide, fremfor å motta offentlig støtte, er noe som går igjen hos partiet:

”*Verdiskapingen i Norge påvirkes av at stadig flere lever på trygd. Det er derfor avgjørende at de arbeids- og velferdspolitiske virkemidlene innrettes på en slik måte at arbeid alltid skal lønne seg, og slik at den enkelte får utnyttet sin reelle restarbeidsevne til gagn for seg selv og for samfunnet.*” (FrP informant).

Arbeid skal altså være til gagn for individet som arbeider så vel som for samfunnet. Vi kan også lese at arbeid er en helt sentral del for fremtida: ”*Norge har behov for mer arbeidskraft i fremtiden. Arbeidskraften er vår viktigste ressurs, både for den enkelte og for samfunnet.*” (FrP partiprogram, s.55). I et liberalistisk perspektiv kan vi forstå arbeidet i to roller. Et individ i lønnet arbeid gir individuell frihet ved at det får større markedsøkonomisk frihet. Samtidig gir et individ i arbeid mindre offentlige velferdsutgifter og økte skatteinntekter (vel og merke i den grad de ønsker å skattlegge). Arbeidslinja virker å være en sentral del av FrPs politikk.

Jeg mener FrPs pragmatisme kommer frem i partiets liberalistiske grunnlag, som legger til rette for at partiet ønsker liten politisk innblanding i samfunnsutviklingen. Dette kommer også frem slik informanten forteller:

”Der andre ønsker å mene noe om hva som skal skje, så ønsker vi å mene mindre om hva som skal skje. Vi ønsker ikke å styre utviklingen, vi ønsker å legge til rette for at den utviklingen som skjer, skjer på en best mulig måte for samfunnet.” (FrP informant).

Vi kan her se et eksempel på at partiets liberalisme gir pragmatisme føringer, ved at partiet ønsker å forstå enhver situasjon med utgangspunkt i situasjonen, fremfor å være preget av en eller annen større plan for samfunnsutviklingen. En lignende pragmatisk holdning ser vi også i måten informanten beskriver fremtidas arbeidsmarked:

”Arbeidslinja er viktig, alle må ha noe å gjøre og ha noe å bidra med inn i samfunnet, men det kommer de også til å gjøre i fremtiden, det er vi helt sikre på. Og så vet vi ikke hvordan, ingen kan spå fremtiden. Det eneste vi vet er at det kommer til å bli helt annerledes enn det vi tror.” (FrP informant).

Også i sammenheng med teknologisk utvikling kan vi se en sterk pragmatisk føring for FrPs politikk. Vi kan også her se eksempel på at partiet baserer seg på situasjonen, i dette tilfellet en mulig fremtidig situasjon, og at partiet ikke har noe forhåndsbestemt plan. Om teknologisk utvikling forteller informanten:

”[...] Alt det kommer til å skje, at datamaskiner blir så smarte, helt sikkert garantert at det kommer til å skje. Så var spørsmålet hvordan håndterer vi det, det vet ikke jeg. Dette får man bare rett og slett finne ut av. Men at vi kommer til å lage så smarte datamaskiner en gang, det er jeg helt sikker på. Du bare ser hvordan utviklingen går. Og det går bare raskere og raskere.” (FrP informant).

Slik å forstå virker det som om FrP har en systematisk pragmatisme i deres politikk. Partiet virker i svært stor grad å basere seg på at man løser et problem idet situasjonen oppstår, det vil si at partiet ønsker å *fjerne ulykke*, og med de midlene tilgjengelig, og med stor tro på at midlene for å løse et eventuelt fremtidig problem *er* tilgjengelig. Den liberalistiske holdningen til partiet bidrar til å forstå at partiets oppgave ikke er å skape retninger for hvordan problemene skal løses, men at løsningene heller overlates til *utviklingen*.

Samfunnsstyring

FrP er et *styringspessimistisk* parti som i stor grad ønsker å overlate samfunnsutviklingen til markedsøkonomien. Styringspessimismen, altså partiets ønske om lite politisk styring av samfunnsutviklingen, kan knyttes til FrP som et liberalistisk parti. I prinsippprogrammet kan vi lese at ”*Statens rolle er i vårt idealsamfunn begrenset.*” (FrP prinsippprogram, s.2), og at ”*[...] flest bør få en større anledning til å ta vare på seg selv og sin familie med et minimum av statlig kontroll og styring.*” (FrP prinsippprogram, s.2). Jeg har også tidligere vist til at informanten mener at partiet ønsker å mene mindre om hva som skal skje, og at partiet heller skal legge til rette for at den utviklingen som skjer, skjer på best mulig måte for samfunnet, fremfor å styre den.

Mer praktiske konsekvenser av en slik politikk kan vi se i prinsippprogrammet, der det forklares hvordan partiet ønsker at samfunnsoppgaver skal løses:

”Det offentliges makt må begrenses, slik at individets rettigheter og handlefrihet bevares. Det offentlige skal ikke ta på seg oppgaver som like godt kan løses av enkeltpersoner, bedrifter og organisasjoner.” (FrP prinsippprogram, s.2).

Som et styringspessimistisk parti så er også partiet optimistisk til markedsøkonomien. Partiet skriver selv at de ”*[...] bygger sin økonomiske politikk på markedsøkonomi.*” (FrP prinsippprogram, s.3), og videre at partiet vil ”*[...] liberalisere økonomien for å skape større vekst og mer velferd*” (FrP partiprogram, s.7). I den grad at partiet ønsker å styre markedet så dreier det seg om lavere skatter og avgifter, fordi det skal ”*[...] premiere innsats og arbeidsvilje. Lavere skatter og avgifter er, sammen med et mer fleksibelt arbeidsliv, de beste virkemidlene for å få et effektivt og velfungerende arbeidsmarked.*” (FrP prinsippprogram, s.3).

Teknologisk utvikling

FrP er et *teknologioptimistisk* parti, og *pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*. Teknologioptimismen forklares av informanten på følgende måte på spørsmål om partiets holdning til teknologi og teknologisk utvikling:

”Vi er positive. All form for utvikling, ikke bare fordi det kan hjelpe mennesker og bedrifter og alt sånt noe i hverdagen, men også fordi det bidrar til vekst og velferd. [...] FrP er helt klart et parti som er for teknologisk utvikling, vi ønsker å legge til rette for det og

bidra mye til norsk forskning og bidra til at Norge kan være, at når olja er slutt, så må vi bidra med noe annet. Og da er det viktig å ha high-tech bedrifter som er gode på andre typer ting.” (FrP informant).

Partiet er altså optimistiske til teknologisk utvikling, og uten at det virker som om det er noen overhengende plan for optimismen. Utviklingen i seg selv virker å være kilde til optimisme.

Partiet virker ikke å ha et ønske om å styre den teknologiske utviklingen, og om partiets posisjon på en skala mellom full og ingen innflytelse over den teknologiske utviklingen forteller informanten følgende:

”Langt utpå den siden som ikke har noen innflytelse. [...] vi har på en måte noen begrensninger i partiprogrammet i forbindelse med forskning på stamceller og en del sånt. Uten at vi sier bastant nei, men at det må underligge strenge etiske regler. Vi er jo ikke for alle typer medisinsk forskning, det er der etikken kommer inn i bildet.” (FrP informant).

Informanten forteller videre at, i tillegg til etiske begrensninger, så finnes det en vilje til å støtte opp om forskning. Som informanten nevnte tidligere er partiet villige til å legge til rette for teknologisk utvikling, og dette dreier seg om: *”[...] forskningsmidler og utviklingsmidler og at skatteforholdene ligger til rette for at teknologibedrifter og teknologisk nyskapende bedrifter får en god start, for det koster jo penger å sette i gang.” (FrP informant).* Om hvem eller hva som da skal styre den teknologiske utviklingen forteller informanten: *”I så fall er det markedet selv som styrer den utviklingen, det er ikke politikerne. [...] Dette kommer markedet, eller samfunnet, for å si det sånn, til å styre helt på egenhånd.” (FrP informant).*

Automatisering

FrP er *optimistisk til automatisering*. Automatisering er som vi kan lese ikke et politisk spørsmål, og i likhet med den teknologiske utviklingen så er ikke partiet bekymret for automatisering. Informanten forteller på spørsmål om hvorfor automatisering ikke har blitt nevnt utad av partiet:

”Det er nok fordi at, i hvert fall vi, oppfatter ikke at dette er et politisk spørsmål. Dette er en del av den teknologiske utviklingen som startet med vevemaskinen omtrent, man automatiserer de prosessene som tidligere var manuelle. Og dermed skaper omveltning i

samfunnet. Noen mister jobben fordi en maskin nå gjør jobben din mye raskere og bedre enn det du gjorde selv. Omstilling har alltid skjedd og kommer alltid til å skje. Alle disse yrkesgruppene som nå ikke finnes lenger, skomaker finnes nesten heller ikke. De har passert og det er en del av utviklingen.” (FrP informant).

FrPs holdning til en slik omstilling er ”[...] å bare fortsette. For det første å bidra til at folk kan omskolere seg og skifte arbeidsplass og flytte dit hvor jobbene finnes. Mennesket er tilpassningsdyktig, men kanskje trenger de et lite spark bak.” (FrP informant). Partiet har en tro på at arbeidsledighet som følge av automatisering og annen teknologisk utvikling vil følge de historiske erfaringene vi har fra tidligere teknologiske revolusjoner – teknologisk arbeidsledighet er altså ikke noe å bekymre seg for: ”Det har vært stor arbeidsledighet i perioder på grunn av finanskriser og økonomiske kriser, men aldri pga. teknologisk utvikling. Det har skapt kortsiktige skiftninger, men aldri langsiktige.” (FrP informant). Partiet stiller seg altså optimistiske til automatisering ved at de ikke har en tro på at det vil føre til langvarig arbeidsledighet, snarere er det en del av utviklingen, og det er positivt. Folk skal ha mulighet for omskolering og dermed bytte arbeidsplass, for ”Omstilling har alltid skjedd og kommer alltid til å skje.” (FrP informant).

Oppsummering

Jeg har, ved hjelp av mine data, funnet ut at FrPs samfunnsvisjon består av et ønske om å beholde arbeidslinja og av pragmatiske midler. Arbeidslinja er sentral for deres liberalistiske ideologi og politikk, som også gir pragmatiske midler for politisk handling, med ønske om å fjerne ulykke fremfor å skape lykke. Partiet er *styringspessimistiske*, og de ønsker minimal politisk innblanding i samfunnsutviklingen, og heller overlate den til markedsøkonomien. FrP er *teknologioptimistisk*, som følge av at det bidrar til vekst og velferd, og *pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*, og mener at det er markedet som burde styre teknologisk utvikling. FrP er *optimistisk til automatisering*, fordi det er en del av utviklingen, og de har ingen tro på teknologisk arbeidsledighet resultat av automatisering.

4.1.2 Høyre

Informanten fra Høyre var ikke folkevalgt politiker, men ansatt i partiets stortingsgruppe når intervjuet ble gjennomført.

Samfunnsvisjon

Høyre sin samfunnsvisjon innebærer å *beholde arbeidslinja* og ved å benytte seg av *pragmatiske* midler. Partiet er basert på et "[...] *konservativt samfunnssyn og liberale verdier*" (Høyre prinsippprogram, s.3). De liberale verdier kommer frem i Høyres ønske om "[...] *en sterk, men begrenset stat* [...]" (Høyre prinsippprogram, s.3), mens konservatismen gir partiet et ideal om å forandre for å bevare, som "[...] *innebærer å utvikle samfunnet gradvis for å bevare grunnleggende verdier og sikre en bærekraftig utvikling.*" (Høyre prinsippprogram, s.4).

I Høyres partiprogram kommer partiets ønske om å beholde arbeidslinja til syne ved flere anledninger. Partiet mener at "*Velferdssamfunnet hviler på vår felles arbeidsinnsats. Den gir økonomien som trengs for velferdsstaten. [...] En styrket arbeidslinje er en forutsetning for å sikre velferdssamfunnets fremtid.*" (Høyre partiprogram, s.79). Arbeid bidrar økonomisk til velferdssamfunnet, men er også viktig for individet slik partiet forklarer:

"Det overordnede målet i Høyres arbeids- og sosialpolitikk er å bidra til at flest mulig mennesker kan få oppleve den trygghet det er å være selvhjulpen og å ha et inntektsgivende arbeid å gå til." (Høyre partiprogram, s.79).

Arbeidslinja passer inn i Høyres liberalisme og konservatisme. I det liberalistiske perspektivet bidrar arbeidslinja til å både gi individet muligheter og frihet, mens det å fjerne arbeidslinja kan regnes som en radikal endring og i strid med konservatismen. Samtidig er arbeidslinja, ifølge Høyre, viktig for velferdssamfunnet og dens fremtid.

Som et liberalistisk og konservatistisk parti kan det forventes at Høyre foretrekker en pragmatisk metode for politisk handling. Dette kommer også fram i partiets syn på automatisering og teknologi, der det ikke er knyttet til noen større samfunnsmessig plan eller visjon. Derimot får teknologi og automatisering en rolle som problemløser, noe som skal løse eksisterende problemer, *fjerne ulykke*. Dette kan vi se i informantens svar på om teknologi diskuteres innad i partiet:

”Ja, det gjør det. På flere områder, på offentlig sektor så diskuteres teknologi fordi det kommer til å være utrolig viktig å ta i bruk ny teknologi framover for å løse de utfordringene vi har innenfor velferdsområdet for eksempel. For å kunne utøve den omsorgen som trengs for stadig flere eldre framover så kan vi ta i bruk velferdsteknologi eller for å kunne bruke mer av ressursene eller frigjøre mer ressurser dit det trengs mest [...]” (Høyre informant).

Denne ideen om å kunne frigjøre ressurser dit det trengs mest virker sentral for Høyre, en holdning som også vises på spørsmål om teknologiens forhold til arbeid og arbeidsmarked. Informanten forteller at det å automatisere prosesser er et gode *”[...] fordi det gjør at vi kan ta i bruk arbeidskraft på nye områder.”* (Høyre informant).

Vi ser her eksempler på at Høyre ønsker å ta i bruk teknologi for å løse *presserende onder*, være det innenfor velferd, eller ved å kunne frigjøre ressurser i form av at teknologisk utvikling gjør det mulig å flytte arbeidskraft fra et område til et annet idet teknologi kan erstatte menneskelige arbeidere. Viktigheten av frigjøringen av arbeidskraft beskrives videre av informanten slik:

”Framskrivningen av behovet for arbeidskraft kun i helse og omsorg-sektoren tyder jo på at fra nå av og framover, altså de som i dag går i norsk grunnskole, hvis vi skal, hvis vi tar for gitt at det ikke skjer noe nytt når det gjelder automatisering og bruk av ny teknologi så må en tredjedel av de som går i grunnskolen i dag velge omsorgsykker. Mange av de kommer til å gjøre det, mange av de må gjøre det, men sier seg selv at en tredjedel ikke skal gjøre det. Det er heller lite ønskelig. Så i en sånn kontekst så er det å automatisere og innføre teknologi på flere områder et viktig bidrag til å løse de oppgavene vi må for at vi skal fortsette å ha det velferdssamfunnet det er ganske bred enighet om.” (Høyre informant).

Partiet er tydelig pragmatisk ettersom deres tanker om teknologi og automatisering i stor grad dreier seg om å løse eksisterende og fremtidige onder – å fjerne ulykke. Slik Høyre selv også beskriver konservatismen, med en gradvis utvikling, minner mye om Karl Poppers skrittvis ingeniørarbeid, og derav den pragmatiske posisjon.

Samfunnsstyring

Høyre er et *styringspessimistisk* og *markedsoptimistisk* parti. Jeg har tidligere nevnt partiet

som liberalistisk, og med et ønske om en sterk, men begrenset stat. Partiet "[...] bygger på prinsippet om frihet under ansvar." (Høyre prinsippprogram, s.5), noe som vil si at enkeltmennesker har "[...] ansvar for og frihet til å utvikle sitt eget liv og til å ta beslutninger om forhold knyttet til egen velferd, økonomi og livssituasjon." (Høyre prinsippprogram, s.5). Partiet mener at den personlige friheten begrenses i møte med andre menneskers frihet, og at det dermed er "[...] viktig å redusere antall lover som unødig regulerer folks liv." (Høyre prinsippprogram, s.5). Høyre ønsker altså å redusere statens kontroll og styring over det private, i det partiet kaller prinsippet om *frihet under ansvar*. Dette kan minne om en styringspessimisme over enkeltmennesket, men vi kan også tolke en styringspessimisme på et høyere nivå. Partiet mener at "[...] samfunnet er til for å styrke enkeltmennesket." (Høyre prinsippprogram, s.3) og at "*Det gode samfunn bygges nedenfra av enkeltmennesket, familien og lokalsamfunn [...]*" (Høyre prinsippprogram, s.3). Dette vil si at all den frihet som gis enkeltmennesket også bidrar til mindre politisk styring av samfunnsutviklingen. Partiet mener at "*Et fritt marked er viktig for å sikre maktspredning i samfunnet og for å utløse nyskaping og engasjement fra den enkelte.*" (Høyre prinsippprogram, s.12). Enkeltmenneskets mulighet for å utvikle samfunnet kommer frem i det frie markedet ved at det fører til enkeltmenneskets nyskaping og engasjement. Partiet mener videre at "[...] markedsøkonomien bidrar til *innovasjon, sysselsetting, vekst og velferd.*" (Høyre prinsippprogram, s.12). Jeg mener det altså er rimelig å påstå at Høyre er et *styringspessimistisk* parti, der samfunnsutviklingen ønskes overlatt til enkeltmennesket gjennom deltakelse og engasjement i det frie markedet.

Teknologisk utvikling

Høyre er et *teknologioptimistisk* parti som er pessimistisk til *politisk styring av teknologisk utvikling*. Som informanten selv forteller på spørsmål om partiets forhold til teknologisk utvikling:

"Det vil jeg si er grunnleggende positivt. Høyre er et veldig teknologioptimistisk parti, vi ønsker både å bygge teknologien for å gjøre samfunnet vårt enda bedre og oppmuntre utviklingen av ny teknologi." (Høyre informant).

Høyre er altså et teknologioptimistisk parti og diskuterer teknologi med et positivt fortegn. Jeg har tidligere vist til partiets tiltro til teknologiens evne til å frigjøre arbeidskraft og ressurser, samt teknologi som løsning på problemer som samfunnet står ovenfor.

Høyre ønsker ikke å styre den teknologiske utviklingen i særlig stor grad. Informanten forteller følgende på spørsmål om partiets plass på en skala mellom full og ingen innflytelse over teknologisk utvikling:

”Et stykke midt på. Fordi vi har ingen særlig tro på at vi utvikler mer og ny teknologi og kunnskap om vi selv legger politiske føringer for hvilke områder det er vi skal utvikle ny teknologi og hvor skal vi bli verdensledende for eksempel, og det tror jeg at politikere ikke er veldig godt egna til å ta valg om.” (Høyre informant).

På spørsmål om hvem som da skal ta valget om hvilke områder det skal utvikles ny teknologi i så forteller informanten:

”Det er de som har kunnskapen og ideene som bestemmer seg for at dette har en lyst til å satse på. Det er klart at det ligger noen valg i for eksempel dimensjonering av forskningsinnsats, det er åpenbart at det til en viss grad styres politisk. Så det blir helt feil å si det at vi mener at det politiske ikke skal ha noen oppfatning om det, men vi er også veldig var på det at politikerne evne til å forutse hva slags teknologi det skal være behov for framover er relativt begrensa.” (Høyre informant).

På tross av at politikk spiller en rolle for teknologisk utvikling i form av utdeling og fordeling av forskningsinnsats og midler så er det altså samtidig et område hvor politikken og politikerne ikke skal blande seg for mye. En viss vilje til å styre, i alle fall til å begrense, den teknologiske utvikling kommer frem i Høyres partiprogram og i sammenheng med gen-og bioteknologi, der det står: *”Høyre vil styrke de etiske grensene og føre-var-prinsippet i bioteknologiloven.”* (Høyre partiprogram, s.31). Informanten selv beskriver sammenhengen mellom etikk og teknologisk utvikling ved at *”[...] etikken skal sette grenser for teknologien og ikke motsatt.”* (Høyre informant). På tross av at informanten beskriver Høyre som *”et stykke midt på”* innflytelses-skalaen så virker det som om partiet ikke ønsker politisk styring av teknologiutviklingen, og heller å overlate det til *”de som har kunnskapen og ideene”*.

Automatisering

Høyre er et parti som er *optimistisk til automatisering*. Dette er ikke overraskende med tanke på partiets teknologioptimisme, og optimismen til automatisering kan vi forstå ved å se på følgende begrunnelser: automatisering frigjør arbeidskraft og gjør det mulig å flytte

arbeidskraften til nye områder med behov, automatisering løser eksisterende og fremtidige utfordringer spesielt knytta til velferd, og automatisering står ikke i motsetning til arbeidslinja så lenge man tilrettelegger for et mer fleksibelt fremtidig arbeidsmarked.

Jeg har tidligere i denne presentasjonen vist at partiet mener at automatisering vil frigjøre arbeidskraft. Ved hjelp av automatisering vil det være mulig å flytte menneskelig arbeidskraft fra automatiserte yrker over til arbeidsoppgaver som trenger mer arbeidskraft. Informanten beskriver sammenhengen mellom optimisme og frigjørelsen av arbeidskraft:

”Som sagt så er det ikke vår grunnleggende holdning at automatisering er et problem i bunn og grunn, men at det snarere er en fordel at vi kan automatisere endel prosesser som er manuelle fordi det gjør at vi kan bruke ressursene våre på andre ting. For det er jo ikke sånn at vi ikke trenger arbeidskraften og de ressursene vi har i Norge, det gjør vi definitivt, så utfordringen er å bruke det riktig.” (Høyre informant).

Også viktig for Høyre er muligheten for økt kompetanseutvikling blant arbeidere som følge av automatisering, som regnes som et gode, *”[...] fordi vår konkurransekraft ligger først og fremst i kunnskap og ikke i det å utføre manuelle prosesser [...]”* (Høyre informant). Ifølge informanten vil vi trenge:

”[...] et samfunn som er mye mer fleksibelt når det gjelder å omstille seg gjennom et arbeidsliv. Før så var det vel sånn at man kunne jobbe i 40-50 år på samma arbeidsplass og kanskje med det samma også, mens framover vil nok det i mye større grad og det ser vi jo allerede, at en jobber i 5-10 år med en ting og så må en skaffe seg ny kompetanse kanskje for å gå inn i en rolle fordi samfunnets behov og, endrer seg mye raskere enn vi er vant til og det gjør at omstillingsevnen vår settes mye større på prøve. Det er viktig å ha en politikk som støtter opp under det.” (Høyre informant).

Slik det fremstilles så går altså ikke automatisering imot arbeidslinja så lenge det legges opp til en politikk preget av økt fleksibilitet for arbeidstakere. Partiets optimisme og tro på at automatisering vil kunne bidra til å løse utfordringer knytta til velferd er tidligere nevnt, for *”[...] det å automatisere og innføre teknologi på flere områder er et viktig bidrag til å løse de oppgavene vi må for at vi skal fortsette å ha det velferdssamfunnet, det er ganske bred enighet om.”* (Høyre informant)

Oppsummering

Ifølge mine data innebærer Høyre sin samfunnsvisjon et ønske om å *beholde arbeidslinja*, fordi arbeidslinja er viktig for velferdssamfunnet og partiets liberalistiske ideologi. Partiet benytter seg av *pragmatisme* som metode for politisk handling, noe som passer bra i deres konservatisme og partiets ønske om å fjerne ulykke. Høyre er et *styringspessimistisk* parti, som følge av at enkeltmennesket, gjennom markedsøkonomien, er grunnlaget for samfunnsutvikling. Partiet er *teknologioptimistisk*, med stor tro på teknologiens evne til å løse problemer, og *pessimistiske til politisk styring av teknologisk utvikling*, ettersom det er andre politikere som er eigna til å vite hva slags teknologi samfunnet vil trenge i fremtida. Høyre er *optimistisk til automatisering*, og mener at arbeidslinja ikke vil utfordres på grunn av mulighet for omstilling, samt at automatisering vil kunne bidra til å løse problemer.

4.1.3 Venstre

Venstres informant var folkevalgt politiker og stortingsrepresentant i tiden da intervjuet ble gjennomført.

Samfunnsvisjon

Venstre sin samfunnsvisjon innebærer å *beholde arbeidslinja* og benytte seg av *pragmatisk* metode for politisk handling. Partiet selv beskriver seg som ”[...] *det sosialliberale partiet i norsk politikk.*” (Venstre prinsippprogram, s.4). Kombinasjonen av sosial og liberal betyr at partiet ”[...] *ønsker en stat som aktivt bekjemper sosial urettferdighet i samfunnet. Samtidig ønsker vi å unngå at staten og utvalgte interesseorganisasjoner får for stor makt på bekostning av enkeltmennesket og mangfoldet i det sivile samfunnet.*” (Venstre prinsippprogram, s.4).

At Venstre har et ønske om å bevare arbeidslinja kan vi lese om flere steder i partiprogrammet. Partiet oppfatter arbeidslinja som viktig for velferdssamfunnet, som vi kan lese:

”*At flere kommer i arbeid er helt grunnleggende for at vi skal kunne klare å opprettholde våre velferdsordninger i fremtiden. Ulike velferdsytelser i kombinasjon med skattesystemet må utformes slik at det lønner seg for den enkelte å være i inntektsgivende arbeid. Venstre vil ha flere i arbeid og færre på stønad.*” (Venstres partiprogram, s.57)

Partiet ønsker også å benytte skatter og avgifter for å opprettholde arbeidslinja, og skriver i partiprogrammet at ”Skatte- og avgiftssystemet skal belønne arbeid og stimulere til investering og eierskap i norske bedrifter og arbeidsplasser.” (Venstre partiprogram, s.47), og at ”Skattepolitikken må stimulere arbeidslinjen.” (Venstres partiprogram, s.47). Flest mulig i arbeid er altså viktig for Venstre, og arbeidslinja står sterkt. Arbeidets rolle i Venstres politikk kan tolkes i det liberale perspektivet som å gi enkeltmennesket muligheter og frihet, mens i det sosiale perspektivet gir arbeid ressurser til staten og gir bedre mulighet til å bekjempe sosial urettferdighet.

Venstre foretrekker som nevnt pragmatisk metode for politisk handling. Informanten gir en forklaring på utopiens rolle for partiet:

”[...] vi liberalere pleier å smykke oss med at vi ikke jager utopier i så veldig stor grad fordi liberale tenkere i liten grad har noen definerte idealsamfunn, noe mål for hva samfunnsutviklingen skal være, det er mer opp til hver at, at det blir altså mere målet for livet og samfunnet blir definert av hver enkelt og hva en ønsker, og politikere skal ikke definere det, men en bør gi folk de verktøya de trenger for å nå sine mål ved å gi de frihetsreformer, både økonomisk og demokratisk også videre.” (Venstre informant)

Som vi kan forstå så er det ikke politikken oppgave å definere noe idealsamfunn – å jakte etter lykke. Snarere skal politikken legge til rette for at enkeltmennesket selv skal kunne definere sine mål, og politikken skal heller bekjempe onder, som sosial urettferdighet. Partiet ser på teknologi og automatisering som en måte å løse problemer på, å fjerne ulykke:

”[...] Særlig som en kostnadsbesparer, det blir, altså vi tror på markedet sin mulighet til å bringe fram rom for endringer og så snakker vårt parti veldig ofte om å prioritere innenfor helse, miljø, med mer, må sørge for å ha tung nok offentlig finansiert forskning og nok, riktig nok innretta avgifter og eventuelt subsidier som gjør at du presser fram teknologi som løser de målene man ønsker å nå for antall behandla pasienter eller nedgang i CO2-utslipp. Så det blir jo snakka ganske mye om i og for seg mange fagfelt i mitt parti, det vil jeg si.” (Venstre informant)

Her er det ikke snakk om mål om å behandle *alle* pasienter eller kutte *all* utslipp, men behandling av et bestemt antall pasienter og heller nedgang i utslipp – å gradvis løse presserende onder. Teknologi får rolle som et kostnadsbesparende verktøy, og videre er teknologi og automatisering viktig for partiet, særlig siden ”[...] *eldrebølgen kommer, statsfinansene kommer under et enormt press, så det er klart at automatisering og robotifisering innenfor særlig helsetjenester, pleie og omsorg er helt nødvendig.*” (Venstre informant).

Samfunnsstyring

Venstre er et *styringspessimistisk* og markedsoptimistisk parti. Styringspessimismen kommer fram i partiets liberalisme og deres ønsket om en ikke altfor mektig stat, men også i partiets markedsoptimisme.

Markedsøkonomien blir av Venstre beskrevet som et av det liberale systemets fire grunnpilarer, som skal skape ”[...] *valgfrihet og velstand og på sitt beste også sprer makt og bidrar til desentralisering.*” (Venstre prinsippprogram, s.10). Jeg har tidligere vist til at partiet har tro på markedet sin mulighet til å bringe fram endringer, og i prinsippprogrammet blir markedsøkonomien beskrevet som ”[...] *en nødvendig forutsetning for utvikling for alle.*” (Venstre prinsippprogram, s.25). Partiet har en sterk skepsis til å styre markedsøkonomien, som informanten forteller:

”[...] *vi generelt er jo ikke voldsomt glad i å styre markedet og mener at markedet styrer seg selv i veldig stor grad. Mens på noen små områder er det veldig tydelig markedssvikt, særlig miljøutslipp, så er vi villige til å styre ganske tøft gjennom avgifter og øremerkede forskningsmidler og slikt.*” (Venstre informant).

Partiet ønsker ikke et fullstendig fritt marked, og åpner for å styre markedet gjennom markedsmekanismer i de områder der de ser markedssvikt. Jeg mener at kombinasjonen av *sosial og liberalistisk* viser Venstre som styringspessimistisk, men med muligheter og vilje til å styre der det er nødvendig. For å kunne oppfylle den sosiale siden trengs muligheten og viljen til politisk styring, mens den liberalistiske krever en relativt liten stat og en nokså fri markedsøkonomi. Venstre fremstår i størst grad som *styringspessimistisk* og ønsker heller å overlate samfunnsutviklingen til markedet.

Teknologisk utvikling

Venstre er et *teknologioptimistisk* parti og *pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*. Jeg har tidligere vist til teknologi som en nødvendighet for å løse konkrete utfordringer for samfunnet, innenfor helse, omsorg, klima og miljø, men også ved å mer generelt sett forbedre samfunnet som å være kostnadsbesparende, men også gjennom effektivisering. Informanten sammenligner også dagens teknologiske utvikling med utviklingen av datamaskinen, ved at dagens utvikling vil føre til: ”[...] *effektivisering og effektivisering er bra for da blir vi mer velstående og får mer fritid og sannsynligvis høyere inntekt.*” (Venstre informant). Som vi skal se så mener informanten at partiet generelt sett ser på teknologi som noe som gir fler muligheter enn utfordringer:

”*Nei, jeg får vel svare det som alle kommer til å svare og det er at vi er teknologioptimister. Men det mener jeg jo også at vi er, vi ser jo hovedsakelig positivt på de endringene teknologi medfører. [...] det med delingsøkonomi der LO og andre er veldig bekymra for hva det vil gjøre med arbeidstakerne, med løsarbeidere og det derre der, men der har vi en veldig positiv holdning som mener at det vil gi flere muligheter enn det vil gi utfordringer. Så hovedsakelig er vi veldig teknologioptimister.*” (Venstre informant).

Partiet virker som et parti med liten vilje til å styre den teknologiske utviklingen. I den grad de er villige til å styre den, så er de mer villig til å fremme fremfor å begrense den teknologiske utviklingen, som informanten forteller:

”*Jeg vil si at i utgangspunktet så ligger det langt inne å begrense det, vi vil jo gjerne fremme da, men det er åpenbart hva målet bør være, og det er ikke så mange områder det gjelder men noen områder gjelder det så er vi opptatt av å styre teknologi.*” (Venstre informant).

På spørsmål om et eksempel på slik styring av den teknologiske utviklingen så forteller informanten:

”*Det klassiske er jo CO2-utslipp, som er veldig klart. Og det statsbudsjettet vi ble enige om [...], vrir bilavgiftene sånn at du skrur opp CO2-komponenten og skrur ned vekt-komponenten, det er veldig teknisk men det betyr at bilene blir dyrere om de slipper ut masse CO2-utslipp, enn de er idag, også legger vi ikke så mye vekt på hvor tunge de er, fordi det er*

CO2 utslippene som vi vil til livs. Det vil jo være med å pushe teknologiutviklingen i de bilselskapene i den retningen og det mener vi er riktig fordi vi mener at det hjelper at det skal straffe i avgiftssystemet. Så der er vi sånn ganske åpne for å styre ganske nøyaktig, ikke for å styre hva en skal produsere men styre hva en skal kjøpe ved hjelp av avgift.” (Venstre informant).

Vi ser her at det finnes en vilje til å styre den teknologiske utviklingen ved hjelp av markedsmekanismene. Her handler det om å styre forbrukeratferden i samfunnet fremfor å definere lover og regler. Partiet er videre restriktive til gen- og bioteknologi (Venstre partiprogram, s.42). For Venstre kan politisk styring av teknologisk utvikling skje i de sakene de mener det er nødvendig, som i miljøproblemet, men i det store bildet ønsker partiet, slik det tidligere er beskrevet, å se til markedets mulighet for å bringe fram endringer, og markedet styrer, i stor grad, seg selv ifølge partiet. Venstre oppfattes dermed som et *teknologioptimistisk* parti, og som er *pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*.

Automatisering

Venstre er *optimistisk til automatisering*. Denne optimismen er preget av flere årsaker: for det første er partiets teknologioptimisme. For det andre er effektivisering og produktivitetsvekst som følge av automatisering viktig:

Informant: ”[...] en sak om, hvem var det da, var det Coop, som hadde et nytt sentrallager der alt var helautomatisering som medfører at de sparer 600 årsverk som da er masse, og det blir presentert som en gladsak, og det vil vel også de fleste politikere være enig i.”

Intervjuer: ”Og du mener det også?”

Informant: ”Ja, det mener jeg også. Altså mekanisering, automatisering, robotifisering, er jo ikke noe nytt. Dette er vel det som driver produktiviteten i økonomien framover og har gjort det i 300 år, og som jeg tror de fleste politikere ser veldig positivt på altså.” (Venstre informant).

Mulighetene for økt arbeidsledighet og økt sosial ulikhet er for Venstre ikke med på å trekke ned optimismen. Partiet bekymrer seg ikke for teknologisk arbeidsledighet som følge av automatisering, men heller at automatisering gir store muligheter, og beskriver automatisering som en:

”[...] velsignelse. Jeg mener det er veldig positivt. Må huske på at på 70-tallet var Norge en stor konfeksjonsindustri, der jobba det vel et par hundre tusen mennesker, den finnes ikke lengre. Men det betyr jo ikke at det sitter en haug med arbeidsløse konfeksjonsarbeidere i Norge og sturer på en trapp. [...] det at en kan gjøre ting mer effektivt gjør at vi kan skape mer velstand, mer frihet, og som i all hovedsak er svært positivt. Slik at jeg... ser ikke på det med noen bekymring, vil jeg si i det hele tatt. Jeg vet at det er endel som ser på det med bekymring men jeg gjør ikke det.” (Venstre informant).

Informanten mener at markedet vil, som erfart fra de siste århundrene, sørge for at det skapes flere nye arbeidsplasser enn det fjernes som følge av automatisering. Videre forteller informanten at den sosiale ulikheten, samtidig som at avstanden mellom kapitaleier og arbeider vil kunne øke, også kan bli utjevnet ved at stadig flere arbeidsplasser vil foregå ved hjelp av ens egen hjerne og en datamaskin – og dermed vil kostnadene for produksjonsmidlene bli redusert og mer tilgjengelig for alle som følge av økt automatisering.

Oppsummering

Slik min empiri viser ønsker Venstre å *beholde arbeidslinja*, fordi den er viktig for partiets ideologi, så vel som for velferdssamfunnet. Partiet benytter *pragmatisme* som metode for politisk handling, og søker etter å gradvis løse problemer fremfor å jakte et idealsamfunn. Venstre er *styringspessimister*, og ønsker, i områder hvor det ikke er markedssvikt, å overlate samfunnsutviklingen til markedet. Partiet er *teknologioptimistisk*, og mener at teknologisk utvikling vil kunne løse fler problemer enn den vil skape, og partiet er *pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*, ettersom markedet best styrer teknologisk utvikling, og markedet bare bør styres der det er markedssvikt. Venstre er *optimistisk til automatisering* og mener at det vil gi økt effektivisering, og ikke utfordre arbeidslinja.

4.1.4 Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiets informant var ikke folkevalgt politiker, men ansatt i politisk avdeling ved partikontoret.

Samfunnsvisjon

Arbeiderpartiet sin samfunnsvisjon innebærer å *beholde arbeidslinja*, og benytte seg av en *pragmatisk* metode for politisk handling. Partiet er sosialdemokratisk, som de selv beskriver

som et frihetsprosjekt som skal skape ”[...] mest mulig frihet for enkeltmenneskene.” (Ap partiprogram, s.8). Dette mener partiet ”[...] oppnås best gjennom fellesskapet. Frihet forutsetter at alle har like muligheter. Det kan vi bare oppnå gjennom sterke fellesskap.” (Ap partiprogram, s.8). Partiet beskriver sitt mål som ”[...] et rettferdig samfunn som sikrer mennesket frihet, arbeid, trygghet, tilhørighet og like muligheter.” (Ap partiprogram s.8). Arbeid har en helt sentral posisjon i partiets politikk og de skriver: ”Arbeid til alle er vår viktigste sak. Gjennom arbeid skaper vi verdier både for den enkelte og for fellesskapet. Det gir individuell frihet.” (Ap partiprogram, s.10).

Arbeiderpartiet ønsker som nevnt i sin samfunnsvisjon å beholde arbeidslinja. Dette kommer frem i arbeidets sentrale posisjon for partiet, og som vist er arbeid til alle partiets viktigste sak. I partiprogrammet kan vi lese at partiet mener at arbeid gir ”[...] individuell frihet, økonomisk trygghet og mulighet til å bruke personlige evner. Vårt viktigste prosjekt er derfor å sikre eksisterende arbeidsplasser og skape nye.” (Ap partiprogram, s.13). I tillegg til å være positivt for individet så er også arbeid nødvendig for velferdssamfunnet, og forteller at arbeid er ”[...] utgangspunktet for velferden – og er en del av velferden. Arbeid er et gode – og det skaper goder.” (Ap partiprogram, s.46). Partiets informant forteller at ”Vårt mål er å skape arbeidsplasser og bidra til full sysselsetting og ellers for øvrig gjennomføre vår politikk. Så må vi jo gjøre det beste ut av den situasjonen som de andre.” (Ap informant).

At partiet foretrekker pragmatisme som metode for politisk handling kommer frem i måten partiet forholder seg til teknologi og automatisering, som bidrar til å løse eksisterende onder og problemer i samfunnet. Informanten forteller at løsninger på flere store utfordringer er avhengig av teknologi, som utfordringer innenfor helsesystemet, klima og miljø, og ved å gjøre arbeidslivet tryggere, der ”[...] roboter avlaster en del oppgaver som er farlige for mennesker å gjøre, eller hvor det er stor HMS risiko på en eller annen måte.” (Ap informant). Om de større utfordringene sier informanten:

”Teknologisk utvikling har jo blitt en betingelse for å løse, blant annet, eldrebølgen og de utfordringene i helsesystemet. Vi har jo behov for å få levert mer helse for de hendene og hodene vi har i helsevesenet. Klima er jo et felt hvor teknologit utvikling er, i hvert fall, mye av løsningen. [...] Teknologisk utvikling inngår jo som en del av løsningen på veldig, veldig mange samfunnsområder. Og bruk av teknologi. Ikke nødvendigvis ny teknologi, men hvordan

man bruker teknologi i skolen, i helsevesenet, i eldreomsorgen, på mange områder.” (Ap informant).

Selv om det er snakk om store utfordringer som partiet ønsker å løse ved hjelp av teknologi kan de neppe kalles utopiske i den forstanden at de skal realisere et idealsamfunn. Teknologi skal her bidra til å løse presserende onder, slik Karl Popper beskriver den skrittvisе metoden. Informanten har tidligere beskrevet partiets mål som å skape arbeidsplasser og bidra til full sysselsetting, men at partiet også må gjøre det beste ut av situasjonen. Arbeiderpartiet lener seg mer mot den pragmatiske metoden for politisk handling, der partiet søker å gradvis fjerne ulykke, som gjennom bruk av teknologi, men også ved at folk har arbeid. Full sysselsetting kan i seg selv oppfattes som et middel for å løse presserende onder, og som hele tiden må tilpasses situasjonen samfunnet befinner seg i, og ikke som en beskrivelse av selve idealsamfunnet.

Samfunnsstyring

Arbeiderpartiet er et *styringsoptimistisk* parti som viser en viss skepsis til markedsøkonomien. Partiets styringsoptimisme kommer frem i partiprogrammet, der det skrives: *”Norge er godt land å bo i, og et land med enorme muligheter. Vår oppgave er å styre utviklingen slik at mulighetene gjelder for alle.”* (Ap partiprogram, s.6). Partiet beskriver også seg selv som et samfunnskritisk parti med mål om å forbedre samfunnet gjennom vilje til politisk styring:

”Arbeiderpartiet er et samfunnskritisk parti. Vårt mål er hele tiden å forbedre samfunnet. Samtidig vil vi bevare og videreutvikle den sterke tilliten og samholdet i det norske samfunnet. Det krever vilje til politisk styring og visshet om at fellesskapet fortsatt er det beste verktøyet for å gi alle mennesker del i en trygg og rettferdig samfunnsutvikling.” (Ap partiprogram, s.10).

Partiet skriver altså eksplisitt at de er villige til politisk styring av samfunnsutviklingen. Arbeiderpartiet er som nevnt skeptisk til markedsøkonomien og det frie marked, og er også her villige til politisk styring. I partiprogrammet står det følgende:

”Den internasjonale finanskrisen har bekreftet at markedet ikke kan styre seg selv. Arbeiderpartiet mener det er nødvendig med politisk styring av finansmarkedene gjennom reguleringer som kan forebygge kriser og som kan sikre tillit, demokratisk innsyn og

forbrukerinteresser. Norge må støtte aktivt opp om det regelverksarbeidet som skjer internasjonalt.” (Ap partiprogram, s.12).

Med grunnlag i partiets beskrivelser av seg selv som villige til å politisk styre både markedsøkonomien og samfunnsutviklingen, så oppfatter jeg at partiet ser på politikken som et viktig redskap for samfunnsutviklingen, fremfor å overlate den til det frie marked.

Teknologisk utvikling

Arbeiderpartiet er *teknologioptimistisk* og er *optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*. Om teknologioptimismen sier informanten følgende:

”Vi er positive til teknologisk utvikling. Det er jo teknologisk utvikling som har gjort, det har bidratt da, til at vi har fått et så godt land og samfunn å leve i som vi har, på mange, mange ulike fronter. Teknologisk utvikling har jo både utfordringer og muligheter knyttet til seg. Arbeiderpartiet er et teknologioptimistisk parti.” (Ap informant).

Som informanten forteller så er det både utfordringer og muligheter knytta til teknologisk utvikling. Partiets teknologioptimisme forklares videre av informanten som å være at teknologiens positive effekter har en politisk kraft bak seg, altså at teknologiens positive potensial gjør at partiet er teknologioptimister. I dette ligger også spor på partiets villighet til å kunne styre den teknologiske utviklingen, jeg lar informanten fortelle:

”Vi mener at selv om Uber og AirBnB og andre ting utfordrer en del eksisterende strukturer, hvis man bare uten å tenke seg om ruller det inn i Norge, og så vil jo ny teknologi også bidra til å skape nye arbeidsplasser og at det er potensiale til å få nye muligheter ut av det. Men det er jo ikke sånn at vi er naive til at hvis man bare, uten å tenke seg om, lar det rulle over oss, bare vil få positive konsekvenser. Det er i det det ligger å være teknologioptimister. At det kan styres, det kan komme noe positivt ut av det, hvis man anstrenger seg til å skape noe godt ut av det. Og det er jo det som har vært Norges, det er det vi har gjort opp gjennom hele historien. Vi har brukt teknologi for å bedre samfunnet, og det har jo ikke kommet av seg selv, noen gang. Det har jo måtte vært en politisk kraft bak det og et mål og hva man skulle bruke det til.” (Ap informant).

Iboende i partiets teknologioptimisme er også troen på nødvendigheten av politisk styring over den teknologiske utviklingen. Optimismen innebærer at teknologien må kunne styres politisk, slik at teknologien brukes for å bedre samfunnet, at man har et mål om hva det skal brukes til – som informanten også forteller om partiets innflytelse over den teknologiske utviklingen: ”Jeg tror at vi har ganske stor innflytelse. Ikke 100% og ikke 0, men vi har jo ganske stor innflytelse på hvordan vi velger å organisere samfunnet vårt rundt det.” (Ap informant). Arbeiderpartiet oppfattes dermed som et *teknologioptimistisk* parti, og som *optimistiske til politisk styring av teknologisk utvikling*.

Automatisering

Arbeiderpartiet er *optimistisk til automatisering*. Partiet ser ikke utelukkende positive konsekvenser som følge av automatisering, men partiet virker å fokusere på det potensielt positive framfor det negative. Informanten sier følgende på spørsmål om det at automatisering spås å erstatte en tredjedel av arbeidsplassene om 20 år:

”Det er jo ikke noen velsignelse at jobber forsvinner. Men sånn er det jo med mye teknologi da, at den erstatter jo gjerne manuelt arbeid, eller, ny teknologi som gjør nytte for seg erstatter jo i en eller annen grad manuelt arbeid. Nå er det jo flere jobber enn før som kanskje står i fare for å bli erstattet av robotisering eller andre ting. Men i bunn og grunn kan man jo velge å være optimistisk eller å være pessimistisk. Og det er jo klart, vårt mål er jo å gjøre kaka større. Bidra til å bruke den nye teknologien til å skape flere arbeidsplasser. Det finnes jo noen eksempler på det. Hvis du har en fabrikk som er automatisert i dag, det er jo en del hel og del halv automatiserte fabrikker i Norge i dag. Så det er jo ikke sånn at alternativet til å ha en fabrikk i Norge hadde vært å hatt en fabrikk med massevis av ansatte som går rundt og hamrer og sveiser. Alternativet hadde jo gjerne vært at det ikke hadde vært noen fabrikk i Norge. Så man kan jo se på det på den måten, at man tiltrekker seg arbeidsplasser og verdiskapning som ellers ikke ville skjedd i Norge. Og det kan sikre de som er her, de arbeidsplassene. Så da blir jo på en måte kaka større, verdiskapningen blir større og det blir jo noen flere arbeidsplasser ut av det.” (Ap informant).

Som informanten forteller så vil automatisering bidra til å gjøre *kaka* større – at Norge er avhengig av å ha mer eller mindre automatiserte arbeidsplasser slik at man får mulighet til å ha produksjon i landet som kan konkurrere med utenlandske bedrifter som opererer med lavere lønninger for sine menneskelige ansatte. Det er altså bedre med automatiserte fabrikker

enn ingen fabrikker fordi det øker verdiskapningen i Norge. I tillegg til å kunne gjøre kaka større så er automatisering viktig for å få gjort nødvendige arbeidsoppgaver i samfunnet, altså å lette på det informantene kaller bemanningsbehovet:

”[...] Men igjen, hva som vil være lønnsomt å gjøre automatisk vil jo variere fra næring til næring. Mye av dette vil jo være en gode for samfunnet, at man kan automatisere en del oppgaver. I Norge så har vi jo i enkelte sektorer veldig mangel på arbeidskraft. Og i enkelte sektorer nå så har vi overskudd på arbeidskraft, sånn som i oljeindustrien. Men i helsesektoren så er det jo, hvis vi kan få mer ut av, altså redusere bemanningsbehovet noe i helsesektoren så er det en voldsom styrke over tid når det eldrebølgen kommer og alt dette her. Så må vi jo se hvordan det skal gjøres og hvordan det skal slås ut i praksis også. Vi er et lite land, men vi har områder i Norge hvor vi har ekstreme bemanningsbehov over tid, som kanskje noe av dette kan bidra til å avhjelpe, og det er jo veldig positivt.” (Ap informant).

Automatisering vil ifølge partiet både gi økt verdiskapning i Norge og kunne hjelpe til med å bemanne i samfunnsområder med behov, som for eksempel helsesektoren. Vi kan forstå at den økte verdiskapningen og den større *kaka* vil kunne bidra til å styrke fellesskapet, som er sentralt for Arbeiderpartiet. Mer kake, mer å dele. Partiet virker heller ikke å ha noe tro på at økt arbeidsledighet som følge av automatisering, heller at det vil kreves en slags omstilling i arbeidsmarkedet, slik at man kan flytte arbeidskraften som blir automatisert over til arbeidsoppgaver som lider av et bemanningsbehov, både nå eller i fremtida.

Oppsummering

Mine data viser at Arbeiderpartiet ønsker å *beholde arbeidslinja*, som følge av at arbeid er partiets viktigste sak og kilden til verdiskapning for individ og samfunn. Partiet benytter seg av en *pragmatisk* metode for politisk handling, fordi de ønsker å gradvis forbedre samfunnet fremfor å tvinge frem en form for idealsamfunn. Partiet er *styringsoptimistiske*, både gjennom sin skepsis til markedsøkonomien, men også ved at de er eksplisitte i sitt ønske om politisk styring av samfunnsutviklingen. Arbeiderpartiet er *teknologioptimistiske*, da de oppfatter teknologien som viktig for mye av samfunnets velstand, og partiet er *optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*, særlig siden deres teknologioptimisme er grunnet i deres tro på politisk styring av teknologisk utvikling. Arbeiderpartiet er *optimistisk til automatisering*, som følge av at det vil kunne bidra til økte verdier for fellesskapet og til å løse det informantene kaller et bemanningsbehov.

4.1.5 Sosialistisk Venstreparti

Informanten fra Sosialistisk Venstreparti var folkevalgt politiker og stortingsrepresentant i tiden da intervjuet ble gjennomført.

Samfunnsvisjon

Sosialistisk Venstreparti sin samfunnsvisjon innebærer å *beholde arbeidslinja*, og å benytte *pragmatisme* som metode for politisk handling. SV er et sosialistisk parti, og et "[...] *sosialistisk samfunn må innebære at klasseskiller fjernes og at godene deles for å sikre økonomisk og sosial likhet, at politikken demokratiseres for å fremme folks aktive deltakelse og at ressursene eies og kontrolleres av de som arbeider eller av fellesskapet.*" (SV prinsippprogram, s.32). For å skape det SV betegner som en rettferdig og miljøvennlig verden må det kapitalistiske systemet erstattes av "[...] *et demokratisk og bærekraftig behovsstyrt økonomisk system. Det er sosialisme.*" (SV prinsippprogram, s.1).

Arbeid er en sentral del av SVs politikk. Ifølge partiet skapes samfunnets rikdom av vanlige mennesker gjennom arbeid (SV prinsippprogram, s.32), og partiet "[...] *arbeider for full sysselsetting og demokratiske arbeidsplasser der merverdien av arbeidet i størst mulig grad tilfaller fellesskapet og de som arbeider.*" (SV prinsippprogram, s.7). For partiet er fordelingen av rikdommen, eller merverdien, som følger av arbeid en helt sentralt problemstilling, og arbeid virker demokratiserende i seg selv slik det står i partiprogrammet:

"Vårt mål er arbeid for alle. Retten til arbeid er vårt fremste middel for å fordele makt og ressurser i samfunnet. Full sysselsetting innebærer at alle som ønsker det, kan få arbeid, og at heltid skal være en rettighet. Målet vårt er et arbeidsliv med gode arbeidsvilkår, sterke kollektive avtaler og små lønnsforskjeller." (SV partiprogram, s.28).

SV ønsker altså å beholde arbeidslinja. Vi kan lese at arbeid skaper verdier for samfunnet, arbeid bidrar til å fordele makt og ressurser, men sosialismen ser ikke nødvendigvis på fordelingen av arbeidets goder som rettferdig. Partiet oppgir at "*Arbeidstakerne må få en større andel av produktivitetsveksten. SV vil arbeide for at en større del av denne tas ut som kortere arbeidstid og betalt utdanning.*" (SV prinsippprogram, s.8). Arbeid virker altså å være grunnleggende bra, men hvordan fordelingen av dets goder skal foregå er en viktig kamp for partiet.

Som nevnt er SV et pragmatisk parti. På tross av at partiet har nokså store visjoner i det å erstatte det kapitalistiske system og innføre sosialisme, så viser partiet seg som pragmatisk ved at teknologi og automatisering i større grad skal bidra til en gradvis utvikling av samfunnet og ved å løse eksisterende problemer for samfunnet. Informanten forklarer hvordan automatisering ikke virker å være et problem for partiet, men snarere noe som vil bidra til å realisere partiets mål om at arbeidstakerne skal få en større andel av produktivitetsveksten:

”Jeg vil se på det som en konsekvens av at automatisering har vært en helt sentral del av hele våre tankegang rund produktivitetsveksten, som vi er for. Og så er vi tilhenger av den. Jeg har ikke noe tro på, jeg oppfatter at mitt parti ikke har noen tro på at automatisering vil føre til at folk blir arbeidsløse, men vi er tvert i mot opptatt av at gevinsten av automatiseringen må gis utslag i mer fritid. Produktivitetsveksten vil gi seg utslag i mer fritid og bedre lønninger for alle, og komme alle til gode istedenfor å bare komme noen få til gode.” (SV informant).

Informanten beskriver så produktivitetsveksten som en kontinuerlig prosess, snarere enn et mål for samfunnet. Det er fordelingen av produktivitetsvekstens goder som er det viktige for SV:

”[...] Men jeg tror vi kontinuerlig kommer til å ha produktivitetsvekst og forhåpentligvis kommer vi til å fordele det på en rettferdig måte. Vi kommer aldri i mål med produktivitetsveksten. Målet må være mer fritid til folk, mer fritid og bedre liv for folk.” (SV informant).

Det virker ikke som om partiet har noe større mål eller visjon som inkluderer teknologi og automatisering – mer rettferdig fordeling av godene: økt fritid, bedre lønninger og betalt utdanning, er alle konsekvenser av økt produktivitetsvekst som kan regnes som mer pragmatiske enn utopiske. Denne fordelingen av godene virker av partiet å oppfattes som *problemet*, og teknologi og automatisering skal kunne bidra til å løse problemet gjennom gradvise forbedringer i form av forskjellige goder, framfor i jakten på et bestemt idealsamfunn.

Samfunnsstyring

SV er et *styringsoptimistisk* og markedskritisk parti. Partiet ønsker eksplisitt å styre samfunnsutviklingen, slik det kommer frem i prinsippprogrammet:

”Menneskeheten skaper sin egen historie. Derfor har vi også mulighet til å styre den samfunnsmessige utviklingen. Utbytting, undertrykkelse, krig, nød, klimaendringer og ødeleggelse av miljøet er alt sammen menneskeskapt fenomen som menneskene kan fjerne.” (SV prinsippprogram, s.1).

Partiet legger her et grunnlag som viser liten tvil til partiets vilje til politisk styring, og partiet beskriver denne samfunnsmessig styring som nødvendig *”[...] for å ivareta hensynet til miljøet og rettferdig fordeling av samfunnets ressurser.”* (SV prinsippprogram, s.32). Politisk styring over samfunnsutvikling er altså både nødvendig og ønskelig for SV. Partiet stiller seg kritisk til markedet og er villige til politisk styring over markedsøkonomien:

”Markedsliberalismen har dominert mye av den økonomiske og politiske tenkningen i verden de siste tre tiårene. Makt har systematisk blitt flyttet fra demokratiet til markedet. [...] Finanskrisen har igjen synliggjort behovet for en sterkere styring av markedskreftene for å redusere forskjellene og styrke verdiskapingen i samfunnet. SV mener fellesskapet må sikres en større andel av verdiskapingen.” (SV partiprogram, s.12).

Som vi kan lese så mener partiet at markedet har fått stadig større makt på bekostning av politikken. Behovet og en vilje for en sterkere styring av markedskreftene viser tegn til en styringsoptimisme. Behovet for politikken å kunne ta styring over finansmarkedene er også et av partiets viktigste internasjonale kampsaker (SVs partiprogram s. 10). Også i relasjon til klima og miljø viser partiet styringsoptimisme:

”[...] Men generelle økonomiske virkemidler er ikke tilstrekkelig. Skal vi sikre en rask og rettferdig omstilling til et klimavennlig samfunn, trenger vi politisk styring. Da må det føres en aktiv politikk for å fremme gode klimaløsninger, skape nye næringer og gjøre det lettere å være miljøvennlig i hverdagen.” (SV partiprogram s.17).

Jeg mener at SV er et tydelig *styringsoptimistisk* parti ved at de selv sier at de er villige til politisk styring over samfunnsutviklingen og markedsøkonomien, og i flere forskjellige

problemstillinger, som omfordelingspolitikk og klimaproblematikk.

Teknologisk utvikling

SV er et parti som er *teknologioptimistiske* og *optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*. Informanten forklarer på spørsmål om partiets ståsted på en skala mellom politikken som med full innflytelse over teknologiutvikling på den ene siden og null innflytelse på den andre:

”Halvveis på veien mot politisk styring og teknologi. Jeg er teknologioptimist. SV er også teknologioptimist. Vi var vel imot farge TV, men vi er for farge TV nå. Det er også en sånn type ting som diskuteres, men jeg vil si at vi er på den teknologioptimistiske siden [...]. Du må ta teknologien i bruk. Du kan ikke bare være teknologioptimist, men du må ta teknologien i bruk. Vi er for å ta teknologien i bruk. De andre vil overlate det til markedet.” (SV informant).

Partiets teknologioptimisme kan eksemplifiseres i temaer og problemstillinger knyttet til miljø og byråkrati. For byråkratiet sin del så er teknologi en måte å både effektivisere og forbedre byråkratiske prosesser, som forklart i partiprogrammet:

”Teknologi gir nye muligheter for økt demokratisk deltakelse og bedre tjenester. Økt digitalisering i offentlig sektor kan gi store gevinster i form av raskere saksbehandling, bedre brukerservice, effektiv bruk av ressurser og mindre byråkrati.” (SV partiprogram, s.64)

Jeg oppfatter altså partiet som teknologioptimistisk. Ved å ønske å ta teknologien *i bruk* vitner det om at det er noe positivt å ta i bruk, noe som også speiles i det positive fortegnet i sammenhengen mellom teknologi og digitalisering, og som informanten forteller så er partiet teknologioptimister.

Partiets vilje til å styre den teknologiske utviklingen mener jeg er større enn viljen til å ikke styre den. Med tanke på miljø og klima så spiller teknologi en viktig rolle slik SV ser det, og de er villige til å *”[...] vri investeringer fra petroleumsøkonomien over til grønne arbeidsplasser basert på fornybar energi, energisparing og miljøteknologi.”* (SV partiprogram, s.17) og *”SV mener at det er nødvendig å legge om skattesystemet slik at det blir dyrere å forurense og lønnsomt å investere i ny miljøvennlig teknologi.”* (SV

partiprogram, s.17). Her er det en vilje til å konkret fremme teknologisk utvikling, både ved skatting og investeringer, for å løse et større problem. Samtidig så er partiet villige til å sette begrensninger i den teknologiske utviklingen: *”Det er vanskelig å styre den teknologiske og medisinske utviklingen, men det er et politisk ansvar å ta stilling til hvor grensene går og hva samfunnet skal bruke ressurser på.”* (SV partiprogram, s.90). Informanten beskriver viktigheten med å *ta teknologien i bruk*, som en motsetning til å overlate den til markedet. Dette tyder i større grad på en optimisme til politisk styring av teknologisk utvikling, ikke bare i områder hvor det trengs på grunn av kriser, som med miljø og klima, men på et mer generelt grunnlag – at teknologisk utvikling er et politisk spørsmål.

Automatisering

SV er *optimistisk til automatisering*. Denne optimismen kan begrunnes i at partiet ikke oppfatter automatisering som skadelig for arbeidslinja og som positiv for produktivitetsveksten, som, om fordelt rettferdig, skal sørge for økt velstand, fritid og lønninger. Informanten forteller følgende på spørsmål om det at en tredjedel av arbeidsplassene kan forsvinne i løpet av de neste 20 årene kan være en velsignelse eller en forbannelse:

”Jeg tror det er riktig å si at vi ser på den som en velsignelse. Vi tror ikke at folk kommer til å slutte å jobbe bare fordi at en del arbeidsplasser forsvinner som følge av automatisering. Det har jo hele arbeidslivet de siste 100 årene vært rigget inn på. Tenk bare på industribedriftene våre, hvordan de har gått fra å produsere mer med en tiendedel av de ansatte enn hva de gjorde for 50 år siden.” (SV informant).

Denne økte produksjonen er sentral for SV og virker ikke å være i en nødvendig sammenheng med økt arbeidsledighet. Partiet oppfatter, som vist til tidligere, produktivitetsvekst som et positivt gode som følge av automatisering, et gode som enten kan komme noen få eller alle til gode.

Det vitner liten tvil om at partiet er optimistiske til automatisering. SV virker ikke å ha noen bekymringer om arbeidsledighet knyttet til automatisering, de er heller optimistiske til at det vil kunne føre til økt produktivitetsvekst, som igjen vil kunne komme alle til gode i form av mer fritid og bedre lønninger for alle.

Oppsummering

Min empiri viser at SV ønsker å *beholde arbeidslinja* fordi det både bidrar til å fordele makt og ressurser, samt å skape verdier. Partiet benytter seg av *pragmatiske* midler, med en gradvis forbedring av samfunnet gjennom å løse presserende onder. SV er *styringsoptimistiske*, og er eksplisitte om deres ønske om politisk styring av samfunnsutviklingen. Partiet er *teknologioptimister*, som følge av at teknologien tas i bruk og vil kunne løse problemer, både innenfor miljø og byråkrati. Partiet er *optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*, og ønsker ikke å overlate teknologisk utvikling og bruk til markedet. SV er *optimistisk til automatisering*, fordi det vil føre til økt produktivitetsvekst, noe partiet ser på som svært positivt.

4.1.6 Miljøpartiet De Grønne

Informanten fra Miljøpartiet De Grønne var folkevalgt politiker og sentralstyremedlem i partiet i tiden da intervjuet ble gjennomført.

Samfunnsvisjon

Miljøpartiet De Grønne har en samfunnsvisjon som innebærer å *beholde arbeidslinja*, og foretrekker *pragmatisme* som metode for politisk handling. Partiet oppfatter seg selv som blokkuavhengige, det vil si utenfor den tradisjonelle høyre-venstre-aksen i norsk politikk (MDG Fremover s.6). Partiets ”[...] *mål er et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse.*” (MDG prinsippprogram, s.4). Partiets *medmenneskelighet* tolker jeg som basert på to solidaritetsprinsipper: solidaritet med andre mennesker og fremtidige generasjoner (MDG prinsippprogram, s.4). Sentralt for partiets mål om et samfunn i økologisk balanse er en solidaritet med dyr og natur, en overgang til såkalt grønn økonomi og dermed avstand fra den tradisjonelle tanken om evig økonomisk vekst (MDG Fremover, s.13), og et ønske om mindre materielt forbruk (MDG prinsippprogram, s.4). Partiets ideologi beskrives av dem selv som grønn (istedenfor blå og rød) (MDG Fremover, s.7), men kan også forstås som økologisk (istedenfor sosialistisk og liberalistisk).

MDG mener at arbeid og bruken av ”[...] *våre arbeidsferdigheter gir oss muligheten til å nyte utbyttet av våre evner, og utgjør derfor en viktig del av vår identitet.*” (MDG prinsippprogram, s.7). Inntektsgivende arbeid ”[...] *gjør det lettere for Norge å ha en bærekraftig velferdsstat* [...]” (MDG Fremover, s.33). Samtidig har partiet et fokus på frivillig arbeid, som også ”[...] *på en rekke områder har vært avgjørende for utviklingen av velferdssamfunnet.*” (MDG

partiprogram, s.51), og ”Uformell økonomi har en viktig plass i den grønne samfunnsvisjonen.” (MDG partiprogram, s.34). Arbeid virker å ha en viktig rolle for MDGs politikk ved å være viktig for både individ og samfunn. Partiets vilje til å bevare arbeidslinja kommer blant annet frem på partiets nettside:

*”Å arbeide gir oss muligheten til å bruke våre evner og bruke tiden til noe meningsfullt, og tilbyr et sosialt fellesskap. De Grønne vil arbeide for at alle får en jobb å gå til og redusere arbeidsledighet.”*⁷

Partiet ønsker en noe annerledes arbeidslinje, og skriver at åtte-til-fem regimet, fra man starter å jobbe til man går av med pensjon, ikke nødvendigvis er den beste løsningen (MDG Fremover, s.33). MDG ”[...] ønsker kortere arbeidstid, ved at arbeidstakeren tar ut produktivitetsvekst i form av mer fritid fremfor lønnsvekst.”⁸ Her er tanken at lønnsvekst fører til økt privat forbruk, og økt forbruk betyr mer miljøskade (MDG partiprogram, s.25). Dette betyr i tillegg at det skal være mulig å fordele lønnet arbeid på flere, samt ”[...] frigjøre tid og krefter til frivillig arbeid, enten gjennom organisasjonslivet eller omsorgsarbeid blant familie og venner.” (MDG Fremover, s.33). Partiet ønsker altså å beholde arbeidslinja, men med noen modifikasjoner, for å kunne realisere deres mål om et samfunn i økologisk balanse.

MDG kan, ettersom de strever etter relativt store samfunnsendringer, virke som utopisk. Partiet virker derimot å forsøke å bevege seg *fra* en løsning som de mener ikke fungerer fremfor å bevege seg *mot* en løsning som de tror fungerer, noe som minner om Karl Poppers skrittvis metode. Vi kan i partiprogrammet lese at partiet opererer etter en metode som minner om den skrittvis metoden, og at de ikke er sikre på at deres visjon nødvendigvis er den riktige:

”Grønn økonomi forutsetter en grunnleggende holdningsendring innen økonomi og politikk. De ytre rammene må fastsettes politisk basert på vitenskapelige råd om økosystemenes bæreevne, sammen med føre-var-prinsippet. Omleggingen må planlegges nøye, og skje gradvis gjennom utprøving og forskning. Vi må organisere økonomien og velge teknologier slik at vi oppnår bedre, tryggere og enklere liv.” (MDGs partiprogram, s. 24).

---

⁷ <https://www.mdg.no/politikk/velferd-og-arbeidsliv/> (Sist sett: 14/9/16 kl.13:30)

⁸ <https://www.mdg.no/politikk/velferd-og-arbeidsliv/> (Sist sett: 14/9/16 kl.13:30)

Gradvis utvikling, utprøving, forskning og føre-var-prinsippet viser til partiets som pragmatisk. Vi kan også se at ved å oppfatte miljøproblemet som det viktigste samfunnsproblemet, så blir også teknologi og automatisering midler for å løse dette *presserende ondet*. Derav oppfattes partiet som å ønske å benytte seg av *pragmatisme* som metode.

Samfunnsstyring

MDG er et *styringsoptimistisk* og et markedskritisk parti. Partiet er som nevnt imot tanken om det såkalte vekstparadigmet i økonomien og er villige til å styre samfunnsutviklingen politisk. Styringsoptimismen til MDG kommer frem både i partiprogrammet og i intervjuet med partiets informant. Som et parti kritisk til flere sentrale deler av dagens samfunn, som økonomisk vekst, miljøhensyn og deler av arbeidslivet, så kan det virke selvsagt at partiet er styringsoptimistiske, og nedenfor vil jeg komme med eksempler på dette.

For å løse miljøproblemet mener partiet at ”[...] *det er nødvendig med et mye større fokus og myndighetsmakt for å ivareta miljøhensyn.*” (MDGs partiprogram, s.5). Partiet mener også at man må ”[...] *godta aktiv styring ovenfra.*” (MDG partiprogram, s.54), dersom man skal kunne bevare økosystemene, men at ”[...] *slik overordnet styring ikke strekkes for langt.*” (MDG partiprogram, s.54). I anledning grønn økonomi ønsker partiet å ”*Regulere finanssektoren langt strengere [...]*” (MDG partiprogram, s.31), fordi en ”[...] *grønn økonomi forutsetter strengere politisk styring enn i dag.*” (MDG partiprogram, s.26). På spørsmål om hvordan partiet skal behandle et mulig økende skille mellom kapitaleier og arbeider som følge av automatisering, så forteller informanten at ”*Der kommet staten inn. Der er det kjempeviktig at man har en sterk stat. Mye av dette må komme fellesskapet til gode.*” (MDG informant).

MDG legger ikke skjul på at de er *styringsoptimistiske*, og at det er viktig at politikken har en relativt stor styring over samfunnsutviklingen. Partiet er også kritiske til markedsøkonomien, som de også ønsker å ha en politisk kontroll over.

Teknologisk utvikling

MDG er et teknologioptimistisk parti og *optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*. På tross av at partiet kan sies å være basert på den pessimismen som oppsto idet vi mennesker begynte å forstå de konsekvenser teknologien og industrisamfunnet hadde

frembrakt på naturen, så viser partiet en teknologioptimisme. Denne optimismen baserer seg på, som informantene forklarer det, at både utviklingen og bruken av teknologi er helt nødvendig for å kunne løse miljøproblemet uten ”å gå tilbake til steinalderen”, men med en skepsis som nok stammer fra partiets opprinnelse:

”[...] Og så har vi i partiet en ekstrem teknologioptimisme på den ene siden fordi at vi er nødt til, altså vi skal jo ikke tilbake til steinalderen, men vi skal tilbake til et samfunn som ikke bruker mer ressurser enn vi kan, men vi skal gjøre det på en mye smartere måte, sånn at vi kan beholde vår levestandard og kanskje en enda høyere levestandard og da er teknologi helt essensielt. [...] vi har gjort veldig mye dumt som menneskehet og da er det en naturlig skepsis der, som ligger i det at man ser at den rivende utviklingen veldig ofte går på bekostning av livsgrunnlaget vårt. Så man må på en måte ha det med hele tiden. Jo mer kunnskap vi har jo større mulighet har vi for å gjøre en feil, en større feil. Jeg tror det er en veldig sunn skepsis på hvor man har gode diskusjoner.” (MDG informant).

Partiet som teknologioptimistisk baserer seg på at *”[...] ny teknologiutvikling og utprøving og igangsetting av fornybar energiproduksjon [har] en viktig plass.”* (MDG partiprogram, s.4), og at det er en nødvendighet for å kunne løse miljøproblemet. Partiets vilje til å styre den teknologiske utviklingen mener jeg henger sammen med teknologioptimismen. Feil, eller for liten, styring av teknologisk bruk og utvikling har skapt miljøproblemet, men ved at teknologi er nødvendig for å løse problemet så er det også nødvendig å styre den. Informanten beskriver partiets holdning til å styre teknologisk utvikling som *”Så vidt lenger mot innflytelse enn midten.”* (MDG informant). Denne posisjonen begrunnes med:

”Fordi vi er veldig opptatt av å ta noen grep og påvirke. Vi ønsker jo, men særlig på den positive siden, vi ønsker å utvikle de nye, det som Norge skal leve av etter oljen. Vi er veldig opptatt av å skape innovasjon og sette i gang den teknologiutviklingen. [...] Men grunnen til at vi står veldig mot midten er selvfølgelig at det ikke er noen mulighet for de største økonomiene i verden er jo ikke land. Det er jo bedrifter, hvert fall mange av dem. Så det er jo ikke mulig for enkelt land eller samarbeid mellom land å ta helt grep om teknologiutviklingen, den vil skje uansett.” (MDG informant)

Skepsisen politikkenes kontroll over den teknologiske utviklingen tillegges her er det Sejersted kaller *systemtvang*, men partiet forklarer at de ønsker å styre teknologisk utvikling, at de er

”veldig opptatt av å ta noen grep og påvirke”. Tidligere har det vært nevnt partiets vilje til å ”[...] *velge teknologier slik at vi oppnår bedre, tryggere og enklere liv.*” (MDG partiprogram, s.24). Med dette grunnlaget oppfattes MDG som et *teknologioptimistisk* parti, som er *optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling.*

Automatisering

MDG er *optimistisk til automatisering.* Dette fordi at partiet ikke oppfatter automatisering som skadelig for arbeidslinja, men snarere vil det sørge for at noen av partiets visjoner vil kunne bli realisert. Disse visjonene er som nevnt tidligere redusert arbeidstid, men også redusert arbeidsbehov. På spørsmål om hvorfor partiet ikke har diskutert automatisering som et begrep utad forteller informanten:

”Det er en intern debatt og på en måte så har vi tatt det opp litt fordi vi snakker om redusert arbeidstid. Vi snakker om at det er mulig. Og så er motargumentet ofte at det vil alltid være mer arbeidsoppgaver å gjøre. [...] Jeg tror svaret mitt må være at vi ikke føler at samfunnet er helt modent for det, men at vi prøver å snakke litt om redusert arbeidstid og at vi snakker om at vi kan effektivisere en god del oppgaver.” (MDG informant)

I partiets interne debatt er det altså ifølge informanten ingen negative følger som diskuteres, men heller muligheter som effektivisering og av arbeidsoppgaver og potensielt redusert arbeidstid. Automatisering passer ifølge informanten fint inn i partiets politikk, slik informanten forklarer det som positivt at det potensielt sett blir mindre arbeid for mennesker:

”[...] vi har jo et pågående ønske om at folk skal kunne jobbe mindre og vi skal kunne tilrettelegge for det. Sånn sett er vi kanskje bedre rustet enn mange andre partier i fremtiden og vi har kanskje sett den komme.” (MDG informant)

Automatisering bringer altså med seg interessante muligheter for MDG. De sosiale utfordringene som følge av automatisering, som økt sosial og økonomisk ulikhet, er ikke veldig bekymringsverdige for partiet på grunn av troen på ”[...] *at vi kan klare å lage et samfunn hvor vi fordeler denne verdiskapningen på samme måte som vi har klart å ta del i oljeeventyret.*” (MDG informant). MDG har også programfestet en universell samfunnslønn, borgerlønn, som er en garantert minsteinntekt for alle, en ide som ofte går igjen i sammenheng med automatisering (MDG partiprogram, s.34). MDG er altså *optimistisk til*

automatisering fordi automatisering ikke står i veien for arbeidslinja, men heller virker å kunne bidra til at noen av partiets visjoner kan realiseres.

Oppsummering

Ifølge mine data ønsker MDG å *beholde arbeidslinja*, men ønsker visse modifikasjoner i arbeidslinjas rammeverk, som kortere arbeidstid. Partiet benytter seg av *pragmatismen* som metode for politisk handling, med gradvise løsninger på problemer. MDG er *teknologioptimister*, mye grunnet at teknologi er nødvendig for å løse problemer samtidig som man beholder en høy levestandard. MDG er *optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling*, noe som er nødvendig for å kunne løse viktige problemer for samfunnet. Partiet er *optimistisk til automatisering*, fordi det ikke er i veien for arbeidslinja, men kan realisere visse ønskede endringer i arbeidslinja.

4.2 Oppsummering av de politiske partienes utopiske profil

For å oppsummere de politiske partienes utopiske profil har jeg lagd en tabell (se Tabell 4.1 på neste side), inspirert av den tabellen som tidligere var brukt for å oppsummere det teoretiske rammeverket i utopisk profil (se Tabell 2.3 tidligere i denne oppgaven). I Tabell 4.1 skal de forskjellige partienes posisjoner i den utopiske profilens dimensjoner, slik de er presentert og begrunnet i dette kapittelet, være enkelt og oversiktlig tilgjengelig.

	FrP	Høyre	Venstre	Ap	SV	MDG
2.2.1 <i>Hva slags samfunnsvisjon har partiet?</i>	Beholde arbeidslinja	Beholde arbeidslinja	Beholde arbeidslinja	Beholde arbeidslinja	Beholde arbeidslinja	Beholde arbeidslinja
2.2.2. <i>Benytter partiet pragmatisme eller utopi som metode for politisk handling?</i>	Pragmatisme	Pragmatisme	Pragmatisme	Pragmatisme	Pragmatisme	Pragmatisme
2.2.3. <i>Er partiet styringsoptimistisk eller styringspessimistisk?</i>	Styringspessimistisk	Styringspessimistisk	Styringspessimistisk	Styringsoptimistisk	Styringsoptimistisk	Styringsoptimistisk
2.2.4. <i>Er partiet optimistisk eller pessimistisk til teknologisk utvikling?</i>	Teknologioptimistisk	Teknologioptimistisk	Teknologioptimistisk	Teknologioptimistisk	Teknologioptimistisk	Teknologioptimistisk
2.2.5 <i>Ønsker partiet å styre den teknologiske utviklingen?</i>	Pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling	Pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling	Pessimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling	Optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling	Optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling	Optimistisk til politisk styring av teknologisk utvikling
2.2.6 <i>Er partiet pessimistisk eller optimistisk til automatisering?</i>	Optimistisk til automatisering	Optimistisk til automatisering	Optimistisk til automatisering	Optimistisk til automatisering	Optimistisk til automatisering	Optimistisk til automatisering

Tabell 4.1: Oppsummering av de politiske partienes utopiske profil.

5. UTOPISK TENKNING I HØYMODERNITETEN: ANALYSE AV DATA

Hittil i oppgaven har jeg redegjort for det sosiologiske bakteppet for denne oppgaven, nemlig samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten, og tre hypoteser og forskningsspørsmål som er utledet fra hver sin sosiologiske teori om endring i den utopiske tenkningen som følge av denne samfunnsutviklingen. Deretter har jeg redegjort for et analyseredskap jeg har kalt utopisk profil, som systematiserer de politiske partienes holdninger til bestemte temaer og spørsmål. Ved hjelp av redskapet utopisk profil skal jeg kunne svare på de tre forskningsspørsmålene, noe som skal kunne hjelpe meg å undersøke om de tre hypotesene får empirisk støtte i denne oppgaven. I dette kapitlet vil jeg tilnærme meg en forståelse og et grunnlag for å kunne svare på hva som skjer med den utopiske tenkningen i norsk politikk i samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten.

Dette kapitlet er delt i tre deler. I første del vil jeg undersøke om de tre hypotesene har empirisk støtte, slik det vises i denne oppgavens empiri. I andre del vil jeg undersøke hvorfor – eller hvorfor ikke – de tre hypotesene får empirisk støtte. I tredje og siste del vil jeg se på hvilke implikasjoner dette kan sies å ha for forståelsen av den utopiske tenkningen i norsk politikk.

5.1 De tre hypotesenes empiriske holdbarhet

Jürgen Habermas, Anthony Giddens og Jean-Francois Lyotard har hver sin teori om samfunnets utvikling fra industrisamfunnet og til høymoderniteten. Fra hver av disse teoriene har jeg utledet en hypotese om endring i den utopiske tenkningen som følge av denne samfunnsutviklingen. For å undersøke den empiriske holdbarheten til disse tre hypotesene vil jeg svare på tre forskningsspørsmål, som hver for seg er relevant for hver sin hypotese (se Tabell 2.2 for en oversikt over de tre teoriene, hypotesene og forskningsspørsmålene). Videre vil jeg nå kort redegjøre for de tre teoriene og hypotesene hver for seg, hva jeg kan forvente å finne ifølge den enkelte teori, og deretter om min empiri gir støtte til den enkelte teorien og hypotesen ved å se på svaret som gis på det relevante forskningsspørsmålet (vil her minne om en oppsummering av det empiriske grunnlaget i Tabell 4.1). Til slutt vil jeg kort oppsummere de sosiologiske teorienes empiriske holdbarhet.

5.1.1 Jürgen Habermas og arbeidsutopien

Ifølge Jürgen Habermas var industrisamfunnet preget av en arbeidsutopi, det vil si at samfunnet skulle realisere sin utopi gjennom arbeid og industriell produksjon. I høymoderniteten mener Habermas at en arbeidsutopi er et hinder for samfunnets utopiske energi, da utopien og disse midlene ikke lenger samsvarer med den nye formen for samfunn. Han mener at i høymoderniteten har produktivkreftene forvandlet seg til destruktivkrefter, samt at arbeidets og produksjonens viktighet for samfunnet og samfunnsutviklingen har minsket. Ifølge Habermas er resultatet av dette at samfunnet blir ”fanget” i et velferdssystem bestående av kompromisser mellom demokratiske og kapitalistiske interesser, preget av reformbasert og gradvis samfunnsutvikling, og på denne måten er den utopiske energien å regne som uttømt.

Vi kan ifølge Habermas sin teori om arbeidsutopien forvente å finne at et samfunn i høymoderniteten ikke lenger er preget av arbeidsutopien. Det vil si at arbeid og arbeidslinja ikke vil ha en viktig og sentral rolle for de politiske partier. Hypotesen som er utledet fra Habermas’ teori er som følger: *Norsk politikk er i liten grad preget av arbeidsutopien*, og den empiriske holdbarheten til denne hypotesen undersøkes ved å svare på følgende forskningsspørsmål: *Er norsk politikk i liten grad preget av arbeidsutopien?* Dersom arbeidsutopien fortsatt skulle vise seg å spille en viktig rolle så vil dette, slik Habermas ser det, bety at samfunnet har uttømt sin utopiske energi.

De politiske partienes utopiske profil som er presentert i denne oppgaven etterlater liten tvil om arbeidsutopiens rolle i norsk politikk. Samtlige av de deltakende partier, fra FrP på ytterste høyreside, til SV på ytterste venstreside, samt det blokkuavhengige MDG, ønsker å beholde arbeidslinja. Både SV og MDG ønsker derimot noen modifikasjoner i arbeidslinja velkommen, hovedsakelig kortere arbeidstid.

Blant begrunnelsene for å bevare arbeidslinja så er særlig velferdssystemets avhengighet av arbeid viktig, og er et argument som går igjen hos samtlige partier med unntak av SV (som likevel ikke er så langt unna idet de mener at arbeid skaper rikdom for samfunnet, og er viktig for fordelingen av makt og ressurser i samfunnet). Arbeid gir i denne sammenhengen velferdssamfunnet ressurser og reduserer offentlige utgifter. Arbeid og arbeidslinja er slik å forstå en nødvendighet for å kunne praktisere et velferdssamfunn, en tanke som støttes av både høyre- og venstresiden i norsk politikk.

Et annet viktig poeng er arbeidets rolle for individet. Hos FrP og Venstre kommer dette implisitt fram i arbeidets evne til å gi individet frihet, ved å gi individet inntekt og dermed større økonomisk frihet. For Høyre og Ap gir arbeid individuell trygghet, det vil si økonomisk trygghet i form av å være inntektsgivende. SV mener at arbeid er en måte å jevne ut forskjeller på, det vil si at arbeid fordeler makt og ressurser i samfunnet, og på denne måten kan vi forstå at arbeid skal kunne komme alle individer til gode. For MDG er arbeid viktig som en måte å integrere individet i samfunnet på, gjennom å tilby et sosialt fellesskap og som en meningsfull måte å bruke tiden på.

Som vi ser så finnes det forskjellige begrunnelser for å beholde arbeidslinja blant de politiske partiene, både med hensyn til individ og samfunn. Den empiriske holdbarheten til hypotesen som er utledet fra Jürgen Habermas sin teori, nemlig at *arbeidsutopien i liten grad preger norsk politikk* viser seg å i liten grad å få støtte i min empiri – svaret på det relevante forskningsspørsmålet virker å være nei, norsk politikk fremstår i stor grad å være preget av arbeidsutopien. I min empiri virker arbeidslinja som svært sentral blant de norske politiske partier og norsk politikk som helhet, både for partienes dagligdagse politikk, samt i deres ideologiske grunnlag.

5.1.2 Anthony Giddens og høyre/venstre-aksen

Maktforholdet mellom stat og marked for samfunnsutviklingen er i høyre/venstre-aksen et av de viktigste konfliktlinjene mellom høyre- og venstresiden, noe som skaper sterke politiske motsetninger. Ifølge Anthony Giddens var høyre/venstre-aksen sentral i industrisamfunnet, og ga potensiale for radikal politikk som følge av denne aksens motsetninger. I samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten så skjer det en utvikling, fra det Giddens kaller frigjørende politikk, og over til livspolitikk, det vil si at livspolitiske problemstillinger blir viktigere for samfunnet og politikken. Den frigjørende politikken idealer om rettferdighet, likhet og deltakelse blir altså mindre viktig i høymoderniteten, og livspolitiske problemstillinger, som handler om livsstil og spør ”hvordan skal vi leve?” relatert til temaer som miljø og teknologi, blir viktigere. Ifølge Giddens vil ikke høyre/venstre-aksen kunne gi like dype politiske konfliktlinjer i de livspolitiske problemstillinger, og politikken vil dermed miste mye av sitt potensiale for radikal politikk – de sterke politiske motsetningene mellom høyre og venstre blir borte i et livspolitisk landskap.

Skulle det vise seg at høyre/venstre-aksen er relevant for å forstå norsk politikk, så vil det, slik Giddens kan tolkes, føre til redusert radikal politikk.

Hvis Giddens har rett så burde det ikke være et tydelig skille mellom høyre- og venstresiden i norsk politikk, som et samfunn i høymoderniteten. Hypotesen som i denne oppgaven er utledet fra Giddens' teori er: *Høyre/venstre-aksen er i liten grad relevant for å forstå norsk politikk*, en hypotese som i denne oppgaven enten kan få empirisk støtte, eller ikke, ved å se om det finnes et tydelig skille mellom høyre og venstre i spørsmål om politisk styring av samfunnsutvikling og teknologisk utvikling. Dette er spørsmål hvor maktforholdet mellom stat og marked er relevant, og hvor "arven" etter høyre/venstre-aksen bør være mulig å undersøke. Forskningsspørsmålet som i denne sammenhengen skal besvares er: *Er høyre/venstre-aksen i liten grad relevant for å forstå norsk politikk?*

I denne oppgavens empiri har jeg funnet at det *er* et tydelig skille mellom høyre- og venstresiden i norsk politikk. I spørsmålet om politisk styring av samfunnsutviklingen så ser fordelingen slik ut: FrP, Høyre og Venstre er å regne som styringspessimister, mens Ap, SV og MDG er styringsoptimister. Blant de styringspessimistiske partiene er en liberalistisk holdning om mindre statlig makt over individet sentral, og de virker å sette stor pris på markedsøkonomiens mulighet til å gi individer frihet. Markedsøkonomiens sentrale plass hos de styringspessimistiske partiene er tydelig, og FrP, Høyre og Venstre ønsker alle et relativt fritt marked, som ifølge disse partiene er viktige for samfunnsutviklingen. De styringsoptimistiske partiene virker å dele en grunnleggende markedskritisk holdning, og Ap, SV og MDG er alle tydelige på at de ønsker politisk styring av både samfunnsutviklingen og markedsøkonomien. Slik politisk styring hevder de er nødvendig for å utvikle samfunnet i den retningen de mener er riktig.

I spørsmålet om politisk styring av den teknologiske utviklingen ser vi også et lignende skille. Høyresiden, det vil si FrP, Høyre og Venstre er lite villige til politisk styring av den teknologiske utviklingen. FrP og Høyre poengterer at de heller ønsker å begrense den teknologiske utviklingen etter etiske hensyn, men ellers ønsker de å overlate den teknologiske utviklingen til markedet. Venstre ønsker å styre den teknologiske utviklingen på områder med det de kaller markedssvikt, som med miljø- og klimaproblematikk, og denne styringen gjøres da gjennom markeds mekanismer. Høyresiden i norsk politikk ønsker altså i stor grad at teknologisk utvikling skal overlates til andre instanser enn politikken. Venstresiden, her

representert av Ap, SV og MDG virker på sin side mer villige til politisk styring av teknologisk utvikling. For SV og MDG er det å politisk styre den teknologiske utviklingen nødvendig for å kunne løse problemer for samfunnet, og de er skeptiske til å overlate teknologisk utvikling til markedet. Ap er tydelige på at det er nødvendig med politisk styring av teknologisk utvikling for å sørge for at det kommer noe positivt ut av den, og at det er den politiske kraften bak teknologien som har bidratt til å bedre samfunnet.

Slik kan vi forstå at det finnes et skille mellom høyre- og venstresiden i norsk politikk, i spørsmål om politisk styring av samfunnsutvikling og teknologisk utvikling. På den ene siden er de styringsoptimistiske, både til samfunnsutvikling og teknologisk utvikling. I maktforholdet mellom stat og marked er i dette tilfellet staten det sterke alternativ, og Ap, SV og MDG er å regne som venstrepartier som følge av deres vilje til og ønske om politisk styring. På den andre siden er de styringspessimistiske partiene, Høyre, FrP og Venstre, som i større grad ønsker å overlate både samfunnsutvikling og teknologisk utvikling til markedet. Svaret på det relevante forskningsspørsmålet virker å være nei, høyre/venstre-aksen virker i min empiri å være relevant for å forstå norsk politikk. Hypotesen som er utledet fra Anthony Giddens' teori viser seg altså ikke få støtte i denne oppgavens empiri.

5.1.3 Jean-Francois Lyotard og vitenskapsteknologisk optimisme

Jean-Francois Lyotard mener at industrisamfunnet var preget av en vitenskapsteknologisk optimisme. Denne optimismen spilte en viktig rolle for det han kaller metafortellinger, totalitære konsepter som ga veiledning til samfunnsutviklingen. Lyotard mener at disse metafortellingene er å regne som døde i høymoderniteten, mye grunnet endringer i vitenskapens og teknologiens forhold til samfunnet, endringer som fører til at høymoderniteten er å regne som vitenskapsteknologisk pessimistisk. Det er i hovedsak tre årsaker for utviklingen av denne pessimismen: vitenskap og teknologi har blitt *misbrukt* av metafortellinger til å begå grusomheter, vitenskap og teknologi har blitt *instrumentalisert* av idealer om effektivisering og produktivitet fremfor av sannhet, og at vitenskapen har omfavnet *paralogier*, det vil si at vitenskapen utvikler seg selv, ikke i jakten på sannhet, men gjennom å oppdage og feilrette vitenskapens egne inkonsistenser og feilslutninger. I høymoderniteten har ikke lenger metafortellingene et vitenskapsteknologisk grunnlag for å kunne gi sikkerhet og optimisme på vegne av metafortellingene, og dermed dør metafortellingene ut.

Hvis Lyotard skulle ha rett i sin teori så vil norsk politikk, som et samfunn i høymoderniteten, være preget av en vitenskapsteknologisk pessimisme. Hypotesen som utledes fra Lyotard er som følger: *Norsk politikk er i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk*. Denne hypotesens empiriske holdbarhet skal undersøkes ved å svare på følgende forskningsspørsmål: *Er norsk politikk i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk?* Ved å se på de politiske partienes enten optimistiske eller pessimistiske holdning til teknologisk utvikling og automatisering vil jeg kunne få et svar på dette forskningsspørsmålet.

I min empiri har jeg funnet at norsk politikk *er* preget av en vitenskapsteknologisk optimisme. Mine data tyder på en nærmest utelukkende vitenskapsteknologisk optimisme, både med hensyn til teknologisk utvikling og til automatisering.

Blant partienes begrunnelser for deres optimisme til teknologi og teknologisk utvikling er det særlig en årsak som går igjen: teknologi som nødvendighet for å løse eksisterende og fremtidige problemer for samfunnet. Teknologi fremstår særlig som en forutsetning for å løse problemer knyttet til miljø og velferd. Blant partiene Ap, Venstre, SV og MDG nevnes miljøproblemer i sammenheng med teknologisk utvikling, og at dette gir grunn for å være optimistisk. Teknologi som løsning på velferdsutfordringer er en annen årsak for optimisme hos partiene FrP, Høyre, Venstre og Ap. Ap, SV og MDG er videre optimistisk til teknologisk utvikling på grunn av deres optimisme til å kunne styre teknologisk utvikling og bruk.

Samtlige av partiene er også å regne som optimistiske til automatisering. Et fellestrekk er at ingen av partiene virker å være bekymret for teknologisk arbeidsledighet som følge av automatisering. For FrP, Høyre, Venstre og Ap så vil automatisering kunne sørge for en omstilling i arbeidsmarkedet, der arbeidsoppgaver med behov for menneskelig arbeidskraft kan få flere arbeidere. Venstre, Ap, SV og MDG mener at automatisering vil bidra til økt produktivitetsvekst og dermed kunne gjøre gevinsten av arbeidet større. Særlig for Ap, SV og MDG vil denne optimismen avhenge av fordelingene av denne gevinsten. For MDG og SV vil automatisering videre kunne realisere ønskede endringer i arbeidslinja, særlig kortere arbeidstid.

Mine data gir derfor følgende svar på det relevante forskningsspørsmålet: nei, norsk politikk virker i stor grad å være vitenskapsteknologisk optimistisk. Min empiri gir dermed ikke støtte til hypotesen som i denne oppgaven er utledet fra Lyotard. Samtlige partier virker å være

optimistiske til teknologisk utvikling og automatisering. Norsk politikk er, selv i høymoderniteten, å regne som vitenskapsteknologisk optimistisk.

5.1.4 Ingen empirisk støtte til de tre hypotesene

Jeg har ved hjelp av mitt datamateriale besvart de tre forskningsspørsmålene, og på denne måten fått testet de tre sosiologiske teoriene og de tre hypotesene som er utledet fra disse. Det viser seg at norsk politikk i høymoderniteten *er* preget av arbeidsutopien, at høyre/venstre-aksen *er* relevant for å forstå norsk politikk, og at norsk politikk *er* preget av en vitenskapsteknologisk optimisme. Ingen av de tre hypotesene får altså empirisk støtte i mine data.

Men hvorfor er det en slik diskrepans – en uoverensstemmelse – mellom den sosiologiske teorien og denne oppgavens empiri? Videre vil jeg forsøke å gi svar på dette spørsmålet og finne ut hva som kan forårsake denne diskrepansen.

5.2 Hvorfor er det et en diskrepans mellom teori og empiri?

Som vist har ingen av de tre hypotesene fått empirisk støtte i denne oppgavens empiri. Her ønsker jeg å undersøke hvorfor dette er tilfellet – altså hvorfor er det en diskrepans mellom den sosiologiske teorien og oppgavens empiri? For å svare på dette spørsmålet, vil jeg presentere tre potensielle forklaringer på hvorfor det er en slik uoverensstemmelse.

Første forklaring er at det *ikke* har foregått en norsk samfunnsutvikling fra industrisamfunnet og til høymoderniteten, altså at de tre sosiologiske teoriene tar utgangspunkt i et premiss som ikke har funnet sted. Andre forklaring er at det har skjedd en slik samfunnsutvikling, men at norsk politikk og norske politikere ikke har tilpasset seg denne utviklingen – politikken har ikke fulgt med i timen, og det er et slags *utopisk etterslep*. Tredje forklaring er at de tre sosiologiske teoriene og hypotesene ikke får støtte i denne oppgavens empiri fordi den utopiske tenkningen i norsk politikk er tett knyttet til det man kan kalle *modernitetens utopiske dypstruktur*, og at det er noen grunnleggende og fundamentale karakteristikk i den utopiske tenkningen som ikke påvirkes av den aktuelle samfunnsutviklingen. Det vil si at samfunnet *har* utviklet seg, politikerne *har* fulgt med i timen, og at en endring i utopisk tenkning ikke nødvendigvis følger en slik samfunnsutvikling. Jeg mener denne tredje forklaringen er mest fruktbar og lovende, og vil dermed bruke størst plass på å redegjøre for

denne. Videre vil jeg nå mer utdypende presentere, hver for seg, de tre forslagene til forklaringer på diskrepansen mellom den sosiologiske teorien og oppgavens empiri.

5.2.1 Første forklaring – ingen samfunnsutvikling å spore?

I denne forklaringen vil jeg undersøke om det *ikke* har skjedd en samfunnsutvikling, og at det norske samfunnet er å regne som et industrisamfunn. Dette kan forklare uoverensstemmelsen mellom den sosiologiske teorien og denne oppgavens empiri ved at teorien tar utgangspunkt i et premiss om en samfunnsutvikling som ikke har funnet sted. Denne samfunnsutviklingen er et mye omdiskutert tema i sosiologen, men som jeg skal vise så bør det være rimelig å anta at en slik samfunnsutvikling har funnet sted, og at denne forklaringen på diskrepansen ikke er tilstrekkelig.

Jeg har tidligere i oppgaven redegjort for noen viktige karakteristikker for industrisamfunnet. Et industrisamfunn innebærer blant annet at et samfunn er preget av det nasjonale fremfor det globale, av homogenitet fremfor mangfold, av industri og produksjon framfor service- og kunnskapsyrker, av tradisjonelle kjønnsroller og kjernefamilien, og av relativt liten sosial mobilitet. Det norske samfunnet er derimot å regne som i høymoderniteten: det norske samfunnet befinner seg i en globalisert verden, med stor fysisk, økonomisk og kommunikativ trafikk på tvers av landegrenser. Det norske samfunnet er preget av stort kulturelt og etnisk mangfold⁹. Service- og kunnskapsyrker utgjør et flertall av arbeidsplassene i Norge, og er viktige i den norske arbeidskraften (Statistisk sentralbyrå 2015, s.40). Familielivet har endret seg, med nye tilskudd i norske familieformer som tillegg til kjernefamilien, som for eksempel likekjønnede ekteskap og deres rettigheter for anskaffelse av barn, samt større deler ugifte samboere og aleneboende (Statistisk sentralbyrå 2015, s.6). Det norske samfunnet har også relativt høy sosial mobilitet, med store muligheter til å velge det livet en selv ønsker, med fritt valg av yrke og utdanning. Med andre ord: på tross av at denne samfunnsutviklingen er et sosiologisk omdiskutert tema, så er det mye som tyder på at det norske samfunn ikke er et industrisamfunn – det er sosiologisk sett rimelig å anta at det *har* skjedd en samfunnsutvikling, og det finnes mange spor etter denne utviklingen. Det er dermed ikke tilstrekkelig å forklare de tre sosiologiske teoriens diskrepans med oppgavens empiri ved at det ikke har skjedd en samfunnsutvikling.

---

⁹ <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/stort-mangfold-i-lille-norge> (Sist sett: 14/10/16, kl. 14:45)

5.2.2 Andre forklaring – har ikke politikerne fulgt med i timen?

Den andre forklaringen går ut på at diskrepansen mellom den sosiologiske teorien og empirien kan forklares ved at norsk politikk og norske politikere kan sies å ikke ha fulgt med på samfunnsutviklingen. Dette innebærer at det *har* skjedd en samfunnsutvikling, som forklart i første forklaring, men at politikken ikke har lyktes å utvikle seg i takt med samfunnsutviklingen, det er et slags ideologisk og utopisk etterslep. De tre sosiologiske teoriene bommer her på sine antakelser om endringer i den utopiske tenkningen, ikke fordi det ikke har skjedd en samfunnsutvikling, men fordi det ikke har skjedd en politisk og ideologisk utvikling – det er et utopisk etterslep i norsk politikk.

Også denne forklaringen mener jeg ikke er tilstrekkelig nok til å kunne forklare uoverensstemmelsen mellom teorien og empirien – jeg vil påstå at politikken og politikerne *har* fulgt med i timen. I arbeidet med denne oppgaven har jeg gjennomført både intervju med informanter fra de politiske partiene og dokumentanalyse av dokumenter tilhørende de politiske partiene. Jeg sitter igjen med et klart og tydelig inntrykk av at informantene hadde reflekterte og gjennomtenkte svar, som viste at både de og deres politiske parti er på nivå med samfunnsutviklingen. Det samme inntrykket har jeg etter å ha lest og analysert partienes dokumenter. Det helhetlige inntrykket, som følge av svarene til mine informanter og informasjonen i partienes dokumenter, er altså at norsk politikk har fulgt med i timen. Dette bringer oss til en tredje forklaring, som jeg mener er mer fruktbar.

5.2.3 Tredje forklaring – modernitetens utopiske dypstruktur

I denne forklaringen vil jeg lansere en tredje og mer lovende forklaring på diskrepansen mellom den sosiologiske teorien og oppgavens empiri. Det som hos de sosiologiske teoriene til Jürgen Habermas, Anthony Giddens og Jean-Francois Lyotard fortone seg som utdatert utopisk tenkning knyttet til industrisamfunnet, vil jeg her hevde er uttrykk for den utopiske kjernen i *det moderne prosjektet*. Det moderne prosjektets utopiske kjerne er basert på liberale idealer og menneskets frigjøring, og i det norske samfunnet kommer det moderne prosjektet til uttrykk i det som kan kalles *modernitetens utopiske dypstruktur*. Denne utopiske dypstrukturen fremstår fundamental og overordnet samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten. Det norske samfunnets *versjon* av det moderne prosjektet er et to hundre år gammelt norsk samfunnsprosjekt knyttet til en liberal egalitær utopi.

Denne forklaringen tar altså utgangspunkt i at det *har* skjedd en samfunnsutvikling, og at norske politiske partier og politikere *har* fulgt med i timen. Diskrepansen forklares her av at norsk politikk forsøker å implementere det moderne prosjektets utopiske kjerne i høymoderniteten, gjennom modernitetens utopiske dypstruktur og det to hundre år gamle norske samfunnsprosjektet. La meg forklare nærmere.

Modernitetens utopiske dypstruktur gir et *rammeverk* for den utopiske tenkningen i norsk politikk. Dette rammeverket er knyttet til selve den utopiske kjernen i det moderne prosjektet, slik det ble beskrevet av Immanuel Kant i 1784, og baserer seg på den liberale ideen om at mennesket skal frigjøre seg fra umyndiggjørende former for sosiale strukturer (Kant 1991, s.54). Med andre ord er *menneskets frigjøring* sentralt i det moderne prosjektet. Modernitetens utopiske dypstruktur og dens rammeverk kan oppsummeres i tre elementer, i form av betingelser for den utopiske tenkningen. Denne oppsummeringen av de tre betingelsene er som følger: "[...] *et produkt av kombinasjonen av tro på fremtiden, oppdagelsen av menneskets mulighet til å bli herre over sin egen skjebne og analyser av historiske situasjoners politiske potensial.*" (Aakvaag 2007, s.207).

Disse tre betingelsene i modernitetens utopiske dypstruktur har jeg, ved hjelp av oppgavens empiri, funnet å komme til uttrykk i norsk politikk. *Tro på fremtiden* kommer til uttrykk i den vitenskapelige optimismen, med tro på at eksisterende og fremtidige problemer kan løses ved hjelp av vitenskap og teknologi, men også ved at arbeid og produksjon stadig skal kunne forbedre samfunnet. *Menneskets mulighet til å bli herre over egen skjebne* kommer til uttrykk i arbeidsutopien, der arbeid gir mennesket mulighet til å bli herre over både natur og samfunn – og dermed sin egen skjebne. For individet skal arbeid gi sosial mobilitet og selvbestemmelse, mens for samfunnet skal arbeid gi mulighet for kontroll over omverdenen og naturen, ved hjelp av vitenskapelig forståelse og teknologiske instrumenter. *Analyser av historiske situasjoners politiske potensial* kommer til uttrykk i høyre/venstre-aksens konfliktlinjer for hva som er den beste politiske strategien for å utløse det politiske potensialet i ulike situasjoner. Maktforholdet mellom stat og marked viser seg i norsk politikk som en viktig konfliktlinje, nettopp i spørsmål om hva som er den beste politiske strategien i forskjellige situasjoner. Som vi ser virker modernitetens utopiske dypstruktur å komme til uttrykk i norsk politikk, og det som ifølge Habermas, Giddens og Lyotard betraktes som utdatert utopisk tenkning tilhørende industrisamfunnet er heller uttrykk for modernitetens utopiske dypstruktur og det moderne prosjektet.

I det norske samfunnet er det som nevnt å finne en egen variant av det moderne prosjektet. Gjennom modernitetens utopiske dypstruktur kan vi finne spor av et to hundre år gammelt norsk samfunnsprosjekt knyttet til en *liberal egalitær utopi*, med idealer om *lik individuell frihet for alle*. Dette norske samfunnsprosjektet kan beskrives som en moderniseringsprosess, som siden 1814 har vært sentralt for det norske samfunnet, norske politiske institusjoner og den politiske tenkningen i det norske samfunnet (Aakvaag 2016, s.8). Denne moderniseringsprosessen kan oppsummeres på følgende måte: ”*One influential way to describe the modernization of Norway is as a cumulative process whereby, bit by bit, new categories of individuals – peasants, workers and women – have been included as full members into society.*” (Aakvaag 2016, s.1). Som vi ser fremstår det norske samfunnsprosjektet som inspirert av det moderne prosjektets liberale utopiske kjerne.

Ifølge min empiri har jeg funnet det norske samfunnsprosjektet og den liberale egalitære utopien komme til uttrykk i norsk politikk. Arbeidsutopien, slik vi kjenner den fra Jürgen Habermas, bidrar til å realisere menneskets mulighet til å bli herre over egen skjebne. I min empiri har jeg funnet at arbeidslinja og arbeid blant de politiske partiene ses på som viktig for å jevne ut forskjeller i samfunnet, sørge for deltakelse i samfunnet, og å bidra til et sikkerhetsnett slik at ingen faller utenfor. Slik sett fremmer arbeidsutopien inkludering, og hindrer ekskludering, av samfunnsmedlemmer. Den frigjørende politikken er viktig for høyre/venstre-aksen, og slik Anthony Giddens kan forstås tyder høyre/venstre-aksens fortsatte relevans i norsk politikk på at den frigjørende politikken problemstillinger også er viktig i norsk politikk. I disse problemstillingene er liberale idealer om rettferdighet, likhet og deltakelse sentrale, og problemstillingene handler om *livssjanser*, og søker etter å frigjøre mennesker fra tradisjonenes begrensninger på deres liv. Slik sett inkluderes også stadig flere mennesker som fullverdige og likestilte medlemmer i samfunnet. Mitt funn av norsk politikk som vitenskapsteknologisk optimistisk utelukker ikke, slik Jean-Francois Lyotard tolkes, at norsk politikk er preget av en metafortelling. På denne måten kan den liberale egalitære utopien potensielt være en en metafortelling som har påvirket det norske samfunnet og norsk politikk i to hundre år, som en del av det norske samfunnsprosjektet.

Ved hjelp av denne forklaringen kan vi altså forstå at det *har* skjedd en samfunnsutvikling fra industrisamfunnet og til høymoderniteten, og at norske politiske partier og politikere *har* fulgt med i timen. Diskrepansen mellom den sosiologiske teorien og oppgavens empiri kan

forklares ved at Habermas, Giddens og Lyotard i sine teorier betrakter arbeidsutopien, høyre-venstre-aksens relevans og vitenskapsteknologisk optimisme som karakteristikk for den utopiske tenkningen tilhørende industrisamfunnet, mens disse karakteristikkene heller viser seg å tilhøre selve kjernen i den utopiske tenkningen i det moderne prosjektet. De tre karakteristikkene er en del av rammeverket som modernitetens utopiske dypstruktur pålegger den utopiske tenkningen i norsk politikk, og fremstår fundamentalt forankret i det norske samfunnet og det norske samfunnsprosjektet. På denne måten kan diskrepansen forklares ved at modernitetens utopiske dypstruktur overskrider de tre teoriene antakelser om endringer i den utopiske tenkningen som følge av samfunnets utvikling til høymoderniteten, og min empiri gir dermed ikke støtte til hypotesene som er utledet fra de tre sosiologiske teoriene.

Det er likevel et problem, et spørsmål, som gjenstår å undersøkes. Dersom det finnes en slik utopisk dypstruktur, inspirert av det moderne prosjektet, og som i norsk politikk uttrykkes i et norsk samfunnsprosjekt og en liberal egalitær utopi, hvorfor er det da så lite snakk om utopiske visjoner? Hvorfor har jeg funnet at norsk politikk virker å foretrekke pragmatismen som metode for politisk handling? Jürgen Habermas og Anthony Giddens er i sine teorier begge inne på en form for *reduksjon* i den utopiske tenkningen som følge av at den utopiske tenkningen ikke endrer seg i takt med samfunnets utvikling til høymoderniteten – der resultatet er en form for pragmatisme. Habermas antar at resultatet av arbeidsutopiens fortsatte eksistens i høymoderniteten er et velferdssystem med uttømt utopisk energi og reformbaserte midler. Giddens mener at høyre/venstre-aksens fortsatte relevans i høymoderniteten vil føre til redusert radikal politikk, og at det dermed handler om mindre reformer og modifikasjoner av det etablerte systemet. Både Habermas og Giddens kan her tolkes som å ha rett – jeg har jo funnet at pragmatismen er den foretrukne metoden for politisk handling i norsk politikk. Spørsmålet om hvorfor og hvordan det kan eksistere en utopisk dypstruktur og pragmatisme i norsk politikk skal jeg nå undersøke nærmere.

5.3 Utopisk pragmatisme: avstanden mellom utopi og virkelighet

Hittil har jeg funnet at de tre sosiologiske teoriene og de tre hypotesene som er utledet fra disse teoriene ikke får empirisk støtte i denne studien - det er en diskrepans mellom teorien og empirien. Det jeg har argumentert for som den mest lovende forklaringen på denne diskrepansen er at de tre sosiologiske teoriene til Habermas, Giddens og Lyotard mener er utdatert politisk tenkning og tilhørende industrisamfunnet, viser seg å være uttrykk for et rammeverk for den utopiske tenkningen i norsk politikk som er inspirert av den utopiske

kjernen i det moderne prosjektet. Jeg hevder altså at utopi og utopisk tenkning *er* gjeldende for norsk politikk, men hvorfor viser da pragmatismen seg som så dominerende? Et svar på dette spørsmålet vil jeg hevde kan finnes i *avstanden mellom utopi og virkelighet*.

Som forklart er norsk politikk og det norske samfunnet inne i et to hundre år gammelt samfunnsprosjekt, som siden 1814 har veiledet samfunnet i retning av en liberal egalitær utopi. Det virker dermed paradoksalt at de norske politiske partiene utelukkende fremstår som pragmatiske i sine midler for politisk handling. Det er, slik jeg ser det, to årsaker til denne pragmatismen: for det første er dette to hundre år gamle samfunnsprosjektet, som jeg har vist, blitt til i en form for *kumulativ moderniseringsprosess*, med en *gradvis demokratisering* av samfunnet – det vil si en form for innebygd pragmatisk metode. For det andre vil jeg hevde at det norske samfunnet er et byggverk, som ble påstartet i 1814, og som nå *finpusses*. Med andre ord: det norske samfunn fungerer såpass godt og er såpass vellykket at pragmatiske midler er å foretrekke av de politiske partiene – *avstanden mellom utopi og virkelighet er relativt liten*.

Det finnes ingen eksakt vitenskap for å måle eller konkludere med at et samfunn er mer vellykket enn et annet, ettersom vellykkethet i stor grad er avhengig av normative ideer, men det finnes likevel flere empiriske forsøk på å gjøre nettopp dette. Det finnes ulike indekser som, ved å kombinere forskjellige variabler, forsøker å måle et samfunns vellykkethet og progresjon. Slike variabler kan være både subjektive, som for eksempel menneskers opplevde livskvalitet og lykke, men også objektive, som for eksempel utdanning, velferd og arbeidsledighet. Noen eksempler på slike indekser er Human Development Index¹⁰, en indeks for *menneskelig utvikling*, World Happiness Report¹¹, en indeks som måler *brutto nasjonal lykke*, og Democracy Index¹², en indeks om *graden av demokrati* i et samfunn. I slike indekser kommer Norge som regel på topplasseringene, noe som betyr at det norske samfunn er å regne som *relativt vellykket*, i alle fall ut ifra de variablene som inngår i de forskjellige indeksene. I en oppsummering av store mengder empirisk forskning om nordmenns velferd, kommer Anders Barstad, i sin bok ”Levekår og livskvalitet” (2014), med følgende

---

¹⁰ Human Development Report 2015. URL:

http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_statistical_annex.pdf (Sist sett: 11/11/2016 kl.15:44)

¹¹ John Helliwell, Richard Layard og Jeffrey Sachs: *World Happiness Report 2016*. URL:

http://worldhappiness.report/wp-content/uploads/sites/2/2016/03/HR-V1_web.pdf (Sist sett: 11/11/2016, kl.15:51)

¹² The Economist Intelligence Unit: *Democracy Index 2015*. URL:

http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=DemocracyIndex2015 (Sist sett: 11/11/2016, kl.15:53)

konklusjon: ”Konklusjonen er at uansett om vi tar for oss objektive levekårskriterier, subjektiv livskvalitet, eller forsøker å kombinere disse [...], kommer Norge meget godt ut i internasjonale velferdsmålinger. Vi er ikke alltid på topp, slik HDI viser, men som regel ikke langt unna.” (Barstad 2014, s.355).

Det er altså rimelig å anta at det norske samfunnet er relativt vellykket. De normative ideene og idealene, som ifølge mange av disse indeksene er grunnlaget for vellykkethet, som demokratiske og liberale idealer, overlapper også med idealer vi finner i det moderne prosjektet og i det norske samfunnsprosjektet. På denne måten er det grunn til å tro at norsk politikk er påvirket av modernitetens utopiske dypstruktur og det norske samfunnsprosjektet, og at norsk politikk samtidig er pragmatisk fordi avstanden mellom utopi og virkelighet er relativt liten, samtidig som at en pragmatisk metode er innebygd i moderniseringsprosessen og det norske samfunnsprosjektet.

I et forsøk på å begrepsfeste og beskrive måten norsk politikk er utopisk på, i et samfunn med liten avstand mellom utopi og virkelighet, vil jeg hente inspirasjon fra filosofen Roberto Unger sitt begrep om *radikal pragmatisme (radical pragmatism)*. Radikal pragmatisme er en slags *metode* for utopisk tenkning preget av kumulativ endring av samfunnssystemene fra innsiden, i et *program* av ”[...] *connected ideas and proposals, tentative in spirit and adaptable to circumstance.*” (Levitas 2013, s.138). Det vil si en gradvis samfunnsutvikling for å realisere et program bestående av et sett med beslektede ideer. Min beskrivelse av den utopiske tenkningen i norsk politikk er for det første at den er *utopisk*. Som jeg har vist søker norsk politikk å realisere et to hundre år gammelt samfunnsprosjekt ledet mot en liberal egalitær utopi, altså et samfunnsprosjekt som inkluderer et sett med beslektede ideer og visjoner for samfunnet. For det andre er norsk politikk *pragmatisk* i sine midler for politisk handling. Dette har jeg empirisk funnet i dette studiet, og som kan begrunnes i at det norske samfunnsprosjektets moderniseringsprosess er iboende pragmatisk, og at det norske samfunnet er relativt vellykket, med liten avstand mellom utopi og virkelighet. Den utopiske tenkningen i norsk politikk kan på denne måten beskrives i begrepet *utopisk pragmatisme*, en beskrivelse av norsk politikk som finpussende på et over to hundre år gammelt byggverk som gradvis har blitt til, og som nå fremstår som et relativt solid og stabilt byggverk.

6. KONKLUSJON OG AVSLUTNING

Det er nå tid for å konkludere og avslutte denne oppgaven. Først vil jeg oppsummere og konkludere: det vil si en kort beskrivelse av hva jeg ønsket å finne ut, hvordan jeg gikk frem, de viktigste funnene i oppgaven og et svar på oppgavens problemstilling. Deretter vil jeg si noe om *veien videre*: først forslag til videre forskning relatert til denne oppgaven, så det jeg betrakter som utfordringer for det norske samfunnsprosjektet, og til sist noen korte, avsluttende ord.

6.1 Oppsummering og konklusjon

Hovedtemaet i denne oppgaven har vært utopisk tenkning i norsk politikk. Dette temaet har jeg, som følge av personlig undring og bekymring, ønsket å studere nærmere. Mitt inntrykk har vært at utopier, de store samfunnsvisjonene, altfor sjelden er oppe til offentlig diskusjon – hvorfor er det, tilsynelatende, ingen som spør hvor vi, som samfunn, er på vei? Denne undringen har ført meg til oppgavens hovedproblemstilling, som er å svare på *hva som skjer med den utopiske tenkningen i norsk politikk som følge av samfunnets utvikling fra industrisamfunnet og til høymoderniteten*. Ved å inkludere denne mye omdiskuterte samfunnsutviklingen skal oppgavens tema være både sosiologisk og samfunnsmessig interessant og aktuell. Sosiologisk sett bidrar oppgaven med å forstå utopisk tenkning i norsk politikk med utgangspunkt i en større strukturell endring i samfunnet. For samfunnet forøvrig er målet å kunne bidra til forståelse av samfunnets fremtid, og *hva som avgjør hvor vi, som samfunn, er på vei*.

For å kunne svare på oppgavens hovedproblemstilling, benyttet jeg meg av tre ulike og viktige sosiologiske teorier om samfunnets utvikling fra industrisamfunnet og til høymoderniteten, og som antar endring i den utopiske tenkningen som følge av denne samfunnsutviklingen. Fra hver enkelt av disse tre teoriene har jeg utledet en hypotese om hva som skjer med den utopiske tenkningen som følge av den aktuelle samfunnsutviklingen. For å undersøke den empiriske holdbarheten til disse hypotesene har jeg utledet et relevant forskningsspørsmål for hver hypotese. Hypotesene og forskningsspørsmålene er som følger: Fra Jürgen Habermas var hypotesen: *Norsk politikk er i liten grad preget av arbeidsutopien*, og forskningsspørsmålet: *Er norsk politikk i liten grad preget av arbeidsutopien?* Fra Anthony Giddens utledet jeg hypotesen: *Høyre/venstre-aksen er i liten grad relevant for å forstå norsk politikk*, med forskningsspørsmålet: *Er høyre/venstre-aksen i liten grad relevant*

for å forstå norsk politikk? Fra Jean-Francois Lyotard undersøkte jeg følgende hypotese: *Norsk politikk er i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk*, ved å svare på forskningsspørsmålet: *Er norsk politikk i liten grad vitenskapsteknologisk optimistisk?* For å svare på de tre forskningsspørsmålene ønsket jeg å kvalitativt undersøke de norske politiske partier sine holdninger til bestemte temaer og problemstillinger. Jeg konstruerte et kvalitativt analyseredskap kalt *utopisk profil*, og hvert enkelt av de deltakende politiske partiene ble tilskrevet hver sin utopiske profil, slik at det var mulig å sammenligne de forskjellige partienes holdninger til de samme temaene og spørsmålene. Empirien som var grunnlaget for å utfylle partienes utopiske profil var samlet inn ved hjelp av både dokumentanalyse og intervju.

Konklusjonen i denne oppgaven kan oppsummeres i tre funn:

For det første har jeg funnet at ingen av de tre hypotesene får empirisk støtte i denne oppgaven. De tre sosiologiske teoriene til Habermas, Giddens og Lyotard om endring i den utopiske tenkningen har, ifølge min empiri, vist seg å ikke få støtte. Jeg har funnet at arbeid og arbeidslinja er sentral hos de politiske partiene, og at arbeidsutopien dermed preger norsk politikk i stor grad. Jeg har funnet at norsk politikk er preget av et politisk skille mellom stat og marked i spørsmål om samfunnsutvikling og teknologisk utvikling, og at høyre/venstre-aksen dermed er relevant for å forstå norsk politikk. Jeg har funnet at norsk politikk er optimistisk til både teknologisk utvikling og automatisering, og dermed er norsk politikk i stor grad vitenskapsteknologisk optimistisk.

For det andre har jeg undersøkt hvorfor de tre teoriene ikke får empirisk støtte. *Mitt andre funn er at modernitetens utopiske dypstruktur gir betingelser for den utopiske tenkningen i norsk politikk, og at disse betingelsene ikke endrer seg i den aktuelle samfunnsutviklingen.* Habermas' arbeidsutopi, Giddens' høyre/venstre-akse og Lyotards vitenskapsteknologiske optimisme har jeg vist som uttrykk for betingelsene til modernitetens utopiske dypstruktur. Denne utopiske dypstrukturen ledet meg til å se det norske samfunnet som i et to hundre år gammelt samfunnsprosjekt og i en moderniseringsprosess, preget av en liberal egalitær utopi, inspirert av den utopiske kjernen i det moderne prosjektet.

For det tredje har jeg funnet at måten norsk politikk er utopisk på, i et samfunn med liten avstand mellom utopi og virkelighet, er å beskrives som utopisk pragmatisme. I min empiri har jeg funnet at norsk politikk er å regne som pragmatisk, noe som kan virke paradoksalt dersom norsk politikk er preget av en utopisk dypstruktur. Norsk politikk er derimot *utopisk* fordi den forsøker å realisere det to hundre år gamle samfunnsprosjektet, ledet

an av en liberal egalitær utopi. *Pragmatismen* er et resultat av at selve moderniseringsprosessen er iboende pragmatisk, og av at avstanden mellom utopi og virkelighet er liten – det norske samfunnet er et byggverk som nå *finpusses* av norsk politikk.

Gitt disse funnene vil jeg gi mitt svar på oppgavens hovedproblemstilling: *hva skjer med den utopiske tenkningen i norsk politikk som følge av samfunnets overgang fra industrisamfunnet og til høymoderniteten?* Det som skjer med den utopiske tenkningen i norsk politikk virker å være en *videreføring* av det moderne prosjektets betingelser for utopisk tenkning, i alle fall slik disse betingelsene kommer til uttrykk i perspektivene til Habermas, Giddens og Lyotard. Dette skjer, slik jeg har funnet, ved hjelp av modernitetens utopiske dypstruktur, en utopisk dypstruktur som forsøker å oppfylle normative idealer om *lik individuell frihet for alle* og en liberal egalitær utopi, som en del av et to hundre år gammelt norsk samfunnsprosjekt.

Arbeidsutopien, høyre/venstre-aksen og den vitenskapsteknologiske optimismen er karakteristikkene i modernitetens utopiske dypstruktur som ser ut til å bidra til å oppfylle dette norske samfunnsprosjektet. Det norske samfunnsprosjektet virker å stikke dypere enn den aktuelle samfunnsutviklingen, og på denne måten videreføres modernitetens utopiske dypstruktur og de tre karakteristikkene og betingelsene for utopisk tenkning i norsk politikk inn i høymoderniteten. På tross av en større strukturell endring i samfunnet virker altså det norske samfunnsprosjektet og den tilhørende utopiske tenkningen, slik det kommer frem i denne oppgaven, å *ikke* endre seg. Min beskrivelse av den utopiske tenkningen i norsk politikk slik den, i min empiri, fremstår i den norske høymoderniteten er med begrepet *utopisk pragmatisme*. Utopisk, som påvirket av modernitetens utopiske dypstruktur og av realiseringen av det to hundre år gamle samfunnsprosjektet og den liberale egalitære utopien. Pragmatisk, ved at realiseringen av dette samfunnsprosjektet innebærer en kumulativ moderniseringsprosess og ved at norsk politikk *finpusser* dette samfunnsprosjektet som har vist seg, relativt sett, å i stor grad regne som vellykket.

6.2 Veien videre

6.2.1 Videre forskning på andre samfunnsområder

Jeg ønsker her å komme med noen forslag på videre forskning som kan bygge på denne oppgaven. Ved å undersøke utopisk tenkning i norsk politikk har denne oppgaven forhåpentligvis bidratt til fremtidsforskning og sosiologisk forståelse av utopisk tenkning og utopier i det norske samfunnet. For et bredere perspektiv på disse temaene, er det andre samfunnsområder som kan være interessante å undersøke. I *sivilsamfunnet*, det vil si utenfor

den politiske sfæren, er det flere aktuelle og relevante aktører som har politisk relevans og som kan analyseres ved hjelp av utopisk profil. To eksempler på slike aktører er *tankesmier* og *arbeidslivsorganisasjoner*. Tankesmier er et relativt nytt fenomen i Norge¹³, men er aktører som kan være verdt å undersøke for å forstå den utopiske tenkningen i det norske samfunnet. Organisasjoner som LO¹⁴ og NHO¹⁵ er aktører som har hver sin politiske agenda, og med påvirkning på norsk politikk. Slike organisasjoner bør være både interessante og aktuelle i en undersøkelse av den utopiske tenkningen i det norske samfunn, og temaer som arbeidslinja, samfunnsvisjon, samfunnsstyring, teknologisk utvikling og automatisering bør være av interesse for disse aktørene.

Dette ville både kunne sørge for økt forståelse av utopisk tenkning i sivilsamfunnet, og dermed på andre samfunnsområder enn politikken, men også kunne muliggjøre en sammenlignende analyse av den utopiske tenkningen, mellom de politiske partiene og sivilsamfunnets aktører. Ettersom disse aktørene befinner seg utenfor den politiske sfæren og det politiske *spillet* så er det å forvente at det vil kunne finnes andre holdninger til de samme temaene og spørsmålene, og derav muligens andre betingelser for den utopiske tenkningen. På denne måten kan man opparbeide seg bedre kunnskap om den utopiske tenkningen i *det norske samfunnet*.

6.2.2 Utfordringer for det norske samfunnsprosjektet

Et viktig funn i denne oppgaven er at det norske samfunnsprosjektet virker å stå sterkt i det norske samfunn og norsk politikk. Dette samfunnsprosjektet har jeg hevdet er å betrakte som et byggverk, som etter to århundrer er å regne som relativt solid, stabilt og vellykket (men selvfølgelig ikke uten både større og mindre hindringer og trusler underveis), og basert på en liberal egalitær utopi og idealer. I min empiri har jeg funnet dette samfunnsprosjektet komme til uttrykk i arbeidsutopien, høyre/venstre-aksen, vitenskapsteknologisk optimisme, og pragmatisme som metode for politisk handling. Disse karakteristikkenes for den utopiske tenkningen gjør, samtidig som å være en konstruktiv del av det norske samfunnsprosjektet, også det norske samfunnsprosjektet utsatt for trusler og utfordringer. De forskjellige utfordringene for det norske samfunnsprosjektet kan deles inn i to kategorier, eksterne utfordringer og interne utfordringer.

---

¹³ <https://snl.no/tankesmie> (Sist sett: 11/10/16 kl.20:15)

¹⁴ https://snl.no/Landsorganisasjonen_i_Norge (Sist sett: 12/10/16 kl.19:11)

¹⁵ https://snl.no/N%C3%A6ringslivets_Hovedorganisasjon (Sist sett: 12/10/16 kl.19:12)

Blant de eksterne utfordringene vil jeg særlig nevne utfordringer knyttet til arbeidsutopien, den vitenskapsteknologiske optimismen og pragmatismen. Teknologisk innovasjon og utvikling vil kunne føre til store samfunnsendringer, endringer som kan kreve behov for raske politiske omstillinger og politisk handling. Slik teknologisk utvikling kan være relatert til alt fra kunstig intelligens, som samtidig som å kunne være til stor nytte for menneskeheten også kan by på store utfordringer¹⁶, til økende automatisering, som jeg har vært nærmere inne på i denne oppgaven. Dette er grove eksempler på hvordan teknologisk utvikling kan problematisere arbeidslinja og arbeidsutopien, den vitenskapsteknologiske optimismen og pragmatismen. Eksistensielle kriser, som miljø- og klimakrisen, kan også utgjøre en trussel mot det norske samfunnsprosjektet, både på grunn av de mer direkte truslene som følger endringer i økosystemene, men også som følge av økende migrasjon og såkalte klimaflyktninger. For å kunne løse slike kriser kan pragmatismen bli problematisert, samtidig som at de uheldige bivirkningene, som klimaflyktninger, vil kunne utfordre velferdssystemer, arbeidsutopien og idealene i den liberale egalitære utopien.

I interne utfordringer vil jeg se nærmere på en utfordring knyttet til en form for *utopisk latskap*. På tross av sine ulikheter så er norsk politikk i det store bildet å regne som heterogent, utopisk sett. Selv om norske politikere og politiske partier virker oppdaterte på samfunnet og samfunnsutviklingen, så er det slik jeg ser det, en mangel på offentlig diskusjon og refleksjon om utopisk tenkning og utopier i det norske samfunnet. Det jeg innledningsvis betraktet som utopiske selvfølgeligheter kan sies å ha vist seg i form av modernitetens utopiske dypstruktur, og min bekymring om slike selvfølgeligheter mener jeg er å betrakte som en mulig utfordring for det norske samfunnsprosjektet. Utopier og idealer står i fare for å miste sin kraft som følge av at de blir en selvfølge, der man kan betrakte sitt prosjekt som usynkelig mens man i realiteten står i fare for å være på kurs mot et isfjell. Har det norske samfunnets velstand og relative vellykkethet de siste tiårene gjort norsk politikk og det norske samfunn late når det kommer til å diskutere de store samfunnsvisjonene og de utopiske karakteristikkene? Er det inngått et form for *utopisk kompromiss*, der Norge setter sin lit til et sett med ideer og idealer som i lang tid har vist seg å fungere, men som samtidig setter det norske samfunnsprosjektets fremtid i fare? I denne oppgaven har jeg funnet et karakteristisk rammeverk for den utopiske tenkningen i norsk politikk, og det er så opp til offentligheten å diskutere hvorvidt de

---

¹⁶ <http://futureoflife.org/ai-open-letter> (Sist sett: 18/10/16 kl. 16:08)

betingelsene som vises i den utopiske tenkningen fortsatt bør realiseres, endres eller eventuelt erstattes.

6.2.3 Avsluttende ord

Helt til sist håper jeg at denne oppgaven vil kunne bidra med ny kunnskap om et sosiologisk viktig tema og om samfunnets selvrefleksjon. Målet med denne oppgaven har vært å undersøke det jeg har betraktet som utopiske selvfølgeligheter, og min personlige undring og bekymring over slike selvfølgeligheter. I denne oppgaven har jeg funnet at det finnes slike utopiske selvfølgeligheter og at de har stor påvirkningskraft på norsk politikk, og derav den norske samfunnsutviklingen. Jeg håper at oppgaven vil kunne inspirere til tanker og kunnskap om hvordan norsk politikk betrakter sin samtid og fremtid, slik at vi, som samfunn, står mer forberedt på en nær fremtid som vi kan anta vil være fjernt fra både vår fortid og nåtid.

LITTERATURLISTE

Empirisk litteratur listes i egen kategori nedenfor.

Aakvaag, Gunnar C. (2007): Radikalt demokrati. Utkast til en Habermas-inspirert samfunnsutopi. I: Lysaker, Odin og Aakvaag, Gunnar C. (red.): *Habermas: kritiske lesninger*. Oslo: Pax Forlag, s. 204-224.

Aakvaag, Gunnar C. (2008): *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag.

Aakvaag, Gunnar C. (2016): Institutional Change in Norway: The Importance of the Public Sphere. I: Engelstad, Fredrik, Larsen, Håkon, Rogstad, Jon og Steen-Johnsen, Kari (red.): *The Public Sphere in Change: An Institutional Approach*. Berlin: de Gruyter Open. Kapittel fra upublisert bok, forventet å bli utgitt i løpet av 2016.

Brynjolfsson, Erik og McAfee, Andrew (2014): *The Second Machine Age*. New York: W.W. Norton & Company.

Barstad, Anders (2014): *Levekår og Livskvalitet*. Oslo: Cappelen Damm.

Bratberg, Øivind (2014): *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Davies, Ioan (1998): Narrative, knowledge and art: On Lyotards Jewishness. I: Rojek, Chris og Turner, Brian S. (red.): *The Politics of Jean-Francois Lyotard*. London: Routledge, s.84-101.

Frey, Carl Benedikt og Osborne, Michael A. (2013): *The Future of employment: how susceptible are jobs to computerisation?*. Oxford: Oxford Martin School.

URL:

http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf

(Sist sett: 19/10/16 kl.11:07)

Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-identity*. California: Stanford University Press.

Giddens, Anthony (1994): *Beyond Left and Right – The Future of Radical Politics*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (1999): *Den tredje vei - Fornyelsen av sosialdemokratiet*. Oslo: Pax Forlag.

Habermas, Jürgen (1999): *Kraften i de bedre argumenter*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Hacker, Andrew (1955): In Defense of Utopia. I: "Ethics" (Vol. 65, No. 2, 1955): side 135-138.

URL: <http://www.jstor.org/stable/2378704> (Sist sett 19/10/16 kl.11:10)

Kant, Immanuel (1991): *Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Levitas, Ruth (2013): *Utopia as Method*. New York: Palgrave Macmillan.

Luhmann, Niklas (1977): Differentiation of Society. I: "The Canadian Journal of Sociology" (Vol. 2, No. 1, 1977): side 29-53.

URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/3340510.pdf> (Sist sett: 28/9/16 kl.13:10)

Lyotard, Jean-Francois (1984): *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*.

Manchester: Manchester University Press.

Månson, Per (2003): Max Weber. I: Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag, s.88-108.

NOU 2000:24 (2000): *Et sårbart samfunn*. Justis- og beredskapsdepartementet.

URL: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2000-24/id143248/> (Sist sett: 19/10/16 kl.11:20)

Pajarinen, Mika, Rouvinen, Petri og Ekeland, Anders (2015): *Computerization and the Future of Jobs in Norway*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

URL: <http://nettsteder.regjeringen.no/fremtidensskole/files/2014/05/Computerization-and-the-Future-of-Jobs-in-Norway.pdf> (Sist sett: 19/10/16 kl.11:17)

Popper, Karl (2013): *Det åbne samfund og dets fjender I*. Oslo: Bokklubben.

Reese-Schäfer, Walter (2009): *Niklas Luhmann – en innføring*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Sejersted, Francis (2002): *Er det mulig å styre utviklingen?*. Oslo: Pax Forlag.

Smart, Barry (1998): The politics of difference and the problem of justice. I: Rojek, Chris og Turner, Brian S. (red.): *The Politics of Jean-Francois Lyotard*. London: Routledge, s.43-62.

Statistisk sentralbyrå (2015): *Dette er Norge 2015*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.

URL: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/234757?ts=1516c743d80> (Sist sett: 19/10/16 kl.10:17)

Stiftelsen för Strategisk Forskning (2014): *Vartannat jobb automatiseras inom 20 år – utmaningar för Sverige*.

URL: <http://stratresearch.se/wp-content/uploads/varannat-jobb-automatiseras.pdf> (Sist sett: 18/10/16 kl.12:17)

Thagaard, Tove (2013): *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Empiriske dokumenter

Arbeiderpartiet (2013): *Vi tar Norge videre Arbeiderpartiets program 2013-2017*.

URL: <http://arbeiderpartiet.no/file/download/6247/77471/file/Partiprogrammet.pdf> (Sist sett: 14/10/16 kl.15:11)

Fremskrittspartiet (2013): *Handlingsprogram for perioden 2013-2017*. [Partiprogram].
URL: <https://beta.frp.no/~media/files/politiske-dokumenter/handlingsprogram-2013-2017.pdf?la=nb-no> (Sist sett: 13/10/16 kl.15:32)

Fremskrittspartiet (2013): *Prinsippprogram for perioden 2013-2017*. [Prinsippprogram].
URL: <https://beta.frp.no/~media/files/politiske-dokumenter/prinsippprogram-2013-2017.pdf?la=nb-no> (Sist sett: 13/10/16 kl.15:34)

Høyre (2008): *Muligheter for alle Høyres prinsippprogram*. [Prinsippprogram].
URL: <https://hoyre.no/~media/filer-som-la-pa-root/20080514hyrebokmalweb2.pdf?la=nb-no>
(Sist sett: 13/10/16 kl.15:30)

Høyre (2013): *Nye ideer, bedre løsninger Høyres stortingsvalgprogram 2013-2017*. [Partiprogram].
URL: https://mitt.edit.hoyre.no/~media/hoyre/filer-som-la-pa-hoyre-root/hoyre_20130606.pdf (Sist sett: 13/10/16 kl.15:27)

Miljøpartiet De Grønne (2013): *Arbeidsprogram 2013-2017*. [Partiprogram].
URL: https://www.mdg.no/content/uploads/2013/06/MDG_Arbeidsprogram_web.pdf (Sist sett: 13/10/16 kl.15:04)

Miljøpartiet De Grønne (2013): *Prinsippprogram*. Miljøpartiet De Grønne. [Prinsippprogram].
URL: https://www.mdg.no/content/uploads/2013/06/MDG_Prinsippprogram_web.pdf (Sist sett: 13/10/16 kl.15:06)

Miljøpartiet De Grønne (2015): *Fremover kronikksamling*.
URL: <https://www.mdg.no/content/uploads/2015/06/Fremover-De-Gr%C3%B8nnes-Kronikksamling-2015.pdf> (Sist sett: 13/10/16 kl.15:08)

Sosialistisk Venstreparti (2013): *Del godene! Arbeidsprogram for Sosialistisk Venstreparti 2013-2017*. [Partiprogram].
URL: <https://www.sv.no/wp-content/uploads/2015/07/Arbeidsprogram-2013-2017.pdf> (Sist sett: 13/10/16 kl.15:01)

Sosialistisk Venstreparti (2015): *Prinsippprogrammet 2015-2019*. [Prinsippprogram].
URL: <https://www.sv.no/wp-content/uploads/2013/12/Prinsippprogram-2015-2019.pdf> (Sist sett: 13/10/16 kl.15:02)

Venstre (2007): *Frihet og fellesskap Venstres prinsippprogram*. [Prinsippprogram].
URL: https://www.venstre.no/files/sentralt/politikk/prinsippprogram_v2011.pdf (Sist sett: 13/10/16 kl.15:24)

Venstre (2013): *Frihet. Fremtid. Fellesskap. Venstres stortingsvalsprogram 2013-2017*. [Partiprogram].
URL: https://www.venstre.no/files/sentralt/program2013/stortingsvalsprogram_2013_web.pdf (Sist sett: 13/10/16 kl.15:20)

VEDLEGG 1

Intervjuguide

Introduksjon til prosjektet

Gjentakelse av informasjonen om prosjektet fra informasjonsskrivet. Nevne at på tross av visse formuleringer og bruk av "du" i spørsmålene, så er det relevante og interessante politikken til representantens parti og ikke personlige meninger, så langt det lar seg gjøre. "Dere" vil på samme måte henviser til det politiske partiet.

Tema: Utopi og utopisk tankegang

- Hva slags tanker får du når jeg sier *utopi*?
  - Er utopi i deres øyne primært et positivt eller negativt ladet begrep?
  - Hva mener du skiller utopi fra et realistisk prosjekt?
- Mener dere at utopier spiller noen rolle i partienes politikktutvikling i dag?
  - Omså; Har du noen eksempler? Hva med deres parti?
  - Er det noen former for utopier som du mener eksisterer i norsk eller internasjonal politikk?
    - Kan du se for deg noen samfunnsområder eller problemstillinger i samfunnet der målet er viktigere enn midlene, gjerne med utgangspunkt i egen politikk.
- Finnes det en eller annen form for felles politisk prosjekt eller mål blant de største politiske partiene i Norge? (*Eksempel: "Alle i arbeid" og "Frihet for alle"?*)
  - Dersom det finnes felles politisk prosjekt; vil du si at politisk uenighet da dreier seg om ulike midler og politiske veier for å oppnå og realisere slike prosjekter?
    - Eller dreier en slik uenighet seg om den overordnede utopi - altså målet for samfunnsutviklingen? Har du noen eksempler på slike overordnede utopier? (*Eksempel: sosialismen og liberalismen*)
      - Amerikaneren Francis Fukuyama snakker om at "historien er slutt" ved at en bestemt utopi, den liberale, har vunnet - hva slags tanker har du om det? Er du enig?
      - Det norske samfunnet kan vel sies å være nokså fritt og demokratisk, og får ofte topplasseringer på internasjonale indekser, vil du si at Norge har en form for realisert utopi som vi kan kalle "frihetens demokratisering" (*altså fritt og demokratisk*), og at norsk politikk handler mer om å bevare enn å forandre denne utopien?
- Diskuteres utopi, "endelige politiske mål" og lignende temaer noe innad i partiet ditt?
  - Hva er den mest radikale og utopiske ideen ditt parti har?

Tema: Teknologi og teknologisk utvikling

- Teknologi og teknologisk utvikling er en forutsetning for automatisering. Hva slags utgangspunkt har ditt parti til teknologisk utvikling?
  - Genteknologi og bioteknologi er et felt der dere som parti, som de fleste andre, ser at det finnes store muligheter men også potensielle etiske problemstillinger. Hva slags refleksjoner har dere som parti til det å påvirke teknologisk utvikling?
- På en skala, der det ene ytterpunktet er at politikken har full innflytelse over teknologiutvikling, mens det andre er at politikken har ingen innflytelse på teknologiutviklingen, hvor vil dere plassere dere som parti?
  - Hvorfor?
  - Har du noen eksempler?
  - Er teknologi og teknologisk utvikling temaer som blir diskutert innad i partiet?
- Har teknologi og teknologisk utvikling noe ansvar, slik dere ser det, for samfunnet og for mennesker?
  - Er teknologisk utvikling et gode i seg selv, eller er det noe samfunnet både kan og burde bruke for å oppfylle behov og ønsker hos mennesket?
    - Er det noen samfunnsområder
- På en skala, der det ene ytterpunktet representerer at politikken ikke har noen innflytelse over teknologiutviklingen, mens den andre siden representerer at politikken har total innflytelse, hvor vil dere plassere dere? Hvorfor?
- Er det noen samfunnsområder hvor teknologisk utvikling burde få friere spillerom enn andre?

- Er det noen samfunnsområder hvor teknologisk utvikling burde få mindre spillerom enn andre?

Tema: Automatisering og teknologisk arbeidsledighet

- Hva slags tanker har du om at ditt parti ikke har behandla automatisering som et politisk problem eller utfordring utad, mens det har vært hyppig nevnt i både internasjonalt og norsk media, samt vitenskapelige rapporter?
  - Hvorfor er det slik tror du?
  - Har automatisering vært et tema som er diskutert innad i partiet?
- I en rapport fra 2014 gjort av det norske arbeidsmarkedet spås det at en tredjedel av dagens norske arbeidsplasser (47% i USA, 53% i Sverige) med stor sannsynlighet blir automatisert iløpet av de neste 20 årene. Er dette noe ditt parti ser på som en velsignelse eller en forbannelse?
  - Hvorfor?
- Luddite Fallacy. Det er en pågående debatt imellom de som mener at "moderne" automatisering vil føre til kortsiktig og midlertidig arbeidsledighet og de som mener at dagens utvikling vil føre til mer permanent arbeidsledighet i arbeidsmarkedet. Rapporten om det norske arbeidsmarkedet fra 2014 mener at det ikke vil bli en massearbeidsløshet på lengre sikt, mens det i andre rapporter (USA: 48% av 1896 eksperter usikre) hersker langt større usikkerhet. Hvordan forholder ditt parti seg til en slik usikkerhet?
  - Hvilken side av denne debatten er det naturlig for ditt parti å ta stilling til? Hvorfor?
- To hovedbegreper i den aktuelle teknologiske utviklingen knyttet til automatisering er digitalisering ("*computerisation*": *big data + algoritmer/kunstig intelligens*) og robotisering (*mer effektive og fleksible roboter/maskiner*). I en rapport fra 2013 (Frey & Osborne) står det: "*...it is largely already technologically possible to automate almost any task provided that sufficient amounts of data are gathered for pattern recognition.*" – hvilke samfunnsområder og oppgaver, om noen, kan ditt parti se for seg å jobbe i retning av et mål om mest mulig automatisering?
  - Hva med... overvåkning? Matproduksjon? Produksjon av andre livsnødvendige varer som medisiner? Krigføring og forsvar?
- I Norges grunnlov §110 står det følgende: "*Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved arbeid eller næring.*" – Samtidig står ideen om arbeidslinja, med alle i arbeid, sterkt i Norge. Dere i Høyre skriver følgende i partiprogrammet 2013-2017: "*Det overordnede målet i Høyres arbeids- og sosialpolitikk er å bidra til at flest mulig mennesker kan få oppleve den trygghet det er å være selvhjulpne og å ha et inntektsgivende arbeid å gå til.*"
  - Står ikke arbeidslinja og tanken om alle i arbeid i en komplisert posisjon i møte med automatisering?
    - Hva har dere mest tiltro til – å endre deres overordnede mål eller å endre utviklingen av teknologi og automatisering?
    - La oss si at fremtidens arbeidsmarked vil bli preget av at det automatiseres langt flere arbeidsplasser enn det skapes og at denne utviklingen ikke viser seg å være kortsiktig eller midlertidig. Hva slags politikk er da riktig å gjennomføre slik ditt parti ser det?
- Hva slags politiske løsninger mener dere er riktige for å motarbeide at roboter og maskiner blir den nye arbeiderklassen, mens det sosiale skillet mellom arbeider eller her muligens arbeidsløse, og kapital og maskin-eier, virker å kunne øke drastisk? Altså at man får fortsatt økonomisk vekst og økt produksjon, men mer ujevn fordeling av penger og færre arbeidsplasser.
  - Arbeid er et sentralt grunnlag for vårt økonomiske system og vårt velferdssystem. Når det spås at en tredjedel av arbeidsplassene vil være automatisert, hvorav de fleste av disse er lavt utdannede, så kan det tenkes at det vil sette sterk press på velferdsstaten – hva slags politikk er riktig i møte med en slik utfordring?
- Finnes det noen interessante og aktuelle politiske ideer som ditt parti kan "ta i bruk" sammen med og på grunn av automatisering?
  - Borgerlønn? En universell inntekt til alle mennesker i et samfunn, altså et slags sikkerhetsnett utelukkende av penger.
  - Kortere arbeidsdag, sist i media som foreslått av lederen i Fagforbundet?
  - Hvilke problemer og utfordringer i samfunnet kan du se for deg at økende automatisering kan løse?

- Hva slags problemer og utfordringer i samfunnet kan du se for deg at økende automatisering kan forsterke?

VEDLEGG 2

Hei!

Mitt navn er Simen Tufte, og jeg er en mastergradsstudent i sosiologi ved Universitetet i Tromsø. Temaet for min mastergradsoppgave er utopisk tenkning og utopienes rolle i norsk politikk, med særlig fokus på negative og positive konsekvenser av automatisering i arbeidslivet. Dette er samfunnsmessig viktig og sosiologisk interessant tema det er forsket svært lite på.

Opprinnelig hadde jeg tenkt å foreta en dokumentanalyse, men da ingen norske politiske partier tar opp automatisering i særlig grad i sine programmer eller andre tekster, har jeg kommet til at det er nødvendig å supplere dokumentanalysen med intervjuer med representanter for alle norske politiske partier for å finne ut mer om (forskjeller mellom) partienes holdninger og tanker om automatisering, teknologi og utopi.

I den anledning håper jeg å gjennomføre et intervju med deg. Det vil ikke ta mer enn ca. en time. Det beste for meg ville være en gang mellom 15 november og 15 desember 2015, på et tidspunkt og sted du velger. Men jeg kan også andre datoer.

Alle data (det vil i praksis si transkripsjoner av intervjuer) vil bli behandlet med konfidensialitet (de vil kun være tilgjengelige for meg og min veileder, og vil hvis det foretrekkes bli slettet etter at oppgaven er ferdig), og ved ønske kan de som intervjues bli anonymisert.

Jeg håper du har anledning til å være med på dette. Hvis ikke, hadde jeg satt stor pris på om du kunne henvise meg videre til noen i ditt parti som kunne være aktuelle å snakke med. Vet du om aktuelle tekster som omhandler automatisering som ditt parti har utferdiget, ville jeg også sette stor pris på tips om det.

Dersom deltakelse kunne være av interesse, så ber jeg deg vennligst om å ta kontakt med meg, og så tar vi det derifra.

Si gjerne fra hvis du ønsker å vite mer prosjektet. Jeg kan godt sende deg en intervjuguide i forkant av intervjuet, slik at du kan se mer konkret hva jeg vil spørre om.

Du kan også ta kontakt med min veileder, Gunnar C. Aakvaag: (*epost*)

Håper på positiv respons!

Med vennlig hilsen,
Simen Tufte
(*telefonnummer*)
(*epost*)

VEDLEGG 3

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Gunnar Colbjørnsen Aakvaag
Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging UiT Norges arktiske universitet
Postboks 6050 Langnes
9037 TROMSØ

Vår dato: 19.11.2015

Vår ref: 45608 / 3 / AGL

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 11.11.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>45608</i>	<i>Utopiens rolle i norsk politikk og politiske beslutninger, med utgangspunkt i automatisering.</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>UiT Norges arktiske universitet, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Gunnar Colbjørnsen Aakvaag</i>
<i>Student</i>	<i>Simen Tuft</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 16.05.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Audun Løvlie

Kontaktperson: Audun Løvlie tlf: 55 58 23 07

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

VEDLEGG 4

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet *Utopiens rolle i moderne samfunn, sett i lys av automatisering*

Bakgrunn og formål

Formålet med studien er å finne ut hva slags rolle utopi og utopisk tenking har i norsk politikk. Dette gjøres ved å analysere norske politiske partiers holdninger til temaer som automatisering, teknologi, teknologisk utvikling, utopi og arbeidsledighet. Prosjektet er en mastergradsoppgave i sosiologi ved Universitetet i Tromsø, Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging.

Utvalget er forespurt gjennom henvendelse til forskjellige politiske partier i Norge. Representantene blir anbefalt av partiene som relevante og kompetente deltakere til prosjektet.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer et personlig intervju med varighet på ca. 1 time. Opplysningene som skal innhentes som følge av spørsmålene omhandler de politiske partienes holdninger til automatisering, teknologi, teknologisk utvikling, utopi og arbeidsledighet. Spørsmålene vil hovedsakelig dreie seg om partienes ideologi og refleksjoner om fremtiden, relatert til automatiseringens påvirkning på samfunnet.

Intervjuene registreres som digitalt lydopptak og transkriberes inn på en passordbeskyttet datamaskin.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun student og veileder vil ha tilgang til personopplysninger. Navneliste på deltakere og datamateriale vil ligge adskilt ved hjelp av passordbeskyttet datamaskin og epost. Deltakerne vil kunne gjenkjennes med navn i publikasjon om de ønsker. Mulighet for deltakelse uten navn i publikasjon er mulig.

Om ønskelig kan deltakere få lese gjennom egne opplysninger og godkjenne disse før publisering.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15. mai 2016. Etter endt prosjekt vil personopplysninger og lydopptak slettes.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Simen Tufte, på telefon: *(telefonnummer)* eller epost: *(epost)*. Veileder til prosjektet, Gunnar C. Aakvaag kan nås på telefon: *(telefonnummer)* eller epost: *(epost)*.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

----- (Signert av
prosjektdeltaker, dato)

Jeg godkjenner å kunne bli gjenkjent med navn i publikasjonen: ____

Jeg ønsker IKKE å kunne bli gjenkjent med navn i publikasjonen: ____